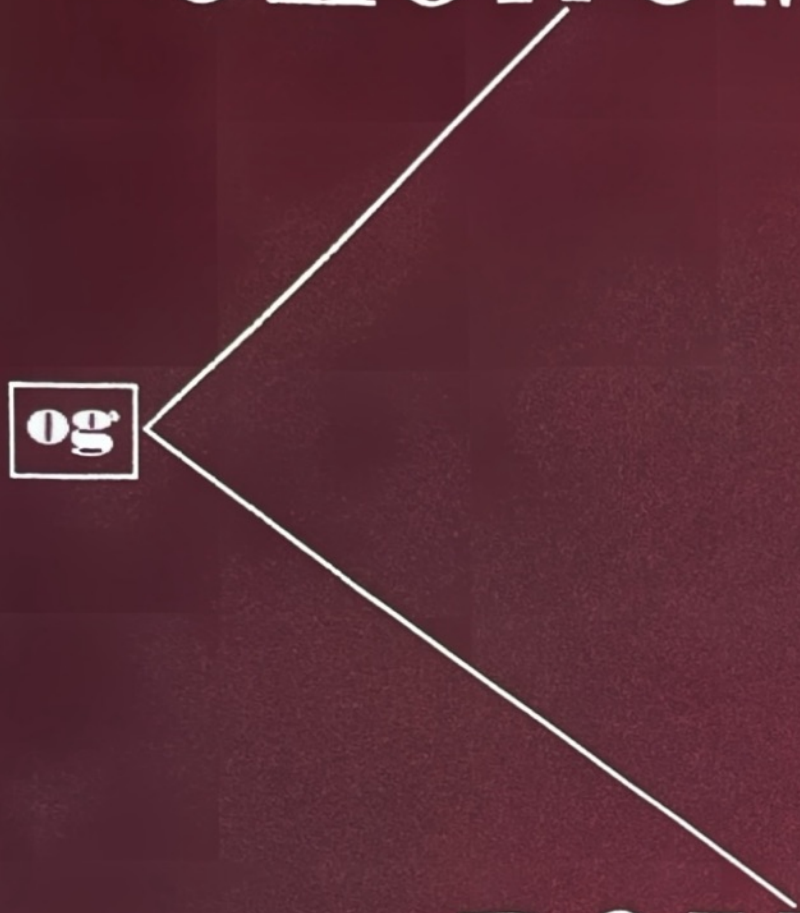
ØKONOMI

POLITIK

Kvartalsskrift udgivet af Selskabet for Historie og Samfundsøkonomi . 36. Årgang . Nummer 2 . 1962

København 1962

ØKONOMI OG POLITIK

36. ÅRGANG . NR. 2 . 1962

INDHOLD

NIELS HALCK: Hovedtræk af sociallovgivningen i Danmark i de senere år 79

GUNNAR VIBY MOGENSEN: Den økonomiske udvikling i Israel 96

Den internationale økonomiske situation 115

Den danske økonomiske situation 124

Politisk Kronik 134

KVARTALSSKRIFT UDGIVET AF
SELSKABET FOR HISTORIE OG SAMFUNDSØKONOMI
KØBENHAVN 1962

FORFATTERNE

NIELS HALCK: cand. polit., økonomisk-statistisk konsulent i socialministeriet. Har skrevet »Social Welfare in Denmark«, udgivet af socialministeriet 1961, og er medforfatter af »Langvarigt forsorgsunderstøttede«, udgivet af Socialforskningsinstituttet 1960.

GUNNAR VIBY MOGENSEN: stud. polit.

Eftertryk uden kildeangivelse ikke tilladt.

ØKONOMI OG POLITIK udkommer med et hæfte i hvert kvartal, Årsabonnement 15 kr. Enkelte hæfter 4 kr. Ansvarshavende redaktør: Sekretær, cand. polit. HANS BOSERUP. Redaktionsudvalg: Professor, dr. phil. SVEN HENNINGSEN, professor, dr. polit. P. NØRREGAARD RASMUSSEN, professor ANDERS ØLGAARD, generalsekretær for Nordisk Råd, F. W. WENDT og lektor, cand. polit. THORKILD HJORTKJÆR. Redaktør, ekspedition og abonnement: Selskabet for Historie og Samfundsøkonomi, Sankt Peders Stræde 5, København K., telefon Palæ 5182. Abonnement kan endvidere tegnes i alle boglader og hos postvæsenet samt for boghandlernes vedkommende også gennem Danske Boghandleres Kommissionsanstalt.

Printed in Denmark. Aarhuus Stiftsbogtrykkerie.

Udsendt i boghandelen den 29. september 1962.

HOVEDTRÆK AF SOCIALLOVGIVNINGEN I DANMARK I DE SENERE ÅR

NIELS HALCK

Ved gennemførelsen i 1933 af socialreformen blev næsten alle vigtigere bestemmelser på det sociale område samlet i fire love, lov om offentlig forsorg, lov om folkeforsikring, lov om forsikring mod følger af ulykkestilfælde og lov om arbejdsanvisning og arbejdsløshedsforsikring m. v.

Undersøger man de ændringer, lovgivningsmagten i de følgende 20–25 år foretog i disse fire hovedlove, viser det sig, at der vel var tale om talrige tilføjelser, lempelser og forhøjelser af ydelser, men at den ramme, der blev skabt i 1933, i alt væsentligt var blevet opretholdt uændret. Ikke desto mindre var det i den sidste del af perioden tydeligt, at udviklingen nærmede sig et punkt, hvor store reformer inden for det sociale område kunne forventes.

To synspunkter syntes at ville komme til at spille en væsentlig rolle. På den ene side var der en tydelig tendens mod en mere individualiseret forsorg, der allerede havde gjort sig gældende med betydelig styrke for særlige grupper af syge og invaliderede, og på den anden side var der tankerne om – specielt inden for pensionsområdet – at foretage en forenkling og generalisering af betingelserne for hjælpens udbetaling. En udvikling i den sidstnævnte retning var efterhånden trængt frem i flere andre lande, hvilket uundgåeligt måtte sætte sine spor på drøftelserne også her i Danmark.

Fra 1956, hvor alders- og invaliderenten afløstes af folke- og invalidepensionen, tog ændringerne sådan til i antal, at der i disse sidste 5–6 år næppe er et eneste betydende område inden for den sociale lovgivning, der ikke har været genstand for radikale forandringer. Det er således – når der ses på de opnåede resultater – fuldt berettiget at tale om en ny socialreform, men medens 1933-reformen først og fremmest bestod af en tiltrængt rationalisering og koordinering af tidligere tiders spredte og uoverskuelige lovgivning, så indeholder den nye reform næsten udelukkende ændringer af socialpolitikkens materielle indhold. Lovgivningen er herved i mange tilfælde blevet gjort til genstand for nye opdelinger, som har forandret totalbilledet, og som samtidig i vid udstrækning har medført opgivelse af det samlede system, der skabtes i 1933.

Det er ikke nogen tilfældighed, at socialpolitikken netop i de sidste år har været genstand for en særlig voldsom aktivitet. Tværtimod skyldes

dette, at der i efterkrigsårene i vide kredse af befolkningen er tilvejebragt en stærkt stigende forståelse af de sociale problemer, som har haft mulighed for at trænge igennem, fordi voksende indkomster samtidig har gjort de med ændringerne forbundne merudgifter lettere at bære for skatteyderne.

Den stigende velstand inden for store grupper af den danske befolkning har også gjort det ønskeligt og muligt med chance for udbytte at lægge en forøget vægt på en individuel revalideringshjælp i mange tilfælde, hvor det tidligere ville være blevet anset for helt naturligt at udbetale en kontant understøttelse. Betingelsen for denne nyorientering af socialpolitikken har været til stede i disse år, fordi samfundet på grund af en næsten fuld beskæftigelse har haft mulighed for at gøre brug af de revaliderede på arbejdsmarkedet, medens dette for blot få år siden var næsten udelukket, da også et stort antal personer uden handicap af nogen art var afskåret fra at finde almindeligt lønnet arbejde.

På grund af lovændringernes store antal og meget forskellige karakter er det umuligt inden for en nogenlunde rimelig ramme at skildre alle de blot mere væsentlige socialpolitiske ændringer i de sidste 5–6 år, og den følgende fremstilling er derfor indskrænket til at omfatte de vigtigste udviklingstendenser inden for nogle hovedområder.

I. Udviklingen inden for enkelte lovområder.

1. PENSIONSORDNINGER

a. Folkepension. Indførelsen af folkepensionen, der efter lov af 2. oktober 1956 afløste de tidligere bestemmelser om aldersrente, havde som hovedformål at give den af det offentlige udbetalte alderdomsydelse en pensionsmæssig karakter, hvilket især skulle opnås ved, at ydelsen i mindre grad end tidligere reduceres som følge af andre indtægter hos modtageren. Dette ville indebære, at mange, der havde været afskåret fra at modtage aldersrente, nu kunne hæve folkepension, ligesom personer med reduceret aldersrente ville få mulighed for at modtage en forøget folkepension. Baggrunden for ændringen var, at den stedfundne prisstigning efterhånden havde gjort den alderdomsopsparing, der var foretaget igennem pensionsordninger, livsforsikringer, kapitaloplæg osv., mindre dækkende, hvorfor man fandt, at det offentlige burde træde til og sikre de pågældende personer en bedre levefod i alderdommen. For at opnå dette, gennemførtes der en kraftig lempelse af de regler, der hidtil havde været gældende for fradrag i aldersrenten for andre indtægter, og endvidere indførtes der – som noget helt nyt – et mindstebeløb, under hvilket folkepensionen for personer, der var fyldt 67 år, aldrig kunne falde. Det var endvidere tanken, at dette mindstebeløb med årene – når den økonomiske udvikling måtte tillade det – skulle

forhøjes gradvist, hvorved fradragsreglernes virkning mere og mere ville blive ophævet.

Samtidig med disse omlægninger gennemførtes dels en kraftig forenkling af lovgivningens regler, hvorved bl. a. flere tillæg, der tidligere var blevet udbetalt ved siden af lovens grundydelse, blev sammenlagt med denne, dels en væsentlig forhøjelse af grundydelsen. Forhøjelsen var størst i landkommunerne, mindst i hovedstaden, hvilket betød, at aftrapningen – d. v. s. den nedsættelse af pensionen, der fandt sted, fra hovedstaden til købstæderne og igen fra købstæderne til landkommunerne – blev mindre stejl end tidligere.

Spørgsmålet om ophævelse eller lempelse af denne aftrapning har været genstand for mange drøftelser igennem årene. Pensionisterne i købstæderne og landkommunerne har ganske naturligt været særligt interesserede heri, men hertil kom, at det er blevet antaget, at den har været medvirkende til, at de ældre flytter fra landdistrikterne ind til byerne, hvilket adskillige steder har medført problemer bl. a. på det boligmæssige område. Selv om det ikke har været muligt at få tilvejebragt et helt klart statistisk materiale, der kan belyse forskellene i leveomkostningerne for de ældre i landets hoveddele, blev det almindelige synspunkt efterhånden, at der næppe for de ældre var tale om større forskelle på leveomkostningerne i de enkelte landsdele – måske lige med undtagelse af huslejeposten. Selv om der næppe ved folkepensionens indførelse kunne siges at være nået nogen afklaring på dette punkt, blev aftrapningen – som omtalt – ændret, og invaliditetstillægget, der for alle invalidepensionister lægges til pensionens grundbeløb, blev overalt forhøjet til den for hovedstaden gældende sats.

I de følgende år fortsattes afviklingen af aftrapningen, således blev de lommepenge, der udbetales til småfornødenheder for pensionister på alderdomshjem, ved lov af 29. marts 1960 gjort ensartede. Endvidere foretoges samtidig et yderligere skridt i udjævningen af de almindelige pensioner, idet disse blev genstand for en særlig forhøjelse i købstæderne og – især – i landkommunerne. Slutstenen på denne udvikling blev lagt ved lov af 29. oktober 1960, hvorefter aftrapningsafviklingen gennemførtes fuldt ud i tre etaper, afsluttende pr. 1. april 1963. Fra dette tidspunkt vil alle lovgivningens faste ydelser til invalide-, enke- og folkepensionister være de samme, uanset hvor i landet de pågældende opholder sig.

Også reglerne om fradrag i folkepensionen for andre indtægter er blevet ændret i løbet af de senere år. Det fradragsfri beløb blev ved folkepensionens indførelse forhøjet, og – bortset fra formueindtægter – fastsat til samme størrelse uanset indtægtens art. For formueindtægter blev reglerne lidt strengere end for andre indtægtsarter, men ikke desto mindre var det for formuernes vedkommende, at lempelsen var størst. Disse nye bestemmelser blev gentagne gange kritiseret af privatpensionisterne, idet det blev hævdet, at personer, der opsparer til alderdommen igennem en pensionsordning,

blev dårligere stillet end andre alderdomsopsparere, fordi der ikke ved udformningen var taget tilstrækkeligt hensyn til, at en væsentlig del af en udbetalt pension er formueforbrug. Ved en lovændring af 29. marts 1960 blev det berettigede i dette synspunkt anerkendt, og det bestemtes, at der ved beregningen af folkepensionens størrelse skulle ske en reduktion af pensions- og livrenteindtægter med 25 pct., medens der omvendt for formueindtægter over en vis størrelse skulle foretages en forhøjelse på 25 pct. Senere – efter lov af 14. februar 1962 – er denne beregningsregel yderligere blevet forbedret for pensionsindtægterne.

Medens de nævnte ændringer, der er foretaget i fradragsreglerne siden folkepensionens indførelse, således har haft til formål ved pensionsberegningen at tilvejebringe en større grad af lighed mellem indehavere af private pensions- og formueindtægter, er der herudover i de senere år med stadig voksende styrke fremkommet ønsker om en fuldstændig afskaffelse af fradragsbestemmelserne. Dette ønske, der ligger på linie med, hvad der allerede er sket f. eks. i Sverige, begrundes med, at det kun herigennem vil være muligt at fjerne folkepensionens hæmmende virkning på den private opsparing til alderdommen, ligesom det anses for at være den eneste farbare vej til afskaffelse af folkepensionens negative indflydelse på arbejdslysten i de ældre aldersklasser. Såvidt det kan ses, er der stort set politisk enighed om, at reglerne bør afskaffes, og der er derfor nedsat et særligt udvalg, som skal fremkomme med indstilling om, hvorledes – og i hvilket tempo – dette kan gennemføres.

Det er i de senere år blevet sædvane, at folkepensionens størrelse, der efter lovens regler to gange årligt reguleres i overensstemmelse med de konstaterede udsving i detailpristallet, af lovgivningsmagten ændres i tilfælde, hvor ganske særlige forhold af den ene eller anden art påvirker folkepensionisternes leveomkostninger, uden at dette fuldtud kommer til udtryk i detailpristallet. Endvidere blev der, ved de forhøjelser, som gennemførtes ved lov af 14. februar 1962, taget særligt hensyn til de overenskomstmæssige lønstigninger, arbejdsmarkedet havde opnået i 1961. I konsekvens af disse nye udviklingstendenser har det været overvejet helt at ændre reguleringsreglerne for folkepensionen, således at der i fremtiden automatisk foretages forhøjelser eller nedsættelser i takt med svingningerne i befolkningens indkomster. Om dette spørgsmål, der såvel teoretisk som praktisk er meget vanskeligt at løse, blev der i efteråret 1961 afgivet betænkning af et særligt udvalg.

Folkepensionens økonomiske betydning for det danske samfund har i den periode, vi beskæftiger os med, været stærkt stigende. I 1956/57, det sidste år de gamle aldersrentebestemmelser eksisterede, var udgifterne godt 800 mill. kr. I 1960/61 kostede folkepensionen ca. 1380 mill. kr., og i 1962/63 vil udgifterne antagelig blive omkring 1670 mill. kr. Ses der bort

fra virkningerne af den automatiske regulering efter detailpristallet samt fra den stigning, der skyldes, at antallet af personer i de ældre aldersklasser er forøget, er udgifterne fra 1956/57 til 1960/61 steget med godt 40 pct. og fra 1956/57 til 1962/63 antagelig med omkring 55 pct. Selv om det er sikkert, at der også uden en eneste lovændring ville være blevet tale om en udgiftsstigning, ikke alene som følge af væksten i detailpristallet og befolkningen, men også fordi en stadig større del af de ældre ville have søgt aldersrente, så er det givet, at den væsentligste del af den sidstnævnte forhøjelse er resultatet af lovens ændringer.

Stigningen i antallet af folkepensionister i de senere år fremgår af følgende oversigt:

	Antal folkepensionister	Heraf med folkepensionens mindstebeløb	Folkepensionister på 67 år og derover i pct. af befolkningen i samme aldersklasser
1957.....	300.437	–	65
1958.....	384.279	36.624	82
1959.....	404.955	42.401	85
1960.....	447.076	87.784	96
1961.....	467.691	91.230	96

Fra 1957 til 1961 har der været tale om en stigning på omkring 55 pct., hvoraf dog den væsentligste del har været mindstebeløbsmodtagere. Af særlig interesse er udviklingen i antallet af pensionister sammenholdt med befolkningstallet i de ældre aldersgrupper. Dette er illustreret for personer, der er fyldt 67 år, d. v. s. for hele den gruppe, der har en ubetinget ret til at modtage folkepension under den ene eller den anden form. Forholdet er nu det, at så godt som alle i denne alder modtager folkepension, således at der fremover kun kan ske forholdsvis beskedne stigninger i antallet af pensionister.

b. Invalidepension. Den foran omtalte udvikling i lovgivningen vedrørende folkepensionen har i det store og hele også omfattet invalidepensionen, d. v. s., at disse to arter af langvarig hjælp fortsat efter princippet fra 1933-loven har været nøje sammenknyttet. Det kan dog bemærkes, at invalidepensionen gennem særlige forhøjelser af invaliditetstillægget, der udover det for folke- og invalidepension fælles grundbeløb udbetales til alle invalidepensionister, er steget noget mere end folkepensionen.

Ved ophævelsen i 1960 af folkeforsikringsloven, udskillelsen af sygeforsikringsbestemmelserne i en særlig lov og vedtagelsen af lov om invalide- og folkepension af 10. juni 1960 blev der imidlertid gennemført forskellige bestemmelser, der specielt tog sigte på en nyorientering af invalidepensionen. Disse ændringer var et resultat af de overvejelser og forslag, der fandtes i en

betænkning afgivet i 1959 af den i 1956 nedsatte invalideforsikringskommission. Samtidig betød den omtalte nye lov, at der skete et afgørende brud på den sammenkædning, der i 1933 var blevet gennemført derved, at sygeforsikringen og alders- og invaliderenten var samlet i en enkelt lov, og retten til at modtage rente var gjort afhængig af opfyldelsen af sygeforsikringspligten. Denne bestemmelse ophævedes nu.

Af størst betydning i 1960-loven forekommer det umiddelbart at være, at de rester af forsikringsprincippet, der endnu var bevaret i forbindelse med invalidepensionen, nu i realiteten blev ophævet. Uanset, at statens andel af udgifterne ved denne ordning gradvist var steget til at udgøre i nærheden af 80 pct., havde man stadig et fast kontingent pr. indbygger til invalideforsikringen, ligesom det var en betingelse for opnåelse af pensionen, at man var optaget i forsikringen og havde betalt kontingent. Det blev nu slået fast, at dette ikke længere svarede til den herskende opfattelse af, hvad der er rimeligt inden for denne del af socialpolitikken. I virkeligheden havde dette længe været anerkendt i praksis, således at personer, der var invalider i lovens forstand, men blot ikke kunne opnå pension, fordi de ikke havde opfyldt deres forsikringsforpligtelser, efter forsorgslovens bestemmelser fik udbetalt en ydelse, der i et og alt svarede til pensionen. Nu blev kontingentbetalingen afløst af et bidrag, der opkræves over skattebilletten med et beløb, som beregnes i forhold til den ansatte indkomst. Det blev endvidere fastsat, at alle invalider i alderen mellem 15 og 67 år har ret til invalidepension uden hensyn til, hvornår invaliditeten er opstået – d. v. s. uden nogen form for forsikringsbetingelser og uden hensyn til, om det særlige bidrag er betalt.

Udviklingen i antallet af invalidepensionister har i de senere år været følgende:

1957.....	52.643
1958.....	55.387
1959.....	60.210
1960.....	68.300
1961.....	72.051

Fra 1957 til 1961 er der således sket en stigning på ca. 35 pct., hvilket især skyldes, at invalideforsikringsretten i en del tilfælde har anlagt en noget lempeligere invaliditetsbedømmelse end tidligere. Også i de kommende år vil der blive tale om en betydelig stigning, fordi de personer, der tidligere fik hjælp som kronisk syge efter forsorgsloven, nu er blevet overflyttet til invalidepensionen.

Af væsentlig betydning med henblik på den socialpolitik, der i fremtiden skal føres for invaliderede, var, at der i 1960-loven blev indsat en bestemmelse om, at der ikke kan tilkendes invalidepension, såfremt der er mulighed for at iværksætte behandlinger, optræning eller uddannelsesfor-

anstaltninger, hvorved der er mulighed for at opnå en varig, væsentlig forøgelse af erhvervsevnen. Selv om det endnu er for tidligt at bedømme virkningen heraf, må det anses for sandsynligt, at reglen skulle kunne blive en vigtig løftestang for revalideringsarbejdet. Ganske på linie hermed blev der endvidere foretaget forskellige forhøjelser og lempelser i reglerne for bistands- og plejeydelser, som kan udbetales til ikke-invalidepensionister. Endelig indførtes en invaliditetsydelse, der i særlig grad skulle opmuntre invalider til at tage beskæftigelse. Ydelsen tildeles personer, der efter lægelige kriterier må betragtes som invalider, men som udøver erhvervsarbejde i et sådant omfang, at de, på grund af de sociale kriterier der også anlægges, ikke kan anses for invalider i lovens forstand. Formålet med udbetalingen af denne ydelse er, at den skal tjene som en opmuntring til at tage erhvervsarbejde ved at nogle af de særlige udgifter, der kan regnes at være en almindelig følge af invaliditeten, bæres af det offentlige.

c. Enkepension. Indtil 1957 fandtes der ikke i Danmark nogen speciel lovgivning om udbetaling af hjælp til enker og andre enlige kvinder. Når enlige kvinder derfor var ude af stand til at klare sig uden hjælp fra det offentlige, og eventuelle enkebørnsbidrag ikke var tilstrækkelige, var der ikke anden mulighed, end at søge almindelig forsorgshjælp. Aldersrenten/folkepensionen kunne dog virke som en art enkepension, idet tilgangsalderen igennem en årrække har været fem år lavere for enlige kvinder end for andre. Ved lov af 2. oktober 1956 indførtes en række bestemmelser, hvorefter der til enker – og eventuelt andre enlige kvinder – i visse tilfælde kunne udbetales en særlig hjælp uden for forsorgslovens sædvanlige bestemmelser.

Ved lov af 13. marts 1959 gik man et væsentligt skridt videre og indførte en egentlig enkepension, der i henseende til beløbsstørrelse, fradragsregler osv. på næsten alle punkter var identisk med folkepensionen. Pensionsberettigede blev kvinder, der var blevet enke efter det fyldte 55. år, eller efter det fyldte 45. år, hvis de ved ægtefællens død havde forsørgerpligt over for mindst to børn under 18 år. Endvidere indførtes mulighed for at udbetale pension til visse grupper af enker, der i længere perioder har modtaget offentlig hjælp, samt til andre grupper af enlige kvinder, når svigtende helbred eller andre ganske særlige omstændigheder taler herfor.

Som det vil ses, er hovedkriteriet for udbetaling af enkepension, at den pågældende er blevet enlig i en forholdsvis høj alder. Tanken hermed har været, at det netop for denne gruppe kvinder er et særligt problem at opnå erhvervsarbejde, idet de pågældende ikke blot møder de almindelige beskæftigelsesvanskeligheder, der følger med en højere alder, men tillige – i et stort antal tilfælde – er i den særlig vanskelige situation, at de på grund af ægteskabet ikke igennem en årrække har haft udeerhverv.

Selv om lovgivningen har holdt fast ved, at hovedkriteriet for at opnå enkepension skal være, at enkestanden er indtrådt i en forholdsvis høj alder, er der dog ved lov af 3. maj 1961 sket en ikke uvæsentlig udvidelse af de berettigedes kreds, idet alle, der er fyldt 55 år, og som er blevet enke efter det fyldte 45. år, vil kunne få pension efter lovens regler.

Det er endnu for tidligt at foretage en nærmere vurdering af virkningerne af denne – vor nyeste – socialordning, men det er utvivlsomt, at den har haft væsentlig betydning, bl. a. fordi en betydelig gruppe af enlige kvinder herefter ikke længere understøttes efter forsorgslovens generelle regler. Årsudgiften er for 1962/63 anslået at ville blive godt 45 mill. kr.

2. FORSIKRINGER MOD ARBEJDSLØSHED, SYGDOM OG ULYKKER

a. Arbejdsløshedsforsikringen. Den nedgang i arbejdsløsheden, der har fundet sted i de senere år, har direkte eller indirekte øvet sin indflydelse næsten overalt inden for socialpolitikken, men det er på forhånd klart, at virkningen næppe nogetsteds har været større end inden for arbejdsløshedsforsikringen. Medens arbejdsløsheden blandt de forsikrede frem til omkring 1958–59 som gennemsnit lå på ca. 10 pct. årligt, er der siden sket et så kraftigt fald, at arbejdsløsheden i de sidste to år har svaret til et årsgennemsnit på omkring 3,5 pct. Dette betyder, at der i realiteten i disse år har været fuld beskæftigelse, samt at der inden for adskillige geografiske eller faglige områder har været mangel på arbejdskraft. Udgiftsmæssigt har ændringen i arbejdsløsheden vist sig ved, at de udbetalte understøttelser faldt til ca. 140 mill. kr. i 1960/61, hvilket svarer til en halvering i løbet af 2–3 år.

Når faldet i arbejdsløsheden tages i betragtning, skulle man for så vidt have forventet et endnu stærkere fald i udgifterne, men når dette ikke er blevet tilfældet, må det – foruden til stigningen i antallet af forsikrede – sikkert ikke mindst tilskrives den forhøjelse af arbejdsløshedslovens understøttelsessatser, der gennemførtes ved lov af 13. april 1960. Begrundelsen for denne forhøjelse var, at understøttelsen igennem en årrække alene havde været reguleret efter udviklingen i detailpristallet, hvilket betød, at der i forhold til arbejdslønnen var sket et ret betydeligt fald. Da det blev anset for naturligt, at arbejdsløshedsunderstøttelsen, der skal erstatte arbejdslønnen, også nogenlunde bevarer sin værdi i forhold til denne, forhøjedes dagpengene væsentligt; for forsørgere med omkring 20 pct. Også ved lov af 4. juni 1962 er der sket en forhøjelse af understøttelsessatserne, og samtidig er indført den nye regel, at der i fremtiden automatisk skal foretages regulering efter udviklingen i arbejdslønnen.

Selv om virkningerne på udgifterne har været ret begrænsede, er det af særlig interesse at bemærke, at der i 1960 samtidig med forhøjelsen af understøttelsen indførtes en række nye bestemmelser om ydelse af rejse- og flyttehjælp samt om tilskud til dækning af merudgifter ved dobbelt husførelse.

Disse ændringer af arbejdsløshedsloven var tydeligt påvirket af den ændrede arbejdsløshedssituation og havde til formål at søge fremmet arbejdskraftens bevægelighed bort fra de geografiske områder, hvor der var en ikke ubetydelig arbejdsløshed.

Af væsentlig betydning i forbindelse med spørgsmålet om arbejdskraftens bevægelighed også på det faglige område er de to love af 18. maj 1960 henholdsvis om beskæftigelse og uddannelse af unge samt om erhvervsmæssig uddannelse af ikke-faglærte arbejdere. Herigennem skulle der være tilvejebragt mulighed for en smidigere fordeling af arbejdskraften.

b. Sygeforsikringen. Sygeforsikringen har to formål nemlig dels ydelse af pengehjælp til erstatning for tabt arbejdsfortjeneste under sygdom, dels ydelse af hjælp til behandling af selve sygdommen. Medens den danske lovgivning må siges igennem en årrække i rimelig grad at have dækket det sidste af disse to formål, har spørgsmålet om pengehjælpen igennem mange år været et sort punkt i den danske sociallovgivning. Efter reglerne eksisterede der ganske vist en forpligtelse til igennem sygekassernes særlige dagpengeforsikring at sikre sig pengehjælp under sygdom, men denne hjælp kunne ikke overstige 6 kr. om dagen, og realiteten var, at kun meget få havde sikret sig et beløb af denne størrelse. Dette betød, at alle, der ikke som funktionærer eller efter særlig aftale var sikret under sygdom, i virkeligheden var henvist til enten at klare sig selv i sygdomstilfælde eller privat at tegne en forsikring. I modsat fald var det eneste, der kunne tilbydes, almindelig forsorgshjælp.

Ved afslutningen af overenskomstfornyelserne på arbejdsmarkedet i 1956 blev der i væsentlig grad rådet bod på manglerne, idet der indførtes en særlig sygelønsordning betalt af arbejderne og arbejdsgiverne i fællesskab. Heller ikke denne ordning var dog fuldt tilfredsstillende, først og fremmest fordi en betydelig del af lønarbejderne stod udenfor, samt fordi arbejdere, der blev syge under arbejdsløshed, var afskåret såvel fra arbejdsløshedsunderstøttelse som fra sygeløn.

I overensstemmelse med forslag fremsat i en betænkning fra 1959 af en særlig sygeforsikringskommission vedtoges den 10. juni 1960 lov om den offentlige sygeforsikring, indeholdende en tvungen sygelønsordning gældende for samtlige lønmodtagere, der ikke var sikret på anden måde. Endvidere bestemte loven, at der skulle indføres en frivillig dagpengeordning for andre. Sygelønsordningen betyder, at der – hovedsageligt gennem kontingenter fra arbejdere og arbejdsgivere – sikres forsørgere et beløb under sygdom på 21 kr. om dagen og lidt mindre for ikke-forsørgere. I modsætning til, hvad der ellers er sædvane inden for den danske sociallovgivning, bærer ordningen et stærkt forsikringsmæssigt præg. Specielt kan det nævnes, at det offentliges tilskud kun skal dække en mindre del af udgifterne.

Med hensyn til de øvrige sygeforsikringsbestemmelser gennemførtes der også flere ændringer ved den nævnte lov af 1960. Af særlig betydning med henblik på det omfang, i hvilket ordningen faktisk sikrer befolkningen i sygdomstilfælde, må det antages at have været, at de hidtil gældende helbredsmæssige begrænsninger for at blive optaget i sygekasserne, faldt bort, samt at den tidligere – for den enkelte ganske uforståelige – vekslen under langvarige sygdomsperioder mellem hjælp fra sygekassen og fra forsorgsvæsenet ophævedes, idet varighedsbegrænsningen for sygekassehjælp faldt bort. Ved disse ændringer blev ordningens sociale side klarere understreget på bekostning af det forsikringsmæssige princip.

Endvidere foretoges en ændring af selve sygeforsikringssystemet, hvorved de hidtil eksisterende fortsættelsessygekasser for bemidlede har fået deres betydning væsentlig reduceret. Dette hænger sammen med, at man – for at opnå et mere ensartet præg over hele ordningen – har bestemt, at der i de almindelige sygekasser ud over ubemidlede medlemmer også i en særlig afdeling skal kunne optages bemidlede medlemmer, d. v. s. personer med indtægter over sygekassegrænsen. Disse nye sygekassemedlemmer har som hovedregel ret til de samme ydelser som de ubemidlede medlemmer. Sygekassegrænsen er herved blevet ændret til i første række at være kontingentgrænse, idet statstilskuddet til de ubemidlede betyder, at disses kontingent er lavere end kontingentet for de bemidlede. Specielt for ydelse af lægehjælp er der dog forskel, idet denne for bemidlede medlemmer har fået form af en vis refusion af de afholdte udgifter, medens det tidligere anvendte princip om helt fri lægehjælp er opretholdt for de øvrige medlemmer.

c. Ulykkestilfælde under arbejde. Ved lov af 25. marts 1959 gennemførtes væsentlige ændringer i bestemmelserne om hjælp i tilfælde af ulykker under arbejde. Under hensyn til, at ydelserne – der regelmæssigt reguleres efter ændringerne i detailpristallet – som følge af de stedfundne lønstigninger i løbet af en årrække var kommet til at udgøre et faldende beløb sammenlignet med den arbejdsløn, de tjener som erstatning for – blev der foretaget en forhøjelse af maksimumserstatningerne med 30–40 pct.

Medens erstatningen i tilfælde af død tidligere normalt blev ydet i form af en samlet kapital, har den nye lov draget konsekvenserne af, at det i talrige tilfælde viste sig, at enker, der havde modtaget en sådan sum penge, ofte efter få års forløb stod uden tilstrækkelige midler. Det blev herefter ved lovens ændrede udformning bestemt, at dødserstatningen skal ydes i form af en løbende rente. Denne rente er størst i de to første år efter dødsfaldet, hvilket dels er begrundet med de særlige vanskeligheder i overgangstiden efter ægteskabets ophør, dels med, at det er i disse år, enken har særligt behov – og chance – for at udnytte en hjælp til uddannelse, genoptræning m. v. Den forøgede interesse i, at enken skal hjælpes ind i et erhvervsmæssigt

arbejde, er understreget i loven gennem en bestemmelse om, at der i særlige tilfælde kan udbetales et forskudsbeløb på indtil 3 gange den årlige rente.

Endelig bør det nævnes, at 1959-loven ændrede karensbestemmelserne, således at dagpenge til den tilskadekomne kan udbetales hurtigere efter ulykkestilfældet end tidligere, samt at der i loven blev indsat forskellige regler, der har til formål at sikre, at alle muligheder for revalidering udnyttes, hvorved det i videst muligt omfang kan undgås, at der som følge af tilskadekomst opstår varige handicap.

3. ALMINDELIG OFFENTLIG HJÆLP

I alle de tilfælde, hvor en person ikke selv kan skaffe sig det nødvendige til livets opretholdelse eller til kur og pleje i sygdomstilfælde, og hvor der ikke er mulighed for at yde hjælp efter andre af lovgivningens regler, er det offentlige forpligtet til at træde til efter forsorgsloven. Efterhånden som andre sociale love er blevet udvidet, og nye er blevet vedtaget (f. eks. i den betragtede periode enkepensionsloven), er det klart, at forsorgslovens bestemmelser har haft svindende betydning. Hertil kommer, at den stærkt forbedrede beskæftigelsessituation har bevirket, at personer med mindre fysiske, psykiske eller sociale handicap, som tidligere i stort tal fik forsorgshjælp, nu i mange tilfælde har haft mulighed for at gøre sig gældende på arbejdsmarkedet. Disse forhold har givet sig til kende derved, at udgifterne til forsorgshjælp igennem en årrække har været omtrent uændret, og i de allersidste år endog været faldende til trods for, at understøttelsesniveauet i denne periode samtidig har været ret stærkt stigende.

Ved lov af 16. maj 1961 gennemførtes væsentlige forenklinger og ændringer i forsorgsloven, hvorved samtidig reglerne om børne- og ungdomsværn er blev udskilt i en særlig lov. Af størst umiddelbar interesse ved den nye forsorgslov er det uden tvivl, at den som slutstenen på en mangeårig udvikling helt har ophævet den tidligere opdeling i kommune- og fattighjælp, der principielt skulle tilbagebetales, og som i visse tilfælde kunne medføre tab af valgret og valgbarhed, og særhjælp, der udbetaltes uden nogen virkning for modtageren. Grunden til, at denne reform kunne gennemføres, må navnlig søges i, at synet på årsagerne til, at en person kommer i trang, i de senere år er blevet ændret kraftigt. Det anerkendes nu i almindelighed, at trangsårsagen i langt de fleste tilfælde, hvor hjælp er blevet ydet efter forsorgsloven, er sygdom eller mangel på arbejdsmuligheder, som den enkelte – der på en eller anden måde fysisk eller psykisk er lidt ringere udrustet end flertallet – ikke selv har noget herredømme over. Hertil må lægges, at tilbagebetalingen kun udgjorde små beløb og i øvrigt i mange tilfælde virkede uheldigt, fordi den trussel, der lå i, at det offentlige kunne

kræve tilbagebetaling foretaget, når pågældende kom i arbejde, kunne virke hæmmende på initiativet og lysten til at bestille noget.

Det kan endelig understreges, at et hovedsynspunkt ved udarbejdelsen af den nye forsorgslov har været – også på det område, som denne lov omfatter – at trække revalideringssynspunktet frem, og det er karakteristisk, at det allerede i indledningsbestemmelsen udtrykkeligt fremhæves, at bistand til at skaffe erhvervsmæssigt arbejde og om fornødent til at udvikle eller genoprette erhvervsevnen skal ydes i alle tilfælde, hvor forholdene tilsiger det.

4. HJÆLP TIL FORSØRGERE MED BØRN

Forsorgsloven indeholder en række bestemmelser om udbetaling af hjælp til forsørgere med børn, således om forskudsvis udbetaling af børnebidrag samt om enkebørnsbidrag. Allerede ved lov af 25. juni 1960 skete der for disse bestemmelsers vedkommende den betydende ændring, at den indtægtsgrænse, der er sat for disse udbetalinger, blev forhøjet kraftigt samtidig med, at grænserne i købstæderne og landkommunerne blev hævet til samme beløb, som var gældende i hovedstaden.

Denne udvikling blev videreført ved loven af 16. maj 1961. Herefter forhøjedes selve bidragene med omkring 10 pct., og der påbegyndtes en særlig forhøjelse i købstæder og landkommuner, som i løbet af et par år vil føre bidragene i disse dele af landet op på samme størrelse, som er gældende i hovedstaden. Udviklingen for børnebidragenes vedkommende er således – på samme måde, som tilfældet har været for folkepensionen og flere andre sociale ydelser – gået i retning af helt at ophæve den tidligere forskel på de sociale ydelsers størrelse i hovedstaden, købstæderne og landkommunerne.

Uden for den sociale lovgivning i snævrere forstand, men dog så nær knyttet hertil, at de i de fleste andre lande indgår som et led i denne, står de egentlige børnetilskud. Sådanne tilskud, der bevirker, at en del af udgifterne ved at have børn fordeles over hele befolkningen, udbetales i Danmark i forbindelse med den direkte beskatning.

Ordningen var tidligere den, at der udbetaltes børnetilskud, som varierede efter bopælen henholdsvis i hovedstaden, købstæderne og landkommunerne samt efter forsørgerens indkomst, således at de bortfaldt, når denne oversteg visse grænser. Endvidere blev der ved beregningen af den personlige indkomstskat foretaget et fradrag i forsørgerens indkomst.

Disse fradrag og tilskud er nu afløst af et almindeligt børnetilskud, der er uafhængigt af forsørgerens indkomst og bopæl, men varierer efter antallet af børn. Tilskuddet forhøjes endvidere i forhold til det normale for alle børn hos enlige forsørgere.

5. REVALIDERING

Som det fremgår af de foregående afsnit, er ønsket om, at den hjælp der ydes, direkte skal tage sigte på at muliggøre en tilbagevenden (eller nyindtræden) på arbejdsmarkedet, i de senere år mere og mere kommet i forgrunden. Ikke mindst inden for særforsorgen, der har til opgave at hjælpe grupper af handicappede, f. eks. blinde, vanføre og åndssvage, er dette synspunkt blevet af tiltagende betydning. Imidlertid viste det sig, efterhånden som revalideringstanken trængte frem, at der på det lovgivningsmæssige område savnedes koordinerende bestemmelser, samt at der endvidere i det praktiske arbejde var et udækket behov for institutioner, der kunne samarbejde og fremme de forskellige myndigheders og institutioners indsats for de erhvervshæmmede.

Med henblik på at løse disse problemer gennemførtes lov om revalidering af 29. april 1960. Der var herved tilvejebragt den nødvendige ramme for den tilpasning af hjælp og behandling efter den enkeltes behov, som er en forudsætning for revalideringsarbejdets succes.

Udgiftsmæssigt har den nye lov lagt hovedvægten på staten, men det er samtidig karakteristisk, at der er gjort en indsats for at fremskaffe et lokalt initiativ. Dette søges bl. a. opnået derved, at der i hvert amt nedsættes et amtsrevalideringsudvalg, som skal have til opgave inden for sit område at søge revalideringsarbejdet fremmet, f. eks. gennem påvirkning af de forskellige myndigheder og institutioner. Udvalgene skal bl. a. behandle planer om oprettelse eller udvidelse af revalideringsinstitutioner samt nøje følge revalideringscentrenes arbejde. Af stor betydning for spredningen af arbejdet over landet var dog først og fremmest oprettelsen af lokale revalideringscentre, der skal bistå de centrale myndigheder med lovens administration og i visse sager træffe den faktiske afgørelse. Efter lovgivningens udformning må centrene betragtes som de vigtigste administrative organer i det arbejde, der skal udføres, idet de i hvert enkelt distrikt skal være det samlende led for de talrige og forskelligartede institutioner m. v., der skal udføre revalideringsprocessen.

Loven om revalidering indeholder en række bestemmelser om individuel hjælp, bl. a. til anskaffelse af hjælpemidler, arbejdsmaskiner, værktøj, selvstændig virksomhed m. v. samt til kur og pleje og oplæring. Endvidere findes regler om, at der under erhvervsmæssig revalidering kan udbetales underholdshjælp såvel til pågældende selv som til dennes familie.

Et vigtigt formål med den nye lov var at tilvejebringe rationelle regler for ydelse af tilskud til institutioner, der tager sig af de forskellige former for revalideringsarbejde. Herefter er de tidligere tilskud, der i hovedsagen bestod i takstbetaling for de henviste, afløst af regler, hvorefter staten både kan deltage i afholdelsen af etablerings- og driftsudgifter for godkendte institutioner, der påtager sig afprøvning af erhvervshæmmedes ar-

bejdsevne med henblik på at bestemme deres erhvervsmæssige muligheder. Endvidere kan staten bidrage til institutioner, der i forbindelse med sygebehandling foretager optræning af arbejdsevnen hos erhvervshæmmede. Endelig ydes tilskud til institutioner, der enten forud for en erhvervsmæssig placering foretager optræning eller omskoling, eller som gennemfører faglig uddannelse af erhvervshæmmede.

Udover disse egentlige bestemmelser om revalidering indeholder loven visse regler, der har til formål at skaffe beskæftigelsesmuligheder for handicappede, der på grund af deres invaliditet ikke kan indplaceres på det almindelige arbejdsmarked, men som dog bør have mulighed for at udnytte de evner, de har i behold. Der kan således ydes lån eller tilskud til oprettelse af såkaldte beskyttede virksomheder, ligesom det kan bestemmes, at der skal gives invalider fortrinsadgang til visse beskæftigelser inden for stats- og kommunale virksomheder m. v. samt andre institutioner, der virker med offentlig anerkendelse og støtte.

II. Sammenfatning.

Betragter man under ét udviklingen på det socialpolitiske felt i de senere år, vil man måske umiddelbart finde, at der – bortset fra revalideringstankens stærke vækst næsten overalt inden for lovgivningen – kun er få fælles træk, og at der ikke er nogen klar forbindelse mellem de enkelte ændringer. Dette er imidlertid ikke helt rigtigt, hverken når det gælder sammenhængen mellem revalideringsarbejdet og de øvrige socialpolitiske udviklingslinier, eller når det gælder disse sidste indbyrdes.

For samtlige sociale ydelser har der i den betragtede periode været gennemført forhøjelser, der har haft et sådant omfang, at de andrager væsentligt mere, end en regulering alene efter detailpristallet ville have betinget. I nogle tilfælde har forhøjelsen været så stærk, at der er tale om en egentlig reform. Som et særligt fremtrædende eksempel herpå kan nævnes dagpengehjælpen i sygdomstilfælde, hvor det specielle forhold gjorde sig gældende, at den danske lovgivning var helt forældet og ude af trit med udviklingen. Det synes, som om der i periodens løb efterhånden har udviklet sig en tendens til at lade de sociale ydelser følge med i samfundets almindelige indkomstudvikling, og selv om dette kun er blevet lovfæstet for ganske enkelte ydelsers vedkommende, har de drøftelser, der har været ført om de forskellige forhøjelser, klart vist, at denne tanke har været fremme under forslagenes behandling og været medvirkende ved afgørelsen af det opnåede resultat.

Samtidig med de foretagne generelle forhøjelser af de sociale ydelser er der gennemført mere specielle ændringer, der har betydet en meget væsentlig tilnærmelse mellem understøttelsesniveauerne for så godt som alle

egentlige sociale ydelser. Det kan her nævnes, at pensionsydelserne – f. eks. folkepensionen – og hjælp efter forsorgsloven i købstæderne og landkommunerne enten er blevet – eller i de nærmest følgende år vil blive – hævet til samme størrelse som i hovedstadsområdet. Også mellem forskellige former for sociale ydelser er der sket tilnærmelse, dette gjaldt f. eks. for de nævnte dagpenge under sygdom, der gennem forhøjelsen omtrent kom på niveau med folkepensionen. Endelig kan det tilføjes, at de foretagne lempelser og ændringer i reglerne for, hvilke fradrag der skal foretages i pensionen under hensyn til egen-indtægter, har haft som et væsentligt sigte at tilvejebringe større ensartethed i de udbetalte ydelser.

Den økonomiske udvikling i Danmark i årene efter krigen har sat sine tydelige spor i den sociale lovgivning, specielt med hensyn til det lige nævnte punkt om, hvorledes ydelserne skal påvirkes af andre indtægter. Her er det naturligvis først og fremmest folkepensionens fradragsregler, der har været af interesse, fordi ingen anden understøttelsesordning har betydning for så mange mennesker i så lange tidsrum. Problemet er dog heller ikke af uvæsentlig betydning f. eks. i forbindelse med invalidepensionen. Oprindeligt dikteredes indstillingen til fradragsreglerne af et rent socialt synspunkt således, at opsparede midler skulle forbruges, før den offentlige ydelse kunne udbetales. Ganske gradvist er dette – samtidig med, at kredsen af pensionister er blevet meget kraftigt udvidet – blevet ændret til, at der nu er en udtalt enighed om, at folkepensionens størrelse principielt ikke bør påvirkes af opsparede beløb. Dette hænger sammen med, at mange års stærke prisstigninger har gjort det vanskeligt for den enkelte selv at opnå en tilstrækkelig indtægt i alderdommen, hvad enten der så var foretaget alderdomsopsparing gennem en pensionsordning eller i form af kapitalopsparing. Muligheden for at kunne modtage folkepensionen ved siden af den af en selv sikrede indtægt skulle derfor forbedres. Dette har endvidere et vidt perspektiv med henblik på den kommende udvikling, fordi man tillige i almindelighed finder, at fradragsregler virker hæmmende på opsparingen til alderdommen. Da det økonomisk anses for betydningsfuldt at fremme opsparingen, og sikringen af alderdommen må anses for et vigtigt opsparingsmotiv, er lovgivningen i de senere år blevet ændret med det formål at nedbryde den hindring for realiseringen af dette ønske, der ligger i fradragsreglerne. Det må nu antages, at en afvikling af disse regler i en ret nær fremtid vil blive påbegyndt, hvorved bl. a. indførelsen af efterlønsordninger eller overbygninger på folkepensionen, der muligvis kan komme til at betyde en væsentlig alderdomsopsparing bl. a. fra kredse, der ikke tidligere har opsparet hertil, vil få større muligheder.

Endvidere kan det bemærkes, at fradragsreglernes virkning på arbejdslysten i de ældre aldersklasser har været drøftet under påvirkning af den mangel på arbejdskraft, der nu inden for betydelige beskæftigelsesområder

har afløst tidligere tiders betydelige arbejdsløshed. Også i denne forbindelse er resultatet blevet et ønske om reglernes afskaffelse.

Et særligt udviklingstræk inden for den sociale lovgivning er en stadig mere udbredt udskillelse af grupper af personer fra den skønsmæssige hjælp, der nu repræsenteres ved forsorgslovens bestemmelser. Denne udskillelse til særlig behandling, der i virkeligheden allerede begyndte helt tilbage i 1890'erne, hvor reformarbejdet inden for socialpolitikken tog sin begyndelse, har i de seneste år som sit vigtigste resultat haft indførelsen af enkepensionen. Denne nye ordning blev bl. a. forberedt gennem et socialt undersøgelsesarbejde, hvorved det blev konstateret, at betydelige grupper af ældre enker, der var blevet enlige i en forholdsvis høj alder, modtog forsorgshjælp, som de i realiteten havde meget små chancer for at frigøre sig fra.

Summen af de nævnte udviklingstendenser er, at socialpolitikken har bevæget sig henimod et punkt, hvor ydelserne er blevet rigeligere og mere effektive, og hvor betingelserne for at modtage hjælpen er gjort lempeligere, således at større kredse end hidtil er sikret, hvis de får behov for hjælp. Samtidig hermed er der ved at ske vigtige motivændringer på det sociale område, f. eks. har alderdomsforsørgelsen i dag, hvor den omfatter så at sige alle ældre, mere og mere fået til formål at udjævne indkomsterne mellem de yngre, aktive og de ældre, inaktive år, medens den tidligere alene var en forsørgelsesordning for de ældre, der ikke havde egne hjælpemidler.

Det er imidlertid vanskeligt at se, hvorledes ændringer, som de ovenfor beskrevne, kunne gennemføres isoleret, idet indførelse af mere generelle regler og lempelser af retsvirkninger, ganske givet har fjernet væsentlige impulser til at søge frigørelse fra understøttelsen. Specielt måtte det antages, at der ville blive en øget fare for at fastlåse personer, der som trangsårsag har haft sygdom eller mangel på arbejde, i en varig forsorgssituation. Her kommer revalideringsarbejdet ind i billedet, idet samfundet netop, som betingelse for hjælp efter de generelle regler, fastsætter det nye krav, at revalidering først skal forsøges gennemført i alle tilfælde, hvor der er en rimelig chance for en heldig gennemførelse. Synspunktet, der ligger bag, må forekomme væsentlig mere realistisk end ældre tiders skræmmemidler, idet det bygger på den erkendelse, at personer, der igennem længere tider har været i trang, i overordentlig mange tilfælde er uden større muligheder for ved egen hjælp at komme ud af trangssituationen. Det er således en positiv hjælp – udformet således, at den passer på den enkeltes særlige situation – samfundet tilbyder gennem revalideringen, og det er endvidere en hjælp, der i det lange løb samfundsøkonomisk vil give overskud, samtidig med, at den sikrer mod urimelige tilfælde af fortsat offentlig hjælp.

Udviklingen af den sociale lovgivning i et tempo, som det er sket i de senere år, rejser ganske naturligt visse finansieringsproblemer. Selv om udgifterne for de sidste år endnu ikke er kendt, kan forøgelsen med rimelighed illustreres igennem de foreliggende oplysninger, hvorefter udgifterne til den egentlige socialpolitik – først og fremmest de foran omtalte områder – er steget fra i 1956/57 at være ca. 2080 mill. kr. til i 1959/60 at udgøre ca. 2750 mill. kr., eller med godt 30 pct. Endvidere kan det oplyses, at et foreløbigt skøn viser, at udgiftsudviklingen siden 1959/60 har fulgt nogenlunde samme takt. Da udgifterne til arbejdsløshedsunderstøttelse, forsorgshjælp m. v. har været faldende på grund af nedgangen i arbejdsløsheden, betyder de anførte tal imidlertid, at der på andre områder (f. eks. vedrørende pensionerne og sygedagpengene) har været tale om en forholdsvis endnu stærkere udgiftsstigning.

Finansieringen af de nævnte merudgifter er i alt væsentligt blevet gennemført efter de retningslinier, der hidtil har været gældende inden for den danske sociallovgivning, d. v. s., at det offentlige har betalt størstedelen af udgifterne. Den eneste afvigelse herfra er, at sygedagpengene i hovedsagen betales af arbejdsgivere og arbejdere i forening, men uanset dette er forholdet i dag det, at det offentlige (stat og kommuner i forening) betaler omkring 80 pct. af samtlige udgifter.

Med henblik på fremtiden kan det i denne forbindelse tilføjes, at det forhold, at den danske lovgivning konsekvent har ladet det offentlige afholde hovedparten af de sociale udgifter, eventuelt kan rejse visse problemer, såfremt der inden for et europæisk markedsfællesskab skal tilstræbes en større ensartethed inden for det sociale område. Medens udgiftsfordelingen inden for de nordiske lande i det store og hele er den samme, og her igen har væsentlige lighedspunkter med forholdene i England, er fordelingen inden for fællesmarkedslandenes kreds en helt anden. I disse lande er det offentliges andel af udgifterne meget begrænset, og det er først og fremmest arbejdsgiverne, som direkte betaler til ordningerne, nemlig med 40–70 pct. af udgifterne. Det synes på forhånd at være næsten umuligt inden for et kortere åremål at foretage en tilpasning af finansieringen af de sociale udgifter, bl. a. fordi den anvendte fordelingsmetode har sin væsentlige betydning for opbygningen af skattesystemet og for relationerne inden for arbejdsmarkedet.

DEN ØKONOMISKE UDVIKLING I ISRAEL

GUNNAR VIBY MOGENSEN

Tre forhold taler for at interessere sig for den økonomiske udvikling i Israel. Det ene giver sig selv. De iøjnefaldende resultater med hensyn til såvel produktionens vækst som dens fordeling, der er opnået i Israel i de forløbne 14 år, er i sig selv opmærksomhed værd.

For det andet er Israel i de senere år gået ind i en intensiv bistandsvirksomhed til de nye selvstændige stater især i Vestafrika. En dansk indsats af samme relative størrelsesorden ville bl. a. kræve, at i gennemsnit over 2000 udenlandske stipendiater skulle være under uddannelse på læreanstalter og i erhvervene i Danmark. Israel er herigennem kommet til at udøve en indflydelse på mønstret i disse landes udvikling, som giver de israelske erfaringer særlig interesse.

Endelig har man i Israel for nylig forsøgt at besvare det også herhjemme aktuelle spørgsmål, hvorvidt det ud fra en kølig forretningsmæssig vurdering kan betale sig at investere de store beløb i uddannelse og forskning, der planlægges. Og man har haft så gode forudsætninger for at tage en sådan opgave op, at resultaterne også har interesse fra et dansk synspunkt.

Et privat forskningsinstitut (The Falk Project for Economic Research in Israel med Professor Don Patinkin som leder) og to officielle (Central Bureau of Statistics og Bank of Israel Research Department) har medvirket til, at der i dag foreligger et ret omfattende statistisk og økonomisk materiale at bygge på. Således har man forsøgt at give tal for den menneskelige faktors betydning for væksten i produktionen. Der foreligger to uafhængige forsøg på at kvantificere, hvor stor en del af produktionsfremgangen i 1950'erne, der skyldes større indsats af arbejde og kapital, og hvor stor en del man derfor omvendt tør tilskrive stigende produktivitet, ligesom det nævnte Falk Project i en netop offentliggjort rapport har søgt at give så klare tal for forrentningen af den kapital, der er investeret i uddannelse, at de kan sammenlignes med forrentningen af enhver anden pengeanbringelse.

BEFOLKNING OG IMMIGRATION

Som en indledning til en gennemgang af disse forhold vil det være nødvendigt først at gøre kort op med et synspunkt, som undertiden mere eller mindre stiltiende har været forudsat i omtaler af udviklingen i Israel.

Selv om man i den nyere vækstlitteratur behandler raceproblemet med stor forsigtighed – formentlig tildels som en reaktion mod de sidste årtiers overdimensionerede racedebatter – antyder man dog en vis forbindelse mellem den biologiske udvikling, der kommer til udtryk i opdelingen ældre-yngre racer, og den kulturelle (i betydningen: civilisationens) udvikling. Med de forbehold, der endnu ligger i det statistiske materiales utilstrækkelighed, fremhæves det således i Thorkil Kristensen and Ass.: *The Economic World Balance*[1]) som slående, at de racemæssigt ældste grupper (som buskmænd, Congo-pygmæer, andamanere, negritoer, australnegre og tasmaniere) var og ofte stadig er primitive jægere og samlere, mens de højeste civilisationsformer er nået af de yngste racer (de mongolide og de kaukasiske), som har udviklet skrivekunsten, teknologien, videnskaben, kunsten, arkitekturen m. v.

Man har sluttet[2]), at jøderne er i besiddelse af sådanne racebiologisk givne dispositioner for økonomisk udvikling, og følgelig måtte racebiologien trækkes med ind i forklaringen af de økonomiske resultater i Israel.

Rent bortset fra hvilke kommentarer man i øvrigt kunne knytte til spørgsmålet, er der imidlertid tale om et skinproblem. Nyere forskning inden for såvel antropologien som arkæologien har vist, at det er illusorisk at regne de jødiske befolkningsgrupper i og uden for Israel som hørende til én race i biologisk forstand[3]). At man så på den anden side kan påvise en sammenhæng mellem milieupåvirkninger hos de jødiske mindretal i Europa og den senere sociale og økonomiske udvikling i Palæstina og Israel[4]), er et interessant forhold, der falder uden for denne fremstillings rammer.

Derimod er det af interesse for det følgende at pege på visse hovedtendenser i udviklingen i relation til arbejdsstyrken i Israel. Befolkningstallet i Israel var pr. 1. januar 1960 2.087.000. Heraf var 1.859.000 jøder mod 650.000 ved statens oprettelse d. 15. maj 1948. Denne stigning skyldes foruden det naturlige fødselsoverskud den meget betydelige immigration. Antallet af immigranter pr. 1000 jødiske indbyggere lå i 1949, 1950 og 1951 på henholdsvis 266, 154 og 132. Til sammenligning tjener, at indvandringen i USA aldrig har ligget over ca. 17 pr. 1000 indbyggere. I alt er netto godt 850.000 jøder indvandret i Israel i løbet af disse 11–12 år, fordelt med hovedvægten på de tre nævnte år, et fald med lavpunkt i 1953 og en ny, moderat stigning omkring 1957.

Den økonomisk aktive del af befolkningen omfattede i 1959 711.100

---

[1]) Kbh. 1960, s. 85 ff.

[2]) F. eks. Werner Sombart i *Die Juden und das Wirtschaftsleben,* Leipzig 1911.

[3]) Jvf. f. eks. oversigten over de sidste 50 års forskning i så henseende i Henry L. Shapiro: *The Jewish People, A Biological History,* UNESCO, Paris 1960.

[4]) F. eks. Karl Kautsky: »Rasse und Judentum«, *Die Neue Zeit,* no. 20, 1914.

personer eller ca. 39 pct. af hele den jødiske befolkning. Tallet ligger lavere end tallene for de fleste vesteuropæiske lande, ligesom det repræsenterer et fald fra et niveau omkring 45 pct. i 1948. Dette må især ses på baggrund af det skift i masseindvandringens struktur over mod afro-asiatiske grupper, der er sket siden først i 1950'erne. Det gælder for immigranterne fra Den nære Orient og Nordafrika set i forhold til de europæiske kolonister i Israel, at fødselstallet var næsten dobbelt så stort og stort set vedblev at være det, mens tallene for dødeligheden hurtigt faldt efter ankomsten til Israel. Begge dele trækker aldersfordelingen i retning bort fra de produktive aldersklasser. Ligeledes modvirkedes disse immigranters optagelse i arbejdsstyrken af deres lave uddannelsesniveau; gennemsnitlig 75 pct. af dem havde ikke fuldendt en underskoleuddannelse, rent bortset fra, at kun en brøkdel af dem ved ankomsten forstod landet sprog – hebraisk. Endelig påvirkedes arbejdsstyrken af det forhold, at de kvindelige immigranter af ikke-europæisk oprindelse som følge dels af de mange børnefødsler, dels af tradition og et ekstraordinært lavt uddannelsesniveau (6 ud af 10 havde aldrig gået i skole overhovedet) kun i ringe omfang er gledet ind i den økonomisk aktive del af befolkningen.

NATIONALPRODUKT OG INDKOMSTFORDELING

Israels økonomi var i 1948 især præget af kampene mod de arabiske nabostater, af landbrugsproduktionens stagnation som følge dels af århundreders erosion og udtørring, dels af ca. 725.000 overvejende jorddyrkende araberes udvandring, og endelig af den arabiske blokades virkninger på udenrigshandelen og dermed på industrialiseringen. Heroverfor stod behovet for at skabe beskæftigelse ikke alene for de bosiddende jøder, men også for de store befolkningsgrupper, tildels fra teknisk tilbagestående lande, som immigrationen førte til landet[5]).

Israels samlede areal er 20.700 km² – altså stort set som Jyllands syd for Limfjorden – hvoraf 445 km² udgøres af Det døde Hav og Tiberiassøen. Det er fordelt på et irregulært formet, snævert landområde, der følger Middelhavet knapt 200 kilometer, og som vider sig ud i nord i Galilæas højland og i syd i Negev-ørkenen, der dækker omkring halvdelen af det samlede areal. Ca. 1/5 af landet er opdyrket, fortrinsvis kystsletten midt i landet, der på sit smalleste sted fra den jordanske grænse til havet kun er ca.

[5]) Da de ikke-økonomiske problemer i tilknytning til masseimmigrationen i Israel såvelsom de politiske og militære spørgsmål i statens første år er behandlet tidligere i artikler i dette tidsskrift, vil de ikke blive nærmere belyst her.

(Se således Erik Reske-Nielsen: »Israel og de arabiske stater«, 1955, nr. 1, Preben Dollerup: »De israelske partier og den religionspolitiske kamp 1948–1956«, 1956, nr. 4 og Herbert Pundik: »Israel fra 1948 til 1958«, 1958, nr. 1–3.

Israels bistandsvirksomhed i Afrika belyses bl. a. i Arnold Rivkin: »Israel and the Afro-Asian World«, *Foreign Affairs,* vol. 37, no. 3, april 1959.)

20 km bredt, samt dalene langs Kishonfloden (Yizreeldalen øst for Haifa) og Jordanfloden. Klimaet er subtropisk med lange, tørre somre. I den nordlige del af landet er den samlede regnmængde som i Danmark, men den er koncentreret i 3–4 vintermåneder. I Negev ligger regnmængden på ca. 1/4 heraf, og den største del af denne landsdel er uopdyrket ørken.

Israels bestræbelser på at opbygge et effektivt landbrug er derfor ikke beskrevet med en henvisning til det enestående sociale og politiske fænomen, de israelske fælleslandbrug – de såkaldte kibbutzer – udgør. Genopdyrkningen af de forsømte arealer har været betinget af opbygningen af et omfattende vandingssystem, der allerede i de første faser har krævet store finansielle og politiske omkostninger. Mens de fleste overrislingssystemer indtil statens oprettelse var regionale og med en enkelt undtagelse kun anvendte oppumpet grundvand, omfattede anden fase i vandingsprojektet – fra 1948 til 1960 – overrislingsanlæg i tilknytning til de tre floder Jordan, Kishon og Yarkon (øst og nord for Tel Aviv); det sidste projekt omfatter rørledninger til landbrug i det nordlige Negev, mellem Gaza og Beersheba. Tredie fase er under konstruktion og ventes afsluttet omkring 1968. Den omfatter bygningen af en 108 tommers kombineret kanal og tunnel, der fra et punkt lige nord for Tiberiassøen skal føre en væsentlig del af Jordanflodens vand ned til det nævnte Yarkon-system, som samtidig skal udvides til ørkenområderne sydvest og nordvest for Beersheba. Det er især denne 3. fase, der har medført nye politiske spændinger i forholdet til de arabiske nabostater, ligesom den har øget omkostningerne ved udvidelser af overrislingssystemet. En kunstig vanding i denne målestok er, i modsætning til hvad der gælder mange andre steder (cfr. f. eks. Assuanprojektet i Ægypten) stærkt energiforbrugende, specielt fordi hovedkilden Jordan f. eks. ved Tiberiassøen ligger ca. 200 meter under havets overflade.

Disse bestræbelser i forbindelse med store investeringer også i maskiner og jordforbedringer, nyoprettelse af mange kooperative brug til nye indvandrere samt den kraftige vækst i hjemmemarkedets efterspørgsel som følge af befolkningsforøgelsen medførte en betydelig stigning i produktionen af landbrugsvarer. Udtrykt i 1948-priser steg landbrugsproduktionens værdi fra et årligt gennemsnit på 72,6 mill. israelske pund i perioden 1950–1953 til 187,9 mill. £ for høståret 1958/59.

Der er i dag opnået selvforsyning for mange varers vedkommende. I de allerseneste år er produktionen endog løbet fra efterspørgselen. Bl. a. på grund af afstanden fra det europæiske marked har den udenlandske efterspørgsel – når bortset fra citrusproduktionen – ikke været af større betydning, og Israel er i dag allerede langt inde i et system af produktionsreguleringer, subsidier og importforbud for landbrugsvarer.

Den industrielle ekspansion i Palæstina under den 2. verdenskrig, der var en følge af landets centrale geografiske og strategiske position i forhold

til krigsskuepladserne (især motorolier, petroleum, cement, tekstil- og lædervarer samt øl og cigaretter), kunne ikke fortsættes efter 1948 som følge af den arabiske boykots lukning af netop de nærliggende markeder, der havde givet landet store relative transportfordele[6]). Yderligere findes industrielle råstoffer kun i form af visse mineraler og metaller i Negev-ørkenen (potaske, fosfater, kaolin, brom og kobber m. v.), og omkostningerne ved energiproduktionen, der stort set må baseres på importeret brændsel, er høje. Arbejdskraften var i årene lige efter statens oprettelse højt kvalificeret, men dyr f. eks. i forhold til de øvrige mellemøstlige lande, og et vist fald i lønudgiften i forhold til kapitaludgifterne i de senere år hang sammen med den nævnte strukturelle forskydning mod ufaglærte og forholdsvis ukvalificerede arbejdere af afro-asiatisk oprindelse. Finansieringsudgifterne er re-

TABEL 1.

Den mængdemæssige udvikling i produktionen af en række udvalgte industriprodukter i Israel 1950–60

	Enhed	1950	1952	1954	1956	1958	1959	1960
El-forbrug a)								
I alt	Mill. kwt.	464	669	896	1204	1496	1665	...
Til vanding	»	85	140	201	255	371	365	...
Til industriformål	»	141	177	270	402	532	630	...
Potaske	1000 t.	–	–	18,3	45,4	107,2	104,8	...
Fosfater	»	...	...	58,2	114,6	209,5	204,7	...
Svovlsyre	»	...	...	43,7	73,3	108,7	118,7	...
Cement	»	380	446	556	613	713	781	...
Glas	1000 m^2	...	...	...	22,5	32,0	28,7	36,8
El. måleapp. og akkumulatorer	1000 stk.	...	...	...	93,7	91,3	102,9	124,8
Bomuldsgarn	1000 t	...	...	...	5,5	8,6	9,2	10,4
Gummidæk	»	–	...	3,8	4,6	6,4	8,0	9,9
Citrusjuice	Mill. liter	...	...	11,3	14,5	15,1	23,9	31,7
Vin	»	...	3,8	3,1	9,1	15,6	20,6	...

a) Tallene for 1950, 1952 og 1954 er excl. nogle mindre værker.

Kilder: *Statistical Abstract of Israel 1959/60* og *Statistical Bulletin of Israel*, Part E, vol. XI og XII, 1960.

[6]) Den arabiske handelsblokade er organiseret via et sekretariat under den arabiske liga og har sit hovedkvarter i Damascus; dens formål er at påvirke virksomheder og enkeltpersoner til at undlade at investere i eller handle med Israel. Dens virkninger har dels umiddelbart været at afskære Israel fra de arabiske markeder, dels løbende at påføre den israelske udenrigshandel højere omkostninger, for eksempel i form af udgifter til vejtransport gennem Negev-ørkenen til Eilat (fordi Suez-kanalen er lukket for alle israelske ladninger), til olietransporter over Atlanten fra USA og Venezuela (fordi de fleste mellemøstlige lande nægter at levere til firmaer, der distribuerer i Israel), til høje fragter på israelske skibe, der ofte har kapacitetsvanskeligheder (fordi udenlandske rederier, der anløber israelske havne, kommer på den såkaldte »arabiske sorte liste«, hvorefter de ikke mere kan sejle på arabiske lande) eller som følge af det arabiske forbud mod at f. eks. luftfartsselskaber og automobilfabrikker, der har filialer i Israel, opererer i arabiske lande (i de senere år har f. eks. Renault opgivet sin afdeling i Israel).

lativt større end i mange andre landes industrier, bl. a. på grund af konkurrencen med investeringerne i landbruget og som følge af, at den lange afstand til leverandørerne af importerede produktionsfaktorer sammen med en ringe »bredde« i industrisektoren gør det nødvendigt for de israelske fabrikanter at ligge med store lagre af halvfabrikata og reservedele.

Den stigning i industriproduktionen, der bl. a. har givet sig udslag i en 4-dobling af det industrielle forbrug af el-kraft fra 1950–1959, jvf. tabel 1, må da også ses på baggrund af en meget intensiv investeringsvirksomhed.

Selv om det også har spillet en rolle, at regeringens politik over for industrisektoren især i de senere år har været præget af beskyttelsesforanstaltninger, liberale afskrivningsregler og en lempelig monopollovgivning, og selv om industriproduktionens vækst især i femåret 1955–1960 (ca. 55 pct.) har relation til de gode afsætningsvilkår under de sidste års højkonjunktur i Vesteuropa, må det naturligvis have spillet en afgørende rolle, at bruttoinvesteringernes andel af det samlede beløb, Israel havde til rådighed til forbrug og investering, fra 1950 til 1060 har ligget på et niveau lige over 20 pct. Den tilsvarende andel var f. eks. i 1959 for så højt udviklede lande som England og Frankrig henholdsvis 16 og 18 pct. Sætter man investeringerne i relation til bruttonationalproduktet, bliver Israels relative placering endnu højere, idet landet i denne tiårsperiode har opretholdt et importoverskud svarende til ca. 1/5 af bruttonationalproduktet.

Dette har været muligt som følge af betydelige lån- og gaveydelser fra den internationale jødedom og USA's regering samt erstatningsbetalinger fra Vesttyskland til privatpersoner og regeringen i Israel. Som illustration kan det anføres, at importen i 1960 på 694 mill. dollars oversteg eksporten med 341 mill. dollars. Posten »ikke-indtjente overførsler« på betalingsbalancen androg samme år 300 mill. dollars, svarende til godt 140 dollars per capita. (Den nævnte Thorkil Kristensen-kilde anslår, at godt 70 pct. af verdens befolkning i 1955 havde en nettofaktorindkomst svarende til ca. 100 dollars per capita, som under de givne forudsætninger antages maksimalt at kunne hæves til 145 dollars per capita i 1980).

Den samlede virkning af væksten i arbejdsstyrken, kapitalapparatet og produktiviteten fremgår af *tabel 2,* hvorefter den årlige gennemsnitlige vækstrate for bruttonationalproduktet i faste priser per capita var 6,0 pct. for perioden 1954–1958, og altså betydeligt højere end niveauet i de fleste ikke-kommunistiske lande.

Det må naturligvis have særlig interesse i Israels tilfælde at undersøge, hvorledes denne velstandsstigning er blevet fordelt. Såvel eliten i den tidlige zionisme som i den praktiske organisation af koloniseringen i mandattiden var socialistisk orienteret, og den israelske stat har siden dens oprettelse været ledet af overvejende venstreorienterede regeringer. I 1948 var der ikke alene utvivlsomt en udbredt uvilje i befolkningen mod ønsker om højere

TABEL 2

Nationalindkomst og årlig vækstrate

	Nettonationalindkomst pr. indb. 1956, i US-dollars a)	Procentvis gnstl. årlig vækstrate for bruttonational-produktet 1954–1958 pr. indb. b)
Israel.....	596	6,0
USA.....	2.031	0.8
England.....	900	1,2
Norge.....	849	1,5
Argentina.....	426	0,5
Italien.....	380	4,8

a) »Net national product at factor cost«. Israel excl. den ikke-jødiske befolkning.
b) Bruttonationalproduktet i faste priser.

Kilder: *UN: Yearbook of National Accounts Statistics 1960* og Don Patinkin: »The Israel Economy: The First Decade« i *Falk Project: Fourth Report*, Jer. 1959.

levestandard og formuebesiddelse; også i praksis havde den socialistiske tendens domineret udviklingen før statens oprettelse: Al jord var på det offentliges hænder, landbruget var domineret af fællesbrugene, og de fleste større virksomheder var i realiteten under statens, fagbevægelsens eller kooperationens kontrol[7]).

Det fremgår da også af *tabel 3*, at indkomstfordelingen i Israels bymæssige befolkning i 1954 var betydelig mindre skæv end f. eks. i USA, England eller Sverige. Således indtjente den »fattigste« halvdel af indkomstmodtagerne knapt 30 % af de samlede personlige indkomster i Israel mod kun henholdsvis 25 og 23 % i England og USA (i 1952). Særlig udtalt var tendensen mod en jævn indkomstfordeling i Israel for den tiendedel, der havde de højeste indkomster; de indtjente i Israel 22,7 % af de samlede indkomster mod henholdsvis 30 og 31 % i England og USA.

Det skal bemærkes, at den israelske procentfordeling som anført i tabellen kun omfatter bybefolkningen, svarende til godt 4/5 af den samlede befolkning, idet der ikke foreligger anvendelige indkomstopgørelser for landdistrikterne. Det er usikkert, hvorledes en inkludering af denne sidste femtedel af befolkningen ville påvirke billedet af indkomstfordelingen. På den ene side er en del af de senere års afro-asiatiske immigration som nævnt blevet dirigeret til landbrugsområder, hvilket taler for, at man ville få en mere ulige fordeling. På den anden side ville det bringe medlemmerne af de kollektive landbrug med ind i billedet.

Det er formentlig næppe muligt at finde kvantitative udtryk for kibbutzmedlemmernes »indkomstforhold«, der lader sig sammenligne med det

7) En god oversigt over den økonomiske udvikling i Palæstina op til det britiske mandats ophør i 1948 gives i Nathan, Gass and Creamer: *Palestine: Problem and Promise, An Economic Study*, Washington 1946.

TABEL 3

De personlige indkomsters fordeling i Israel 1954 og 1957/58 samt i nogle udvalgte lande (procentvis fordeling). a)

Gruppe	Israel b)		Sverige (1958)	England (602)	USA (1952)
	1954	1957/58			
Laveste tiendedel.....	2,5	1,6	1,6	2	1
2. »	4,5	3,3	2,9	3	3
3. »	6,3	5,0	4,1	5	5
4. »	7,6	7,0	5,9	7	6
5. »	8,7	8,9	7,7	8	8
6. »	9,5	9,3	9,8	9	9
7. »	10,4	10,7	11,5	10	10
8. »	12,5	12,6	13,6	12	12
9. »	15,3	17,5	15,9	14	15
Højeste tiendedel.....	22,7	24,2	27,0	30	31
Total.....	100,0	100,0	100,0	100	100

a) Tabellen udtrykker, hvor stor en del af de samlede personlige indkomster (altså indkomsterne *før* den direkte skat er betalt). der indtjentes af den tiendedel af indkomstmodtagerne, der havde de laveste indkomster, henholdsvis den tiendedel, der havde de næstlaveste indkomster etc.
b) Kun bybefolkningen, svarende til ca. 83% af den samlede befolkning; jvf. iøvrigt teksten.
Kilde: Giora Hanoch: »Income Differentials in Israel« i den nedenfor nævnte *Falk Project: Fifth Report.*

øvrige samfunds indkomster. Blandt andet ville medlemmerne selv blandt deres »indkomster« regne immaterielle værdier – f. eks. værdien af at leve i et samfund så tæt op ad det totale fællesskabs idé, at der næppe i praksis gennem længere tid har været opretholdt et tilsvarende, de kommunistiske lande ikke undtaget[8]).

Derimod vil et skøn over visse forhold som f. eks. arbejdstidens længde, ernæringstilstanden, boligstandarden og uddannelsen – der er afgjort bedre end f. eks. hos store dele af de afro-asiatiske immigranter i byerne – samt over disse goders fordeling nok berettige til at regne med en mindre skæv total indkomstfordeling, hvis kibbutzerne medtages.

Det fremgår imidlertid endvidere af tabel 3, at der er sket en relativ

[8]) På kibbutzerne *Mishmar Haemek* og *Gan Schmuel* i Nordisrael, hvor artiklens forfatter opholdt sig i nogle uger i 1960, er der formelt ingen og reelt få »indkomstforskelle«. (Kibbutzerne har et samlet medlemstal på ca. 1400; pr. 31.12. 1959 levede der ifølge *Statistical Abstract of Israel* ialt 77.890 mennesker i kibbutzerne.)

Formelt yder enhver efter evne og modtager efter behov. Penge omsættes ikke, idet kibbutzen stiller sove- og opholdsrum, måltider, tøj og fodtøj, nydelsesmidler, lægehjælp, alderdoms- og sygepleje, vaskeri, systue, bibliotek, foredrag, film, koncerter, teaterforestillinger, svømmebasin, udflugtsmuligheder, 14 dages årlig ferie ved havet, 60 israelske pund (ca. 180 danske kroner) til lommepenge f. eks. til ferie m. v. til rådighed for medlemmerne uden diskriminering efter andet end de behovsforskelle, der ligger f. eks. i vedkommendes alder, arbejdets art etc.

Reelt er der tale om en vis, men ret ubetydelig, diskriminering efter det enkelte medlems opholdstid i Israel, deltagelse i pionerarbejdet og eventuelle udmærkelser inden for militæret eller inden for det politiske apparat, kibbutzen er tilsluttet – for de nævnte kibutzers vedkommende Hashomer Hazair under Mapam-partiet.

forskydning i indkomststrukturen opad i de senere år; således faldt den laveste femtedels andel fra 7,0 til 4,9 % af den samlede indkomst fra 1954 til 1957/1958. Denne udvikling må ses på baggrund af de lavtlønnede afro-asiatiske immigranters større vægt i befolkningen, knapheden på faglærte arbejdere og teknikere under industriens ekspansion og det skift fra en fordelings- til en vækstbetonet økonomisk politik, som formentlig især masseimmigrationen og konkurrencen med de mere progressive blandt de arabiske stater har fremtvunget.

PRODUKTIVITETEN OG VELSTANDSSTIGNINGEN

Når man derpå spørger efter, hvor stor en del af velstandsstigningen, der kan tilskrives øget produktivitet, må det naturligvis indrømmes, at der kun kan blive tale om ret grove skøn. Området omkring samlede produktivitetsmålinger for en hel samfundsøkonomi er stadig forholdsvis uudforsket, og de betydelige krav til de forskellige landes statistik i så henseende er sjældent opfyldt.

Betragter man virkningen af øget produktivitet som den del af fremgangen i produktionen (output), der ikke kan forklares ved de øgede mængder arbejde og kapitalindsats (input), kommer vanskelighederne især frem ved skønnet over input. Et kendt eksempel på den usikre skillelinie mellem input af kapital og de øvrige faktorer, der påvirker output, er de såkaldte kundskabsinvesteringer, der i form af skole- og undervisningsbygninger i øvrigt bliver inkluderet i kapitalapparatet. Men er deres form husleje til helt samme formål i andre bygninger (eller lærerlønninger eller bogkøb), bliver de registreret på løbende konti hos det offentlige eller private personer – og altså som nationalt forbrug. Uden at komme nærmere ind på de øvrige teoretiske og praktiske vanskeligheder ved sådanne produktivitetsmålinger skal det nævnes, at de i øvrigt især samler sig omkring sammenvejning af kapitalapparatets enkelte dele og bestemmelsen af den faktiske kapacitetsudnyttelse til enhver tid.

Der foreligger fra de senere år som nævnt to undersøgelser af den israelske økonomis effektivitet. Den ene er foretaget i tilknytning til en Bank of Israel-undersøgelse af udviklingen i kapitalapparatets størrelse af *A. L. Gaathon*[9]), den anden for Falk Project of *Don Patinkin*[10]). Bortset fra, at A. L. Gaathons undersøgelse går frem til og med 1959 (mod 1958 i Don Patinkins undersøgelse), er der især den forskel mellem dem, at Don Patinkin har analyseret stigningen i produktionen ud fra oplysninger om de marginale ændringer i indsatsen af arbejde og kapital, mens Gaathon til sin

[9]) A. L. Gaathon: *Capital Stock, Employment and Output in Israel 1950–1959*, Bank of Israel Research Department, Special Studies no. 1, Jerusalem 1961.

[10]) Jvf. kildehenvisn. ved tabel 2.

rådighed har haft tal for hele kapitalapparatets udvikling, der gjorde sammenligninger mellem totalstørrelserne fra år til år mulige.

Fremgangsmåden er i øvrigt i korte træk hos Gaathon denne, at tallene for arbejdsindsatsen er beregnet ud fra den til enhver tid beskæftigede, civile arbejdsstyrke, målt i helårsarbejdere, mens indsatsen af kapital er vurderet ud fra et skøn over udviklingen i det samlede kapitalapparat excl. fast ejendom til beboelse. Som mål for produktionen er anvendt stigningen i nettofaktorindkomsterne eksklusive faktiske og beregnede boliglejer. Hos Don Patinkin beregnes arbejdsindsatsen i den pågældende periode ved at multiplicere nettofaktorindkomsten pr. civilt beskæftiget person i periodens udgangsår med forøgelsen i antallet af civilt beskæftigede over perioden. Kapitalens bidrag er simpelthen beregnet som $7^1/_2$% af periodens akkumulerede nettoinvesteringer i faste priser.

Omregnet, så begge analysers resultater udtrykker den procentdel af væksten i produktionen, der kan tilskrives øget produktivitet, får man følgende tal for den israelske økonomis effektivitet 1950–1959:

TABEL 4

Produktivitetens procentvise andel i produktionsstigningen

Gaathon.	
1950–1959.....	18,9
1950–1952.....	Faldende produktivitet
1952–1955.....	44,4
1955–1959.....	24,7
Don Patinkin.	
1950–1958.....	29,7
1950–1953.....	Faldende produktivitet
1953–1958.....	53,1

Kilde: Jvf. teksten.

Det fremgår af tabellen, at 20–30 % af den reelle vækst i produktionen fra 1950 til 1959 kan tilskrives »øget effektivitet«. Hvorvidt Gaathons skøn på 18,9 % eller Don Patinkins på 29,7 % ligger nærmest de faktiske forhold, er det vanskeligt at udtale sig om.

Sandsynligvis betyder det noget, at Gaathon har medtaget året 1959. Når produktivitetsændringer er ændringer i produktionen pr. input-enhed, må de fundne tal også inkludere ændringer i kapitalens sammensætning. Hvis kapitalapparatet vokser som følge af investeringer med en lang »modningstid« (f. eks. kundskabsinvesteringer, transportanlæg, vandingsprojekter på lands-plan m. v.), vil den samlede capital-output ratio og dermed den samlede input-output ratio gå op og de fundne resultater for »produk-

tiviteten« gå ned. Der synes netop i 1958 og 1959 at være sket en sådan forskydning i kapitalapparatets struktur; mens værdien i faste priser af det samlede kapitalapparat excl. boliger steg med 20,1 % fra 1957 til 1959, var stigningen 35,2 % for investeringsgruppen »services«, der her includerer f. eks. Hebrew University i Jerusalem, Den tekniske Højskole i Haifa, Weizmann-instituttet m. v. i Rehovot o. a.

Der foreligger ikke muligheder for nøjere at sammenligne den israelske økonomis produktivitet med lande i tilsvarende omstændigheder. Man kan ganske vist f. eks. omregne Gaathons tal foran, så de viser den procentvise årlige produktivitetsstigning – for perioden 1950–59 gennemsnitligt 2,1 % – og sammenligne med den gennemsnitlige årlige stigning i USA gennem det sidste halve århundrede på ca. halvanden procent, men med de to landes forskellige forudsætninger in mente har sammenligningen ikke megen værdi.

Derimod viser tabellens opdelinger på kortere perioder store svingninger i produktivitetens betydning, som giver et billede af en ret klar udviklingstendens. Den øgede indsats af arbejde og kapital i 1950'ernes første år er mere end nok til at forklare stigningen i produktionen og produktiviteten er altså faldende. Dette må naturligvis også ses på baggrund af problemerne omkring immigranternes absorption, der bl. a. gav sig udslag i stærke prisstigninger, i kontrol- og rationeringssystemer, der havde uheldige virkninger på prisstruktur og faktorallokation samt i arbejdsløshed m. v. Efter 1952 mistede disse faktorer efterhånden deres betydning, hvorefter den menneskelige faktor kunne virke i det omfang, man ville forvente ud fra det industrielle klima, der allerede var skabt i mandattiden, og den tekniske viden, de europæiske indvandrere repræsenterede.

FORRENTNINGEN AF INVESTERINGER I UDDANNELSEN

I Det økonomiske Sekretariats »Undervisningsbyggeri og Lærerbehov 1961–1980«, der udkom i januar 1962, hedder det om det synspunkt at betragte uddannelsesomkostninger som investeringsudgifter, der giver udbytte, at »Den samfundsmæssige forrentning af investeringer i uddannelse og forskning kan ikke gøres op i kroner og ører, eller sagt på en anden måde: en nøjere talmæssig sammenhæng mellem et lands økonomiske udvikling og dets uddannelses- og forskningsmæssige indsats kan ikke påvises statistisk – i hvert fald ikke med det materiale, der for øjeblikket står til rådighed« (s. 7).

Dette er imidlertid som nævnt netop, hvad man har forsøgt i Israel, og selv om de fundne resultater bør tages med tilbørligt forbehold, vil de muligvis kunne have interesse for den videre diskussion om de kommende års investeringsprogrammer på dette område.

Udgangspunktet i Israel var en analyse foretaget af økonomen Yehuda

Grunfeld af udviklingen i den samlede »kundskabskapital« (her opfattet som værdien i penge af de akkumulerede investeringer i den samlede befolknings uddannelse)[11]). Analysen viste svingninger i et index for »kundskabskapitalen per capita«, der bortset fra en vis faseforskydning overraskende tæt fulgte de i sidste afsnit omtalte svingninger i produktivitetens betydning for væksten. Indexet faldt i årene efter 1950 som følge af masseindvandringen, nåede et vendepunkt omkring 1955 og steg derpå igen så forholdsvis jævnt, at niveauet fra 1950 endnu ikke var nået i 1958.

Derpå satte Falk Project sig for at søge at beregne egentlige udbytteprocenter for disse investeringer[12]). Selv om det primært er af interesse fra et dansk synspunkt at hæfte sig ved det principielle i disse beregninger, vil nogle af de israelske tal blive trukket frem til slut i dette afsnit.

Vil man betragte udgifter til uddannelse som investeringer i personer, kan man beregne udgifter, indtægter og forrentning ud fra to synspunkter – det samfundsmæssige og det private. Fra en samfundsmæssig synsvinkel er man interesseret i det udbytte, kundskabskapitalen giver hele økonomien under ét. Følgelig må man på udgiftssiden opregne alle økonomiske ressourcer, der anvendes til uddannelse, uanset deres ejendomsforhold, og på indtægtssiden må medtages alle indkomstdele, der kan tilbageføres til sådanne investeringer, uanset hvem indkomstmodtagerne er. Fra den enkeltes synspunkt er der den komplikation, at man formentlig aldrig vil nå dertil, at kun økonomiske overvejelser afgør valget af erhverv og uddannelse. Men forudsætter man, at den fremtidige indtjening og dermed altså rentabiliteten spiller den største rolle, kan man også her gennemføre en profitberegning, idet man nu udelukkende holder sig til den enkeltes direkte udgifter til uddannelsen og senere indkomst.

I praksis er der især tre modifikationer at tage hensyn til. For det første må man formentlig på forhånd begrænse begrebet »uddannelse« således, at man helt ser bort fra den uddannelse, der opnås ved selvstudier og ved akkumulation af faglig kunnen, idet et forsøg på måling her ville have ringe mening. For det andet nødvendiggør mangel på oplysninger om »livsindkomster« for hver enkelt person, at man må se bort fra, at såvel indkomster som udgifter ved uddannelse er pengestrømme over tiden, og holde sig til et »øjebliksnit«. For eksempel må livsindkomsterne måles på basis af indkomsterne for personer i de forskellige aldersgrupper i et givet år, hvilket selvsagt ikke er tilfredsstillende. For det tredie opstår der et tilsyneladende uløseligt problem derved, at man ikke blot kan nøjes med at måle den indkomst, som en person på ét bestemt uddannelsesniveau modtager, men også

[11]) Yehuda Grunfeld: »The Measurement of Educational Capital in Israel«, Project Report 3, *Falk Project: Fifth Report.*

[12]) Jvf. Ruth Klinov-Malul: »Profitability of Investment in Education«, Project Report 2, *Falk Project: Fifth Report.*

burde medtage den del af »afkastet« af »investeringerne« i denne person, som faktisk overføres til andre personer. For eksempel vil, selv under helt fri løndannelse, forskeres indkomster sædvanligvis være meget lavere end det bidrag, hvormed resultatet af deres forskning øger landets nationalindkomst; og sammenhængen mellem indkomst og reel samfundsmæssig produktivitet bliver endnu mere uklar under moderne, kollektive lønfastsættelsesformer.

Endelig bør det bemærkes, at selv om det er muligt med nogen tilnærmelse at skønne over investeringernes forrentning på hvert uddannelsestrin for sig, har sådanne tal kun værdi set på baggrund af det samlede billede. Således vil en høj forrentning gennem nogle år af investeringer i den højere uddannelse kun tilsige udvidelser, hvis dette ikke påvirker investeringernes forrentning på de lavere undervisningstrin i uheldig retning f. eks. som følge af kapacitetsproblemer og hvis man ikke derved risikerer at gøre »toppen« på uddannelsespyramiden bredere end svarende til fordelingen af naturlige anlæg for højere undervisning etc.

For Israels vedkommende har man beregnet forrentningen af investeringer i uddannelsen på de tre hovedtrin – folkeskolen (de første 8 års skolegang), gymnasiet (4 år) og den højere uddannelse. Udgifterne på hvert trin er beregnet som de direkte omkostninger (ifølge regnskaber hos myndigheder, skoler etc.) plus et beløb for »mistet indkomst«, svarende til de indkomster, ikke-skolesøgende i samme aldersklasse gennemsnitligt oppebærer, multipliceret med elevtallet. De hertil svarende indkomster er beregnet som forskellen på gennemsnitsindkomsten hos familieforsørgere på dette uddannelsestrin og ét trin lavere. (Man ser altså af praktiske grunde bort fra den indbyrdes afhængighed mellem de forskellige trin).

Beregningerne viste en gennemsnitlig samfundsmæssig forrentning af udgifterne til folkeskole, gymnasium og højere uddannelse på henholdsvis 17, 6,5 og 7 %.

Det overraskende spring mellem de to første procenter kan i nogen grad forklares ved specielle israelske forhold. Immigrationens særlige karakter har gjort, at en internationalt set relativ lille befolkningsgruppe har gennemgået forskolen, mens omvendt befolkningsgruppen med gymnasieuddannelse er stor efter vesteuropæiske forhold. Når udbyttet af investeringer i den højere uddannelse også holder sig på et niveau kun lidt over det almindelige renteniveau i Israel, må det bemærkes, at tallene for indkomsterne ikke inkluderer de nævnte transferinger af større afkast til andre; de 7 % repræsenterer således en ret betydelig undervurdering. En opdeling af forrentningsprocenterne på forskellige typer af højere uddannelse viste i øvrigt ret stor variation. Det samfundsmæssige nettoafkast lå her på henholdsvis ca. 4, ca. 8 og ca. 10 % for læger, sagførere og civilingeniø-

rer. Set fra et privatøkonomisk synspunkt var rentabiliteten naturligvis højere (gennemsnitligt 20–25 %).

Selv med en ret bred margin afsat til forbehold over for beregningernes nøjagtighed har man således for investeringer i uddannelse konstateret en forrentning, der såvel privat- som samfundsøkonomisk holder sig et godt stykke over den lange markedsrente.

LANGSOMMERE TEMPO I UDVIKLINGEN?

Den israelske økonomi har bl. a. som følge af befolkningens særlige forudsætninger præsteret betydelige resultater især i tre henseender: Den nationale produktion og indkomst pr. indbygger har været blandt de hurtigst voksende i den ikke-kommunistiske verden. Indkomsterne har, trods en vis modgående bevægelse i de senere år, været mere ligeligt fordelt på hele befolkningen end i de fleste andre lande. Og endelig er denne udvikling sket samtidig med en masseindvandring, der stort set fordoblede befolkningstallet på et tiår, og som bl. a. omfattede en halv million immigranter fra teknisk tilbagestående lande.

Det fremgår ligeledes af det sagte, at den meget betydelige investeringsvirksomhed, der ligger bag disse økonomiske resultater, kun har kunnet gennemføres i forbindelse med betydelige ydelser af gaver og ikke-kommercielle lån fra udenlandske regeringer, institutioner og enkeltpersoner.

Disse ydelser må alt andet lige forventes i det væsentlige at høre op i løbet af de følgende få år. Salget af lånepapirer til jødiske kredse i USA og Vesteuropa vil næppe falde helt bort, men alene de år for år øgede rente- og afdragsbetalinger vil stærkt mindske nettovirkningerne. For så vidt angår gave- og erstatningsbetalinger var de rene gaveydelser fra institutioner og regeringer efter alt at dømme stærkt motiveret af masseimmigrationen. Erstatningsbetalingerne fra Vesttyskland til enkeltpersoner i Israel har endnu ikke kulmineret, og deres juridiske og praktiske afvikling vil vare endnu nogle år, men betalingerne på regeringsplan vil gå stærkt ned i de nærmeste år og helt ophøre i 1964/65.

Før man spørger om, hvad dette må antages at medføre for udviklingen i produktion, indkomst, forbrug og investering i de kommende år, må den sandsynlige udvikling i de ikke-økonomiske faktorer omtales kort. Eftersom den overvejende del af de ikke-israelske jøder i dag enten bor i lande i Vesteuropa eller på det amerikanske kontinent med en uhindret udvandringsmulighed til Israel, som de nu i 13–14 år ikke har benyttet sig af, eller bor i kommunistiske lande, der ud fra flere hensyn, bl. a. til de udenrigspolitiske konsekvenser over for de arabiske lande, ikke tillader jødisk udvandring i større omfang, vil denne faktor næppe i de kommende år få virkninger, der tilnærmelsesvis kan sidestilles med virkningen af indvandringen i 1950'erne. Den politiske udvikling i Mellemøsten, der mest umiddelbart

indvirker på Israels økonomiske situation gennem det militære forbrug af ressourcer og gennem den arabiske blokades betydning for udenrigshandelen, er det selvsagt umuligt at forudsige. Noget taler for det synspunkt, at den arabiske Israelpolitik efterhånden primært har indenrigspolitiske motiver, der varierer fra land til land, og at en fortsat udvikling mod social og national udligning i det arabiske Mellemøsten ville kunne mindske den politiske spænding. Tilsvarende er kredse i den politiske og faglige israelske arbejderbevægelse modstandere af den øjeblikkelige ekstremt europæisk-orienterede politik, der har ført til overvejelser om en associeringsaftale med Fællesmarkedet. Dette gælder bl. a. en politisk gruppe omkring den tidligere socialdemokratiske stats- og udenrigsminister Moshe Sharett, der i forsigtige vendinger som alternativ opstiller en begyndende tilnærmelse til de arabiske stater. Dette er imidlertid foreløbig et mindretalssynspunkt, og samtidig kan naturligvis det potentielle arabiske prestigetab ved en israelsk gennemførelse af Jordanprojektet eller andre begivenheder udløse politiske eller militære reaktioner, der kan ændre forudsætningerne for den økonomiske udvikling i Israel fundamentalt.

Endelig må som en tredie betydningsfuld ikke-økonomisk faktor nævnes klimaet og de tekniske muligheder for at skaffe de nødvendige vandmængder til veje. Foruden de allerede igangværende vandingsprojekter har det israelske »Ministry of Development« i samarbejde med et amerikansk firma arbejdet på en videreudvikling af en opfindelse af en israelsk ingeniør, Alexander Zarchin, der skulle muliggøre en økonomisk profitabel afsaltning af havvand. I marts 1961 påbegyndtes opførelsen af et sådant ferskvandsanlæg i Eilat ved Det røde Hav, der skulle kunne producere 100 m^3 ferskvand om dagen til en pris af under 1 dollar pr. 1000 gallons (1 m^3 er 220 gallons), hvilket er væsentligt mindre end for de hidtil kendte anlæg. Tilfredsstillende erfaringer med dette projekt ville naturligvis få vidtrækkende økonomiske følger, ligesom det udenrigspolitisk ømtålelige Jordanprojekt ville kunne revideres.

Forudsættes forholdsvis små udsving i nettoimmigrationen fra det nuværende ret lave niveau og en stort set uændret situation i de følgende år med hensyn til udenrigspolitiken, vandingsmulighederne, klimaet etc., kunne man spørge, om det hidtidige udviklingstempo vil kunne holde for eksempel i den første halvdel af 1960'erne.

Med hensyn til indkomstfordelingen er det allerede omtalt, at flere faktorer (specielt i tilknytning til udviklingen i lønrelationerne og befolkningens sammensætning efter oprindelsesland) trækker i retning af større indkomstulighed.

Med hensyn til den fortsatte produktionsstigning set i lyset af de kraftige forskydninger på betalingsbalancen, der synes at forestå, skal først to forhold præciseres. Det ene er, at eksporten i den forløbne periode er steget

over 6 gange så meget som importen, og at eksportfremgangen i de senere år f. eks. efter en skandinavisk målestok er meget betydelig. Således må en stigning på 100 % i de fire år fra 1956 til 1960 ses på baggrund af en skærpet arabisk blokade og betydelige militærudgifter i forbindelse med Suezkrisen i 1956 og 1957. Betalingsbalancen er fra 1950 til 1960 blevet forbedret, for så vidt som Israels »egen« indsats – altså eksporten af varer og tjenester – i 1960 dækkede 51 % af den samlede indførsel mod kun 14 % i 1950.

Det andet forhold er, at udgangssituationen i 1950 – en eksport på 45 mill. dollars mod en import på 325 mill. dollars – imidlertid var så skæv, at en endnu kraftigere eksportfremgang under de givne omstændigheder ville have været nødvendig for at mindske det absolutte importoverskud, der i dag er ca. 60 mill. dollars større end i 1950, og som ikke har ændret sig afgørende de sidste 3–4 år. Det vil sige, at der ikke har været tale om nogen éntydig »closing the gap«. Det forventede bortfald af en stor del af de kilder, der hidtil har dækket importoverskuddet, vil derfor ikke blot tilskynde til en fortsættelse af den hidtidige politik, men vil tilsyneladende også derudover uundgåeligt påvirke det hidtidige investerings- og forbrugsmønster ret mærkbart.

Selv om hensynet til den økonomiske vækst formentlig spiller så stor en rolle i den israelske økonomiske politik, at omstillingen på lidt længere sigt vil påvirke forbrugsudviklingen, f. eks. så den årlige forbrugsstigning per capita på omkring 5 % bringes ned på de ca. 3 %, der er det almindelige for lande på Israels indkomstniveau, synes en sådan udvikling ikke sandsynlig på kortere sigt.

Denne opfattelse kan begrundes med, *at* forskydningerne i befolkningens struktur via indvandring og fødselstallene er foregået i retning af de grupper, hvis forbrugstilbøjelighed er stor, *at* problemet om det relativt høje forbrug er blevet påpeget i en række analyser og rapporter fra økonomiske eksperter, der på andre områder har påvirket den økonomiske politik, uden at dette har dæmpet stigningen i forbruget, *at* landsorganisationen Histadruts betydelige indflydelse vil hindre kraftige forbrugsnedskæringer over industriens lønninger[13]) samt *at* også israelere med erfaringer fra den økonomiske politik bedømmer udviklingen sådan[14]).

[13]) Den såkaldte Lavon-affære i Israel i 1960–61 var kun på overfladen et personspørgsmål. Reelt skyldtes uoverensstemmelsen mellem Histadrutlederen Lavon og Premierminister Ben-Gurion Lavons ønske om at mindske den forbindelse, der hidtil havde været mellem regeringen og Histadrut via Mapaipartiet, og som efter Histadruts opfattelse har svækket fagbevægelsen og medvirket til at hindre lønstigninger (»The Economist« 4.2. 1961 og 18.3. 1961).

[14]) Således hedder det hos Don Patinkin (s. 132 i nævnte kilde), at »these higher levels of consumption are already frozen into the structure of the economy«. I 1959-udgaven af *Bank of Israel: Annual Report* siges s. 7: »Nevertheless, one of the basic weaknesses of the economy remained prominent: the level of consumption once again

Der er imidlertid endnu to grunde til at antage, at omstillingen i første halvdel af 1960'erne især vil ramme investeringerne. For det første vil det offentliges store andel i investeringerne (gennemsnitligt 55–60 % mod f. eks. 43, 33 og 30 % i England, Holland og Japan i 1959) via sit »Development Budget« og de nævnte udenlandske kilders store andel i dettes finansiering næsten automatisk lade de faldende internationale transferinger mindske den samlede investeringsvirksomhed. For det andet vil den lavere befolkningstilvækst i det kommende tiår, der forudsættes her, støtte argumenter i retning af, at den ekstraordinært høje investeringsaktivitet kun havde været nødvendig som følge af masseimmigrationen og derfor må kunne dæmpes.

Hvorledes dette sandsynlige fald i investeringerne vil påvirke Israels økonomiske vækst, vil afhænge såvel af virkningerne på produktionsstrukturen som af produktiviteten. På lidt længere sigt vil eksportindustriernes større kapacitetsudnyttelse og den bevægelse mod mindre kapitalintensitet, som følger af det relativt mindre behov for boliger, transportanlæg m. v., kunne øge produktionen pr. kapitalenhed. Imidlertid er dette punkt som berørt i alle tilfælde ikke nået endnu.

Med andre ord synes det sandsynligt, at det kommende bortfald af internationale gave- og erstatningstransfereringer, der i det væsentlige var motiveret i begivenheder under den 2. verdenskrig og ved den jødiske stats oprettelse i 1948, vil dæmpe tempoet i Israels økonomiske vækst. I hvilket omfang og hvor længe vil derefter endnu engang komme til at afhænge af produktiviteten og dermed den menneskelige faktor.

DEN SIDSTE TIENDEDEL AF BEFOLKNINGEN

Det hidtil sagte går dog i virkeligheden kun på ca. 9/10 af Israels befolkning. Resten udgøres af de 230.000 ikke-jøder, overvejende muhamedanske arabere. Når den økonomiske udvikling i en sektor, der på grund af det høje fødselsoverskud trods den jødiske immigration hele perioden igennem har omfattet godt 10 % af landets befolkning, kun får den følgende korte omtale, er grundene især to. For det første er der den praktiske, at der kun foreligger et meget spinkelt statistisk materiale om sektoren. For det andet er det økonomiske udviklingsniveau hos denne befolkningsgruppe så meget lavere end det øvrige samfunds, og den økonomiske vekselvirkning så ringe, at en parallel behandling ikke ville have meget mere mening end f. eks. en analyse af indkomstniveau, indkomstfordeling, udbre-

rose considerably«. I et foredrag i Handels- og Industriforeningen i Tel Aviv d. 28.10. 1960 udtalte direktøren for Bank of Israel, økonomen David Horowitz om dette problem bl. a.: »How was I going to explain to my countrymen that it was necessary to introduce radical changes when they are witnessing unprecedented prosperity, full employment, a rise in the standard of living, a constant increase in the State's foreign currency reserves, and price stability? .... Their reaction will be – if this is a crisis, let's have a crisis!«

delse af tuberkulose etc. for Grønlands og det øvrige Danmarks befolkning under ét.

Denne forsinkede udvikling i den ikke-jødiske sektor skyldes dels det lave udgangsniveau i 1948, dels politiske forhold. Udgangsniveauet i 1948 var præget såvel af 1948-krigens virkninger på veje, jord og bygninger som af de traditionelle væksthæmmende faktorer i en uudviklet selvforsyningsøkonomi.

De politiske forhold har som følge af israelske sikkerhedsforanstaltninger i de arabisk beboede egne og den gensidige ulyst til handelsmæssigt eller andet samkvem i vid udstrækning isoleret den ikke-jødiske sektor. De væsentligste sikkerhedsforanstaltninger er, at en stor del af administrationen på det lokale plan er underlagt militæret med ret stor usmidighed til følge; at den største del af de arabisk beboede områder er inddelt i sikkerhedszoner, ud af og mellem hvilke beboerne ikke må bevæge sig uden særlig polititilladelse, samt at de fleste stillinger i administration, skolevæsen og større erhvervsvirksomheder reelt er utilgængelige for arabere. Paradoksalt nok har end ikke de mest ortodoks-socialistiske kollektivlandsbyer brudt med denne praksis.

Det må dog tilføjes, at de seneste års udvikling med den aftagende grænseuro efter Suezaktionen og FN's påfølgende engagement i nogen grad har medført en begyndende nedbrydning af denne isolation. Videre har også de øgede afsætningsmuligheder for de arabiske landmænds hovedprodukter kød, grøntsager, frugt og tobak, som forbrugsstigningen i Israel har ført med sig, medvirket hertil.

Ser man bort fra de ca. 22.000 beduiner, hvoraf hovedparten lever som nomader i Negevørkenen med primitivt jordbrug, får- og gedeavl samt smugleri som hovednæringsveje, kan man formentlig anslå mindretallets gennemsnitsindkomst til ca. 250 dollars; ifølge Bank of Israel var nationalindkomsten per capita for den jødiske befolkning i 1960 ca. 1010 dollars. Det er ikke muligt ud fra det foreliggende materiale at se, hvorvidt indkomststigningerne i den arabiske sektor siden 1948 er sket hurtigere eller langsommere end i den jødiske sektor, eller hvorledes udviklingen i disse 13–14 år har været, sammenlignet med forholdene i de arabiske nabolande.

Derimod kan den nu opnåede årlige gennemsnitsindkomst på ca. 250 dollars sammenlignes med et gennemsnit for Ægypten (1959) på 105 dollars og for Iraq (1959) på 142 dollars. Samtidig er børnedødeligheden (pr. 1000 levendefødte) 53 hos de israelske arabere (i 1958) mod 127 i Ægypten i 1952, og den læse- og skrivefærdige procentdel af befolkningen er ca. dobbelt så stor som i Ægypten.

Man kan derfor formentlig konkludere, at tempoet i den ikke-jødiske sektors udvikling har været hurtigere i slutningen end i begyndelsen af 1950'erne, og at den samlede virkning af den høje aktivitet i området fra

udbruddet af den 2. verdenskrig til i dag og den jødisk-israelske tekniske bistand i de senere år har været, at de israelske arabere i dag i økonomisk henseende er bedre stillet end gennemsnittet af borgerne i de samme erhverv i de arabiske nabolande.

LITTERATUR

Den økonomiske litteratur om problemer i Israel deler sig for så vidt i tre grupper.

Til den første kunne man regne en række officielle publikationer, udgivet især af Jewish Agency samt af Udenrigsministeriet, Handels- og Industriministeriet og Udviklingsministeriet i Jerusalem; bl. a. fremkommer jævnligt økonomiske analyser herfra, der mere eller mindre direkte tager sigte på potentielle investorer i udlandet, ligesom den eneste nogenlunde detaillerede statistik over det arabiske mindretals økonomiske forhold er udgivet af Udenrigsministeriet. Man kommer i forbindelse med denne gruppe bøger næppe uden om at citere den schweiziske økonom Ernst Goldberger, der i sin *Preisbewegungen in Israel 1949–1953* (Zürich 1956) skriver, at »Bei den relativ zahlreichen offiziellen Publikationen ist eine unverkennbare Tendenz festzustellen, eingehenderen Analysen wirtschaftlicher Probleme auszuweichen. Man darf nicht vergessen, dass Israel wirtschaftlich stark vom Auslande bzw. von Kapitalimporten aus dem Ausland – abhängig ist und diese Publikationen deutlich den Zweck verfolgen, durch Propagandawirkungen eine günstige Atmosphäre für Aufrechterhaltung und Intensiverung der notwendigen Hilfe zu schaffen«.

Som en anden gruppe kunne man samle publikationerne fra de tre førnævnte israelske institutter. Foruden den årlige Statistical Abstract of Israel og den månedlige Statistical Bulletin of Israel, der begge udgives af Central Bureau of Statistics, og som findes i det danske Statistiske Departements bibliotek, samt Bank of Israels meget detaillerede årsrapporter, skal især Falk Project-publikationerne fremhæves. Rapporterne over de enkelte studier fremkommer i engelsk udgave, der for billige penge kan hjemskrives fra Falk Project, 75 King George Avenue, Jerusalem. Årsrapporterne (sidst: Fourth Report 1957 and 1958, Jerusalem 1959 med det omtalte Don Patinkin-essay og Fifth Report 1959 and 1960, Jerusalem 1961) bringer færdige studier som essays plus en fyldig omtale af alle afsluttede og igangværende undersøgelser, ligesom de på fortrinlig måde viser videre til yderligere kildemateriale. De nævnte hovedrapporter findes på Det kgl. Bibliotek i København.

Den omtalte studie i produktivitet for Bank of Israel af A. L. Gaathon hører ligeledes til denne gruppe.

Den tredje og sidste gruppe inkluderer derefter dels de relevante FN-publikationer (specielt den årlige *UN: Economic Development in the Middle East* og *UN: The Development of Manufacturing Industry in Egypt, Israel and Turkey,* New York 1958), dels en lang række bøger og artikler fra anden side om den israelske økonomi. En god oversigt får man f. eks. hos S. Riemer i »Israel: Ten Years of Economic Development«, *Oxford Economic Papers,* vol. 12, no. 2, June 1960, Alex Rubner: *The Economy of Israel,* New York 1959 og Joseph Spengler: »The Economy and Polity of Israel«, *The Southern Economic Journal,* vol. XXVII, July 1961. Mindre omfattende problemstillinger behandles f. eks. hos Daniel Creamer a. o.: *Israel's National Income 1950–1954,* Jerusalem 1957, i den ovennævnte Ernst Goldberger-kilde, hos A. P. Lerner: »The Histadrut and the Israel Economy«, *Midstream,* vol. III, no. 4, 1957, Harold Lubel a. o.: Israel's National Expenditure: 1958 og hos Ferdynand Zweig: *The Israeli Worker,* New York 1959.

DEN INTERNATIONALE ØKONOMISKE SITUATION

DEN ØKONOMISKE UDVIKLING I FRANKRIG

Det har i flere vesteuropæiske og nordamerikanske lande været et vigtigt kendetegn ved konjunkturudviklingen i efterkrigstiden, at de mest påtrængende økonomiske problemer har ændret karakter. Undertiden har problemerne ændret sig så hurtigt, at det har været vanskeligt for landets egne myndigheder og erhvervsliv at følge med. Under de senere års vedvarende højkonjunktur har den økonomiske politik ændret indhold i hastigt tempo; især er ønskerne om ligevægt på betalingsbalancen og nogenlunde prisstabilitet kommet til at indtage en noget mere fremtrædende plads end på det tidspunkt, da fortsættelsen af en kraftig ekspansion og opnåelsen af fuld beskæftigelse måtte forekomme altoverskyggende vigtige. I det internationale betalingssamkvem er ændringen endnu mere markant: efter mere end ti års udtalt knaphed på dollars i Vesteuropa er det mest påtrængende problem for øjeblikket at formå de vesteuropæiske centralbanker til at ligge med så mange dollars, som de store betalingsbalanceoverskud tilfører dem.

Ud fra en overfladisk betragtning er der ikke noget smukkere eksempel på tidernes og de økonomiske problemers omskiftelighed end Frankrig. Ved krigens slutning stod man med et forældet og delvist ødelagt produktionsapparat; opgaven var ikke blot at genopbygge, men også at indhente de fremskridt, andre lande havde gjort i tiåret før krigen. Der var ikke mange, der troede, at fremgangen ville komme til at gå hurtigt; dertil var erhvervsstrukturen for stiv og indstillingen for konservativ, mente man. Det viste sig, at den økonomiske fremgang kom til at forløbe usædvanlig hurtigt, men den var tilsyneladende præget af manglende stabilitet. Betalingsbalanceunderskud, devalueringer, prisstigninger, iøjnefaldende regionale problemer og en stadig svækkelse af de offentlige finanser bidrog til et indtryk af en uortodoks og dristig politik, der ikke i længden kunne holde. Nu er det Frankrig, der docerer ortodoksi og gamle dyder i den økonomiske politik over for sine handelspartnere og allierede. Næsten alle vestlige lande viser den franske økonomiske vækst og den planlægning, som man tiltror noget af æren derfor, en flatterende opmærksomhed. De britiske myndigheder lod sig inspirere af den franske planlægningsmaskine ved oprettelsen af National Economic Development Council, præsident Kennedy sender sine økonomiske rådgivere til Paris for at studere årsagerne til

den franske økonomis vitalitet, især samarbejdet mellem regering og erhvervsliv, og den danske økonomiminister tager på studiebesøg hos de franske planlæggere. Forholdene har virkelig ændret sig; det er ikke stedet i en konjunkturoversigt at gå ind på årsagerne hertil og specielt på planlægningens rolle[1]). Det forekommer på den anden side naturligt at fremhæve denne ændring i vurderingen og den nuværende optimistiske vurdering af Frankrigs økonomiske muligheder inden man giver sig i kast med en gennemgang af den seneste tids konjunkturudvikling.

Når man har gjort det, nødes man næsten til straks at afsvække noget af dramatikken i den kontrast, der ovenfor er opstillet. Kontinuiteten i Frankrigs økonomiske udvikling har i virkeligheden været betydelig. Ser man tilbage på hele perioden under ét, er det de fælles træk, især den stærke og ret regelmæssige realøkonomiske fremgang, der falder i øjnene. At man en overgang i 1950'erne blev overambitiøs og lod importen løbe langt forud for fremgangen i eksporten, tager sig snarere ud som en mindre episode end som et alvorligt afbræk i en i øvrigt stabil udvikling. Den Femte Republik er økonomisk set en efterkommer af den Fjerde.

Et par undersøgelser, der i løbet af foråret er blevet offentliggjort, er hver på sit område en slående illustration af denne kontinuitet. I et særnummer af tidsskriftet »Consommation«, udgivet af det franske finansministeriums Centre de Recherches et de la Documentation sur la Consommation, bragtes en oversigt over udviklingen i det private forbrug i årene 1950–60. For denne periode som helhed har der været en reel, årlig forbrugsstigning på 4,6 %, eller en lidt langsommere stigningstakt end i de private indkomster. Målt pr. indbygger er stigningen 3,7 % årligt. Denne fremgang i levestandard ligger lavere end den tyske og den italienske, men godt over det vesteuropæiske gennemsnit. Fremgangen er yderst jævnt fordelt over tiåret. Et yderligere tegn på stigende velstand er nødvendighedsvarernes, d. v. s. levnedsmidler og drikkevarer, faldende andel af forbruget – 46,4 til 41,3 % – medens forbruget af varige goder og tjenester er steget voldsomt. Købene af moderne husholdningsartikler er således steget med 25–30 % årligt.

Et lignende billede af voldsom økonomisk fremgang giver en undersøgelse af produktivitetsudviklingen offentliggjort i »Etudes et Conjoncture«, Mai 1962, af en højtstående medarbejder ved det Nationale Statistiske Institut, M. Vincent. Det er ikke en almindelig måling af arbejdsproduktiviteten; der er taget hensyn også til indsatsen af kapital og købene af rå- og hjælpestoffer i de enkelte sektorer. Dette totale produktivitetsmål giver til resultat en årlig stigning på 3,6 % i perioden 1949–61. Sammensæt-

[1]) En kortfattet og dog meget indholdsrig oversigt over planlægningen findes i Political and Economic Planning's skrift »Economic Planning in France« (Broadsheet 454), London 1961.

ningen af denne totale stigning er interessant, idet landbruget gennem hele perioden har ligget klart foran andre sektorer; for denne sektor er fremgangen 4,2 % årligt, for det øvrige samfund under ét 3,4 %. Arbejdsindsatsen er faldet med 2,5 % årligt i landbruget, og der er tydeligvis sket en omformning af det franske landbrug, som en overfladisk betragtning let undervurderer. Staten har hjulpet til med opmuntring til udskiftning, forskning og uddannelse. Undersøgelsen er meget optimistisk m. h. t. den fremtidige produktivitetsudvikling: brugernes gennemsnitsalder er faldende, de dårligste jorder tages ud af driften, konkurrencementaliteten vinder frem stimuleret af EEC, altsammen forhold, der giver begrundet formodning om fortsatte kraftige fremskridt i den sektor, som man almindeligvis anser for den mest konservative og forældede. Og tempoet i byerhvervene er ikke væsentligt langsommere[2]).

UDVIKLINGEN I 1961 OG TENDENSER I 1962

1961 har været endnu et godt år for den franske økonomi. I faste priser steg bruttonationalproduktet med 4,5 %; sammenlignet med 1960, hvor tilvæksten var så høj som 6,5 %, var det dog en afsvækkelse. Årsagerne hertil synes at have været den ekceptionelt store høst i 1960 og den langsommere vækst i eksportefterspørgslen. Med 1961 afsluttedes den tredie fireårsplan; gennemførelsen af dens oprindelige mål var blevet umuliggjort ved de saneringsforanstaltninger, som indførtes i 1958 og 1959, men der blev i løbet af 1959 lagt en såkaldt interimistisk plan for 1960–61. Det lykkedes fuldtud at opfylde det deri stillede mål om en samlet vækst i det reale bruttonationalprodukt på 11,3 % over de to år.

Medens landbrugsproduktionen i 1961 ikke kunne forøges udover det meget høje niveau fra 1960, steg industriproduktionen med 6 %. Denne fremgang dækkede over ret divergerende tendenser i de enkelte industrigrene: naturgasproduktionen steg således med 40 %, olieproduktionen med 13 %, elektriske maskiner og udstyr med 10 %, maskiner og mekanisk udstyr med 9 %, medens bilproduktionen faldt med 7 %. Beskæftigelsen voksede med 0,7 % ved uændret, lang arbejdsuge (46 timer). Der var en mere mærkbar knaphed på arbejdskraft i mange sektorer end på noget tidligere tidspunkt under højkonjunkturen med konsekvenser for lønudviklingen, som skal omtales nedenfor. Tilvæksten i beskæftigelsen skyldtes for en væsentlig del indvandrere, idet Frankrig i 1961 modtog godt 80.000 udenlandske arbejdere – ca. 60 % flere end i 1960 – heraf næsten halvdelen fra

[2]) Anvender man traditionelle mål for arbejdsproduktiviteten, får man for næsten alle sektorer en hastigere fremgang end den refererede; det franske nationalregnskab for 1961 angiver således, at arbejdsproduktiviteten for hele samfundet er steget med 5,4 pct. årligt i perioden 1959–61.

Spanien[3]). Denne intensivering af tiltrækningsbestræbelserne synes at være fortsat i 1962; i forsommeren vakte det således opmærksomhed, at Renault-fabrikkerne hentede 1000 italienske arbejdere fra Abruzzerbjergene til Frankrig. Foreløbig har tilstrømningen af algierske flygtninge ikke været mærkbar på arbejdsmarkedet, men man regner med, at langt flere end de godt 20.000, der hidtil har registreret sig ved arbejdsanvisningskontorerne, vil melde sig på arbejdsmarkedet i løbet af året.

På efterspørgselssiden er forbruget steget 5,4 % i faste priser (9 % i løbende priser). Stigningstakten var lidt højere end for de disponible indkomster, hvilket ikke er vanskeligt at forklare: forbrugerne har først med en vis forsinkelse tilpasset deres forbrug til de voldsomme indkomstfremgange i 1959–60. Det er et fælles træk for en række vesteuropæiske lande, at forbruget kommer til at spille en stadigt større rolle for fortsættelsen af det igangværende opsving.

Investeringerne, der fortsat udgør ca. 20 % af bruttonationalproduktet, var særligt kraftigt voksende i den private sektor. Dette er ikke overraskende på baggrund af regeringens investeringsvenlige politik siden 1959: afskrivningsreglerne er blevet lempet, kreditpolitikken har været mild med faldende renteniveau og samtidig har den skærpede konkurrence opmuntret til udvidelser og forbedringer af kapitalapparatet. Der har været betydelige forskelle mellem sektorerne med de samme industrier, der havde størst produktionsstigning, i spidsen. De offentlige og koncessionerede virksomheder har kun forøget sine investeringer med knapt 5 % sammenlig-

TABEL 1

Det franske bruttonationalprodukt og det anvendelse 1958–1961[1])

Milliarder NF	1958	1959	1960	1961
Privat forbrug	158,2	169,7	186,2	203,0
Private bruttoinvesteringer	39,3	40,8	44,3	48,7
Offentlige bruttoinvesteringer	5,0	5,7	5,9	6,8
Offentlige køb af varer og tjenester	34,2	38,9	40,9	45,0
Lagerændringer	5,2	2,0	5,3	2,5
Eksport af varer og tjenester	32,6	39,4	46,5	49,2
Samlet efterspørgsel	274,5	296,5	329,1	355,2
Modsvares af:				
Bruttonationalprodukt	239,6	259,9	285,0	309,1
Import af varer og tjenester	34,9	36,6	43,2	46,1

[1]) Kilde: Les Comptes de la Nation 1961.

[3]) Det er interessant at bemærke, at Italiens bestræbelser inden for EEC på at få medlemslandene til at akceptere en forpligtelse til at søge arbejdskraft inden for EEC, inden man henvendte sig andetsteds, slog fejl. I stedet nøjedes man med en vag henstilling i forbindelse med forordningen om arbejdskraften (nr. 15).

net med 13 % for private virksomheder. Derimod er de øvrige offentlige investeringer – uden for erhvervsforetagender – vokset stærkt.

Stigningen i eksporten har i 1961 været af mindre betydning end i de to foregående år, selv om den var af samme størrelsesorden som væksten i bruttonationalproduktet (godt 5 %). Måske havde Frankrig allerede i løbet af 1959 og 1960 nået at genvinde sin position på traditionelle eksportmarkeder efter nogle års vanskeligheder med konkurrenceevnen. Af betydning har det også været, at den strukturelle forskydning af den franske eksport fra lande i franc-zonen til det egentlige udland for alvor tog fart i 1961; i 1959 udgjorde eksporten til franc-zonen 32 % af den samlede eksport, men i 1961 var andelen faldet til ca. 26 %. Denne udvikling skyldes næsten udelukkende en nedgang i eksporten til Algeriet af størrelsesordenen 1 mia. NF. Afsætningen i det egentlige udland er imidlertid samtidig gået langsommere frem end i de foregående år: 11 % op fra 1960 til 1961 mod 25 % fra 1959 til 1960. Eksporten af levnedsmidler er gået stærkt frem, og Frankrig har i de seneste år haft en nettoeksport af betydeligt omfang. Svag tilbagegang eller stagnation har derimod ramt et bredt udsnit af såvel halvfabrikata som industrielt fremstillede forbrugsvarer. Den største fremgang har de franske eksportvarer haft på markederne hos sine EEC-partnere. Samhandelen med Østeuropa er fortsat af beskedent omfang og tegner til at blive endnu mindre, idet de franske handelsforhandlinger med Sovjetunionen om en handelsaftale for årene 1963–65 for nylig brød sammen, da den sovjetiske delegation i strid med bestående aftaler forlangte mestbegunstigelsesklausulen anvendt på de to landes samhandel.

Den franske import er i 1961 vokset i et mindre eksplosivt tempo såvel fra det egentlige udland som fra franc-zonen. Der er sket en mærkbar omlægning af importen af brændselsstoffer, efterhånden som den franske energiforsyning i stigende grad klares fra Nordafrika og fra indenlandske gas- og olieforekomster; foreløbig har dette medført en valutabesparelse på henved 1 mia. NF årligt, men dette tal vil stige hurtigt i de nærmest forestående år.

I tabel 2 nedenfor er den geografiske fordeling af Frankrigs betalingsoverskud med det egentlige udland anskueliggjort i enkelte hovedgrupper. Tabellen omfatter altså ikke transaktioner med andre lande i franc-zonen, hvorom oplysningerne er langt mindre fyldige. Det vides dog, at vare- og tjenestebalancen også over for dette område har været positiv i 1961, men at overskuddet er blevet mere end opvejet af udviklingshjælp. På baggrund af udviklingen i den franske likviditetssituation må man antage, at der i 1961 har været en betydelig indstrømning af privat, langfristet kapital fra andre lande i franc-zonen, men direkte oplysninger herom findes ikke i betalingsbalancestatistikken.

Offentlige kapitalbevægelser har spillet en vigtig rolle i 1961 for at neu-

TABEL 2

Den geografiske fordeling af Frankrigs betalingsoverskud over for det egentlige udland 1960–61[1])

	Varer og tjenester		Ensidige ydelser		Private, langfristede kapitalbevægelser		I alt	
	1960	1961	1960	1961	1960	1961	1960	1961
Andre EEC-lande	46,6	193,7	12,8	86,2	41,2	51,2	106,6	331,1
USA og Canada	359,4	237,8	15,9	21,7	133,7	149,6	509,0	409,1
Øvrige OECD-lande	242,8	342,0	14,0	16,3	65,2	137,3	322,0	495,6
Østeuropa	85,2	57,8	÷0,4	÷0,4	2,1	1,2	86,8	58,6
Øvrige lande samt internationale organisationer	÷90,9	27,1	÷51,4	÷54,3	56,6	19,7	÷85,7	÷7,5
Samtlige lande uden for franc-zonen	642,9	858,4	÷9,0	69,5	304,8	359,0	938,7	1286,9

[1]) Kilde: Fransk memorandum til OECD, juni 1962.

tralisere noget af virkningen af det store valutaoverskud på den indenlandske konjunkturudvikling. Størst betydning har de store franske tilbagebetalinger af gælden fra de første efterkrigsår haft; gælden til udlandet blev i 1960 reduceret med godt 350 mill. dollars, heraf 185 ved fremskyndede afdragsbetalinger. I 1961 var de tilsvarende tal 440 og 320 mill. dollars. I løbet af 1962 har Frankrig yderligere akcelereret sine tilbagebetalinger, idet man siden 1. januar ekstraordinært har afbetalt godt 470 mill. dollars. I juli alene afbetaltes hele restgælden på lånene fra USA's Export-Import Bank, i alt 293 mill. dollars. Denne fremskyndelse tjente ud over de indenlandske konjunkturpolitiske formål også til at afstive USA's valutasituation. Onde tunger har sagt, at Frankrig søger at slippe af med så mange dollars som muligt, da det ikke nærer ubegrænset tillid til dollaren. Et sådant indtryk bestyrkedes af, at Frankrig samtidig med tilbagebetalingen krævede en mindre del af sin dollarbeholdning omvekslet i guld. Dette undergravede i nogen grad det gunstige indtryk, som de fremskyndende betalinger gjorde i Washington, hvor man med stor energi søger at formå de europæiske centralbanker til at holde en større del af deres valutabeholdning i dollars.

Den franske udenlandske statsgæld er nu reduceret til godt en trediedel af de tre milliarder NF, den androg ved udgangen af 1958. Mulighederne for i fremtiden at neutralisere likviditetsvirkningen af betalingsbalanceoverskud gennem fremskyndede afdragsbetalinger indsnævres dermed kraftigt. Inden for Valutafonden og OECD søger man at lægge pres på de franske myndigheder for at få dem til at øge den offentlige kapitaleksport og give udenlandske virksomheder friere adgang til det franske kapitalmarked, men disse overtalelsesforsøg synes ikke at få så hurtige virkninger, som

det var ønskeligt ud fra hensynet til ligevægten i det internationale betalingssamkvem. Man må derfor vente, at de franske valutareserver fortsat vil stige ud over det høje niveau – godt 3 mia. dollars – som de for øjeblikket befinder sig på.

Debatten om den økonomiske politik i Frankrig er i løbet af det sidste år drejet ind på samme emne, som også andre vesteuropæiske lande efter den langvarige højkonjunktur er kommet til at betragte som det centrale: indkomst- og prisudviklingen. Diskussionen om de tre første langtidsplaner drejede sig fortrinsvis om de reale forhold: investeringsomfanget og vækstraten sammenholdt med udbudet af arbejdskraft. Ved tilrettelæggelsen af den fjerde fireårsplan for årene 1962–65 er de finansielle problemer trådt langt stærkere frem. Mangelen på arbejdskraft var efterhånden blevet for udtalt, og timelønnen i industrien steg i løbet af 1961 med 8 %, d. v. s. betydeligt mere end produktiviteten. Denne omkostningsstigning i forbindelse med delvist sæsonbetonede forhøjelser af priserne på en række landbrugsvarer medførte en hastigere stigningstakt i det samlede prisniveau end Frankrig havde oplevet i nogle år.

TABEL 3

Detailpristallet[1]) (1/7 1956–30/6 1957 = 100)

	Januar	April	Juli	Oktober	Året
1958.....	114,9	118,7	119,8	121,0	118,9
1959.....	124,0	125,4	125,3	127,6	126,2
1960.....	130,1	130,6	130,7	132,3	130,8
1961.....	133,1	133,0	133,4	136,4	135,1
1962.....	139,2	139,8			

[1]) Offentliggjort af det Nationale Statistiske Institut (INSEE); omfatter 250 artikler i Paris-området.

TABEL 4

Timelønssatser i fransk industri (Januar 1956 = 100)

	Januar	April	Juli	Oktober	Året
1958.....	118,9	123,5	126,5	127,5	125,1
1959.....	128,6	131,1	133,1	134,1	133,0
1960.....	137,2	139,3	141,8	144,3	141,9
1961.....	147,0	149,6	152,9	155,3	152,7

Der er ikke i Frankrig nogen direkte sammenhæng mellem detailpristallet og lønniveauet; regulering efter pristal, der aldrig havde nogen større udbredelse, blev forbudt ved stramningen af den økonomiske politik sidst i 1958. En almindelig minimumslon for alle erhverv findes imidlertid lovfæstet, og denne reguleres efter pristal. Efterhånden er den almindelige lønudvikling løbet sådan forud for minimumslønnen, at kun en helt forsvindende del af arbejdsstyrken faktisk må nøjes med denne.

Regeringens direkte indflydelse på lønudviklingen har hidtil – når bortses fra lønpolitikken over for offentligt ansatte, herunder arbejdere i de nationaliserede industrier – indskrænket sig til fastsættelsen af minimumslønnen. Allerede i 1959 tog den franske regering de første skridt i retning af en indkomstpolitik: premierministeren mindede arbejdsgiverne om at lønstigninger burde holdes inden for stigningen i samfundets gennemsnitlige produktivitet, som han anslog til 4 %. I foråret 1961 henvendte premierministeren sig på ny til arbejdsgiverne i en lignende appel, som tilsyneladende blev overhørt. Ved sin tiltræden i februar 1962 gav finansminister Giscard d'Estaing udtryk for, at regeringen agtede at tage skridt til at etablere et permanent samarbejde med de vigtigste økonomiske interessegrupper med henblik på at fastlægge en løn- og indkomstpolitik i overensstemmelse med hensynet til såvel fortsat ekspansion som prisstabilitet. Samtidig ville man bestræbe sig for yderligere at øge arbejdskraftens bevægelighed.

Den første af de bebudede konfrontationer om indkomstpolitikken er fastsat til september, og det er tanken, at regeringen og organisationerne derefter skal mødes én gang årligt for at diskutere indkomstudviklingen. Finansministeren har fremhævet to hovedformål med denne nye form for samarbejde: man skal sikre sig, at lønforhandlingerne tager udgangspunkt i en autoritativ vurdering af den øjeblikkelige økonomiske situation, således at sammenhængen mellem løn- og produktivitetsstigninger kan træde tydeligt frem, og man skal diskutere forholdsregler, der kan sikre, at lønudviklingen i de enkelte sektorer ikke bliver for uensartet. Man håber, at mødet i september kan føre til en midlertidig aftale mellem regeringen og arbejdsmarkedets organisationer indeholdende tilsagn fra regeringen om at iværksætte foranstaltninger, der kan supplere og udfylde aftalerne på arbejdsmarkedet, såsom sociale ydelser til de lavestlønnede og favorisering af regioner med ledig arbejdskraft.

Den franske regerings nye initiativ er mere explicit i sin understregning af nødvendigheden af en nogenlunde ensartet lønudvikling i forskellige sektorer end de tilsvarende overvejelser, der pågår i andre lande. Dette er forståeligt på baggrund af den betydelige spredning i lønudviklingen, der er kommet til syne i de seneste år. De lavestlønnede og de kvindelige arbejdere – som trods alle formelle bekendelser til ligelønsprincippet aflønnes væsentligt lavere end mandlige kolleger – synes især at have tabt terræn. Regeringen har antydet, at den overvejer at bringe en forhøjelse af den garanterede minimumsløn ind i de forestående forhandlinger, uanset prisudviklingen. Derimod må man vente, at regeringen vil stå ret afvisende over for forsøg på at gennemføre væsentlige indkomstforøgelser for »employes« og »cadres«, de højestlønnende grupper. På den anden side er det selvsagt her, at vanskelighederne for organisationerne ved at holde udvik-

lingen under kontrol er størst, idet individuelle tillæg spiller en meget vigtig rolle.

Medens regeringen har udformet sit syn på indkomstpolitikken, er der faldet lidt mere ro over prisudviklingen. I de første måneder af 1962 var prisstigningerne ret ubetydelige, men i løbet af foråret forårsagede fødevarepriserne atter uro i prisniveauet. Sådanne klimatisk bestemte stigninger ville ikke volde nogen bekymring, hvis de indtrådte på et tidspunkt, hvor situationen på arbejdsmarkedet var nogenlunde i balance. I den nuværende situation tjener de til at underbygge kravene om betydelige lønstigninger.

Det må i øvrigt ikke overses, at regeringen på visse strategiske områder har muligheder for at påvirke prisdannelsen, omend disse områder er blevet væsentligt færre i de senere år. Et af de vigtigste af disse områder er stålindustrien; denne er på papiret, d. v. s. ifølge reglerne inden for Kul- og Stålfællesskabet, i sin gode ret til at forhøje priserne, men faktisk består der en uskreven aftale om, at den franske regering skal spørges først. Regeringens garanti for, at denne aftale tages alvorligt, ligger i dens magt til at afgrænse stålindustriens finansieringsmuligheder under fireårsplanerne. Efter mange måneders pres fra stålindustrien er regeringen nu ifølge pressemeddelelser gået med til gennemsnitlige forhøjelser på 4 %, hvorved de franske stålpriser vil nærme sig til niveauet i de øvrige medlemslande af Fællesskabet.. Tilsvarende eksempler på regeringsintervention kunne findes i andre sektorer.

Trods den bekymring over pris- og indkomstudviklingen, som er kommet til orde i de sidste måneder, giver den økonomiske situation i Frankrig grundlag for betydelig optimisme. Den anspændte situation på arbejdsmarkedet – hvor generende den end tager sig ud for øjeblikket – er efter alt at dømme ikke noget langsigtet problem. Den fjerde plan regner således med, at arbejdsstyrken i 1965 vil være 940.000 mand større end i 1961. Stigning i fødselstallet, nedskæring af de væbnede styrker, immigration og fravandring fra landbruget vil tilsammen fremskaffe en så betydelig forøgelse af arbejdsudbudet, at det langsigtede problem måske snarere bliver at opsuge dette end at fordele og rationere det. Det er en af de væsentlige fordele ved den »prévision commune«, som er kærnen i den franske planlægning, at erhvervslivet kan disponere ud fra kendskab til sådanne vigtige fakta. Den franske økonomi har fået en god start på vej mod fireårsplanens ambitiøse mål: at forøge bruttonationalproduktet med 24 % (faste priser) til 1965. Det er vanskeligt for øjeblikket at se, hvad der skulle kunne bremse dette kraftige ekspansionstempo.

1. 9. 1962.
N. T.

DEN DANSKE ØKONOMISKE SITUATION[1])

Den 31. maj opnåedes der mellem regeringspartierne på den ene side, venstre og det konservative folkeparti på den anden side enighed om at gennemføre forslaget om *almindelig omsætningsafgift* og forskellige andre foranstaltninger med det formål at begrænse den indenlandske efterspørgsel til forbrug og investering for at modvirke tendensen til øget valutaunderskud og stigende priser. Forslaget om omsætningsafgift og forskellige andre forslag, som var forudset i det politiske forlig, vedtoges af folketinget den 15. juni.

I den endelige udformning er omsætningsafgiften en 9 pct.s afgift i engrosleddet. Uanset betegnelsen »almindelig« er meget vigtige vareområder unddraget afgiften, først og fremmest levnedsmidler (dog ikke nydelsesmidler som kaffe og te), driftsmidler til landbrug, skovbrug, gartneri og fiskeri, brændsel, herunder benzin, brugte motorkøretøjer og apotekervarer. Hertil kommer, at det er anset for hensigtsmæssigt ikke at medtage en række varer, der i forvejen er afgiftspligtige efter gældende forbrugsafgiftslove, under den almindelige omsætningsafgift, men i stedet at forhøje de specielle afgifter (»punktskatter«) for disse varer, således at afgiftsbelastningen bliver forøget i samme omfang, som hvis varen var blevet pålagt den almindelige omsætningsafgift. Det drejer sig om tobaksvarer, chokolade, øl, vin og spiritus, mineralvand, konsum-is, parfumer og toiletmidler, grammofonplader samt radio- og fjernsynsapparater. Indtil 1. april 1963 vil endvidere manufakturvarer falde uden for den almindelige omsætningsafgift. Fra dette tidspunkt bortfalder den gældende engrosbeskatning af disse varer i henhold til loven om forbrugsbegrænsende foranstaltninger af 1955, og de inddrages under den almindelige omsætningsafgift, hvilket betyder en nedsættelse af afgiften på manufakturvarer.

Omsætningsafgiften træder i kraft den 1. august, og for de 8 måneder af finansåret 1962–63, hvor den vil være i kraft, er provenuet anslået til henved 450 mill. kr., medens det for finansåret 1963–64, når hensyn tages til bortfaldet af de hidtidige manufakturafgifter med ca. 365 mill. kr., skønnes at ville blive ca. 900 mill. kr. Samtidig er der imidlertid truffet foranstaltninger til at undtage den mindrebemidlede del af befolkningen fra omsætningsafgiftens virkninger på priserne. Dette sker ved forhøjelse af børne-

[1]) Se også tabelbilaget bag i hæftet.

tilskuddene, af folke-, invalide- og enkepensioner og ved nedslag i statsindkomstskatten for forsørgere med en skalaindkomst på indtil 10.000 kr. I alt vil udgifterne til disse kompensationsordninger andrage ca. 135 mill. kr.

De samlede virkninger af omsætningsafgiften, udbydelsen af præmieobligationslån på 100 mill. kr., kompensationsordningerne samt den række besparelser på bygge- og anlægsbudgettet, som er omtalt nedenfor, vil efter økonomiministeriets beregninger medføre, at *statsbudgettet for 1962–63* vil udvise et kasseoverskud på 500 mill. kr. Overskuddet skal afskrives på statens faste gæld til nationalbanken, for tiden 2700 mill. kr. Såfremt det overstiger 500 mill. kr., indsættes det overskydende beløb på en særlig konto til lettelse af skatteudskrivningen i skatteåret 1963–64. Regeringen har tilkendegivet, at det er dens hensigt at holde statens samlede udgifter i finansåret 1962–63 inden for den af skønnet over statsfinanserne angivne udgiftsramme af 8540 mill. kr., og nye udgiftkrævende forslag, som vil forrykke grundlaget for dette tilsagn, vil ikke blive fremsat.

Økonomiministeriets skøn ult. maj over statsfinanserne i 1962–63

	Mill. kr.
Forbrugsafgifter:	
Gældende	5.210
Omsætningsafgift	435
Personskatter:	
Gældende	3.275
Nedslag, børnetilskud m.v.	÷ 135
Selskabsskatter	460
Andre indtægter	270
I alt	9.515
Folke- og invalidepension	1.450
Andre sociale udgifter	1.350
Landbrugsordninger	450
Undervisning og andre civile udgifter	2.800
Civile anlæg	920
Forsvar og civilforsvar	1.570
I alt	8.540
Overskud	975
Kapitalindtægter	310
Kapitaludgifter	÷ 785
Kasseoverskud	500

På længere sigt er det hensigten, at provenuet af omsætningsafgiften skal anvendes til nedsættelse af andre skatter, i første række *statsindkomstskatten*. For finansåret 1963–64 er det aftalt, at 40 mill. kr. af de 900 mill. kr. skal anvendes til nedsættelse af statsejendomsskatten, 30 mill. kr. til forhøjelse af folkepension m. v., 70 mill. kr til forhøjelse af børnetilskud, 700 mill. kr. til nedsættelse af statsindkomstskatten og 60 mill. kr. til præmiering af opsparing. Det er dog en forudsætning, at de fire partier inden den endelige udarbejdelse af udskrivningsloven for 1963–64 optager en forhandling om bedømmelsen af den økonomiske situation, herunder udsigterne for valutastillingen, beskæftigelsen samt indkomst- og prisudviklingen, og de aftalte ændringer i udskrivningsloven vil helt eller delvis kunne fraviges, for så vidt der ud fra en almindelig samfundsøkonomisk bedømmelse er enighed derom.

De vigtigste af de ændringer i udskrivningsloven for 1963–64, der kan blive tale om, er følgende. Bundgrænsen for skattepligt forhøjes fra 5800 kr. til 7000 kr. for forsørgere og fra 3000 kr. til 3700 kr. for andre, det første trin i skatteskalaen for forsørgere føres op til 22.000 kr. mod nu 18.000 kr., og skatteprocenten på dette trin nedsættes fra 24 til 21 pct. Skattenedsættelsen kulminerer ved skalaindkomster på 22.000–25.000 kr. formindskes derefter gradvis, indtil den helt bortfalder ved en skalaindkomst af 70.000 kr. Merindkomstfradraget ændres, således at der ikke gives fradrag for de første 10 pct. indtægtsstigning. For stigninger herudover bevares reglerne om, at fradraget beregnes med 30 eller 20 pct. afhængig af størrelsen af de skattepligtige indkomster.

Med hensyn til ejendomsskatterne går aftalen ud på, at grundskylden til staten på landbrugsjord bortfalder, og det forudsættes endvidere, at den gældende ordning, hvorefter staten udreder landbrugts amtskommunale skatter, opretholdes. Herudover har finansministeren givet tilsagn om at søge gennemført sådanne regler, at normalt udnyttet landbrugsjord ikke behæftes med grundstigningsskyld.

Som altid ved skatteændringer har også denne gang spørgsmålet om virkningerne på *det lønregulerende pristal* været i forgrunden. Som et led i forliget er det bestemt, at der fra 1. april 1963 skal udregnes et særpristal, som hverken medtager skatter eller afgifter. Herved åbnes der mulighed for, at et pristal uden skatter og afgifter kan blive lagt til grund for pristalsreguleringen af lønningerne efter de nye arbejdsmarkedsoverenskomster til foråret. Imidlertid vil i hvert fald det lønregulerende pristal for januar 1963 blive påvirket af prisforhøjelserne som følge af omsætningsafgiften. Hvad angår juli-pristallet i år var det beregnet, at kompensationsordningerne ville medføre en nedgang på ca. 1,3 points, hvilket ville opveje stigningen – ca. 1 point – som følge af statsskattepostens forøgelse på grund af den indtrufne indkomststigning og den uforandrede forlængelse af udskrivnings-

loven for 1962–63. Faktisk viser pristalsposten »Personlige skatter efter fradrag af børnetilskud« en nedgang fra april til juli på 0,1 points, medens vareposterne samtidig er steget med 0,7 points. Den samlede stigning i de 3 måneder udgjorde herefter 0,6 points, men det afrundede pristal var uændret 159 (juli 1949 = 100). Særpristallet, hvorefter de fleste arbejderlønninger og tjenestemandslønningerne reguleres, er for juli opgjort til 157, en stigning i sammenligning med januar på 3 points, hvilket medfører en forhøjelse af arbejdernes og tjenestemændenes lønninger med en dyrtidstillægsportion fra henholdsvis 1. september og 1. oktober.

Mellem 4. kvartal 1960 og 4. kvartal 1961 forøgedes den gnstl. timefortjeneste for industriarbejdere i hele landet med ca. 13 pct. I den forløbne del af 1962 kommer hertil 2 dyrtidstillægsportioner, og udtalelser fra arbejdsgiverside tyder på, at der herudover har fundet en vis lønglidning sted, vel navnlig, ligesom tidligere, inden for byggefagene. I erkendelse af, at fortsatte indkomststigninger vil formindske den finanspolitiske stramnings effekt, er der derfor som et led i det politiske forlig iværksat direkte *indgreb i bygge- og anlægsvirksomheden* med det formål at lette presset på den forhåndenværende kapacitet inden for dette område.

Hvad det offentlige byggeri angår, er der indført et generelt stop for igangsættelser i finansåret 1962–63, og igangværende offentlige byggearbejder skal strækkes eller begrænses, således at der i alt opnås en besparelse i den forventede investering på godt 100 mill. kr. Samtidig skal der ved beskæring af statsbanernes, post- og telegrafvæsenets, telefonselskabernes samt statshavnenes anlægsarbejder spares 52 mill. kr. og ved begrænsning af vejfonds- og beskæftigelsesarbejder 55 mill. kr. Endvidere er der gennemført stop for igangsættelse af nye landvindingsarbejder og en stærk begrænsning af nye grundforbedringsarbejder.

I den private byggesektor er der indført forbud mod påbegyndelse af sommerhuse og garager, og der kræves igangsættelsestilladelse til til- og ombygningsarbejder ved beboelsesbygninger samt kontor- og forretningsejendomme, når det ikke drejer sig om helt små arbejder af denne art. Påbegyndelsen af reguleret forretningsbyggeri vil blive holdt i underkanten af det foregående års igangsættelser, og påbegyndelsen af nyt boligbyggeri vil under hensyn til det store igangværende boligbyggeri blive holdt på et lavere niveau end i 1961. Som helhed regnes påbegyndelserne af privat og offentligt byggeri reduceret med 15 pct. i 1962 i sammenligning med 1961.

I drøftelserne forud for forliget var også inddraget *huslejeproblemet*, og der opnåedes enighed mellem de forhandlende parter om, at der skulle åbnes adgang til lejeforhøjelse ved genudlejning, dog under huslejenævnets kontrol. I henhold til den ændring af huslejeloven, der derefter er gennemført, kan forhøjelsen højst andrage 25 pct. af 1939-lejen, og lejeforhøjel-

sen fordeles således, at 2/5 af den tilfalder ejeren, medens 3/5 bindes i 5 år til efterfølgende anvendelse ved udvendig vedligeholdelse af ejendommen.

Inden folketinget den 15. juni tog ferie, gennemførtes også en *kornordning for høståret 1962–63*, hvorefter basisprisen for foderkorn er forhøjet med 6 kr. pr. 100 kg plus lagertillæg på 50 øre pr. måned i 8 måneder, medens brødkornspriserne er uforandrede. I forståelse med landbrugets organisationer fremsatte landbrugsministeren samtidig med forslaget om kornordning forslag om ændring af lov om afsætning af danske landbrugsvarer m. m. (bemyndigelsesloven). Herefter skulle der kunne opkræves afgifter med det formål at forhøje *hjemmemarkedspriserner for flæsk, oksekød, kalvekød, fjerkrækød og æg* til et beløb, der kunne godkendes af monopoltilsynet. Oprindelig havde landbrugets organisationer ønsket, at der i loven blev fastsat hjemmemarkedspriser for de nævnte varer, der lå 1,50 kr. pr. kg over de gældende. Gennemførelsen af denne ændring af bemyndigelsesloven er udsat til en ny møderække i folketinget i slutningen af august, således at der kan blive tid til at udarbejde retningslinier for monopoltilsynet ved bedømmelsen af, hvilket hjemmemarkedspriser der kan godkendes.

Presset på den danske økonomi under den herskende højkonkunktur har i 1. halvår 1962 medført en nedgang i *bankernes udenlandske nettotilgodehavender* på ca. 165 mill. kr., heraf ca. 140 mill. kr. i april kvartal, til ca. 1050 mill. kr. ultimo juni. I samme tidsrum er der imidlertid hjemtaget offentlige lån i udlandet til et beløb af ca. 375 mill. kr. Lægges dette beløb til den konstaterede nedgang i valutabeholdningerne bliver det reelle valutatab altså over 1/2 milliard kroner i løbet af de 6 måneder.

Udenrigshandelen

(Månedsgennemsnit i mill. kr.)

			Heraf:		
	Import	Eksport	Landbrugs-varer	Industri-varer[1])	Import-overskud
1. kvt. 1961	1070	835	360	417	235
2. » »	1012	822	369	403	190
3. » »	1015	851	360	440	164
4. » »	1202	978	403	513	224
1. kvt. 1962	1171	902	407	429	269
2. » »	1172	901	377	469	271

[1]) Incl. kød- og mælkekonserves.

Indførselsoverskuddet har i de første 6 måneder af 1962 udgjort godt 1600 mill. kr. eller ca. 350 mill. kr. mere end i samme tidsrum i fjor. Den samlede import er steget med 800 mill. kr. til 7000 mill. kr. og den samlede eksport med 425 mill. kr. til 5400 mill. kr. Af mereksporten i forhold til 1961 falder 165 mill. kr. på landbrugsvarer og 225 mill. kr. på industri-

varer, herunder kød- og mælkekonserves. *Industrieksporten* har hermed ligget 9 pct. højere end i sammenligningsperioden i 1961, medens der fra 1960 til 1961 kun var en fremgang på 3 pct. Det må dog her tages i betragtning, at disse stigningsprocenter er påvirket af strejkerne i foråret 1961. Elimineredes virkningerne af strejkerne på industrieksporten, ville man komme til en noget svagere stigningstakt, end de 9 pct. angiver. Særlig bemærkelsesværdig er stigningen i den vigtigste varegruppe, maskiner. Til gengæld viser eksporten af nye skibe et stærkt fald.

Industrieksporten

	Januar–juni			Stigning i pct.	
	1960 Mill. kr.	1961 Mill. kr.	1962 Mill. kr.	1960–61	1961–62
Kød- og mælkekonserves . .	343	341	344	÷ 1	1
Sukker	6	5	6	÷17	20
Drikkevarer	52	53	55	2	4
Animalske og vegetabilske olier og fedtstoffer	54	42	55	÷22	31
Kemikalier	200	246	255	23	4
Tekstil og beklædning	150	161	182	7	13
Jern- og metalvarer	122	149	136	22	÷ 9
Maskiner	678	715	825	5	15
Skibe, nye	171	124	47	÷27	÷62
Skibe, brugte	51	38	101	÷25	166
Øvrige industriprodukter [1])	563	590	685	5	16
I alt	2390	2464	2691	3	9

[1]) Herunder varer af træ, kautsjuk og ikke-metalliske mineraler samt instrumenter, møbler m.v.

Hvad *importen* angår, lå den i 1. kvartal 1962 i gennemsnit pr. måned 100 mill. kr. eller knap 10 % højere end i samme tidsrum i fjor, men i 2. kvartal gennemsnitlig 160 mill. kr. eller ca. 16 % højere. Også her spiller det imidlertid en rolle, at importen i 2. kvartal i fjor var påvirket af strejkerne. Trods den nævnte importstigning i 1. kvartal viser den sædvanlige *lageropgørelse* for hovedsagelig importerede råstoffer m. v. tilbagegang (målt i faste priser) på 6 % i løbet af januar kvartal mod 5 % i januar kvartal 1961, men en nedgang i lagerbeholdningerne i årets første kvartal er en normal foreteelse. Sammenlignet med tællingen pr. 31. marts 1961 viser de beregnede værdier en stigning i lagerbeholdningerne på ca. 10 %.

Den indenlandske efterspørgsel efter konsumvarer har været stærkt stigende. Ifølge foreløbige beregninger har den samlede *detailomsætning* i de første 4 måneder af 1962 ligget 11–12 % højere end i den tilsvarende periode i fjor. Stigningen har været stærkest, omkring 20 %, i de brancher, der forhandler varige forbrugsgoder. Denne statistik omfatter ikke handelen med automobiler og motorcykler, men antallet af nyindregistrerede per-

sonbiler udgjorde i månederne januar–juni næsten 61.000, 19.000 flere end i de samme måneder i 1961. I de senere måneder var salget af personbiler og andre varige forbrugsgoder imidlertid utvivlsomt stærkt påvirket af den forestående indførelse af omsætningsafgift.

På grund af en stærk forøgelse af kød- og flæskeproduktionen har mængdeindekset for den samlede *animalske landbrugsproduktion* i gennemsnit for de første 6 måneder ligget 3 % højere end i samme tidsrum i 1961, men da priserne har været lavere, er værdien kun forøget med 1 %.

Den animalske landbrugsproduktion

Mill. kg	Januar–juni 1961	Januar–juni 1962	Stigning i pct.
Mælk	2890	2854	÷ 1
Smør	88.0	90.2	3
Ost	65.5	60.9	÷ 7
Æg	66.4	64.0	÷ 4
Okse- og kalvekød	119.8	143.1	19
Svinekød og flæsk	326.7	341.3	4
Mængdeindeks for den an. landbrugsprod. (1955=100)	119	123	3
Værdi, mill. kr.	3304	3336	1

Eksporten af animalske landbrugsprodukter har i den nævnte periode indbragt 75 mill. kr. eller 3½ % mere end i fjor. Mængdemæssigt har stigningen været noget stærkere, idet eksportpriserne har været lavere end i 1961. Den stærkeste stigning har fundet sted for okse- og kalvekød, hvoraf der er eksporteret 39 mill. kg mod 21 mill. kg i januar–juni i fjor. Til stigningen har navnlig bidraget en stærkt forøget afsætning i Vesttyskland og genåbningen af det italienske marked. Eksporten af levende hornkvæg, hvor Vesttyskland er hovedaftageren, er derimod gået tilbage. Eksporten af flæsk og svinekød er steget med 17 mill. kg til 170 mill. kg, baconeksporten til England alene med 14 mill. kg til 145 mill. kg. Smør- og osteeksporten har ligget på samme niveau som i den tilsvarende periode i 1961, mens eksporten af æg fortsat viser nedgang.

Den samlede *svinebestand* har i de senere måneder ligget på omkring 7 mill. stk. Efter tællingen i slutningen af maj er den beregnet til 7.046.000 mod 7.072.000 i begyndelsen af 1962 og 6.824.000 i maj i fjor. Antallet af drægtige søer er i perioden januar–maj forøget med 86.000 til 537.000 mod 531.000 i maj 1961.

Såvel antallet af ansatte arbejdere i *industrien* som antallet af udførte arbejdstimer synes i den forløbne del af 1962 at have ligget på samme niveau som i fjor, når man ser bort fra virkningerne af strejkerne i foråret

Eksporten af de vigtigste animalske landbrugsprodukter

	Mængde januar–juni		Værdi januar–juni	
	1961 Mill. stk.	1962 Mill. stk.	1961 Mill. kr.	1962 Mill. kr.
Levende hornkvæg	195.4	177.8	249.2	235.4
Heraf Vesttyskland	147.8	145.0	199.8	192.3
Levende svin (Vesttyskl.)	77.2	66.2	44.2	37.9
	Mill. kg	Mill. kg		
Okse- og kalvekød	20.8	39.3	102.2	168.3
Heraf:				
Vesttyskland	4.0	7.6	21.1	35.2
Sverige	6.3	3.8	26.3	13.7
Italien	1.3	7.6	7.2	40.3
Flæsk og svinekød	153.3	170.3	722.5	781.6
Heraf:				
Storbritannien	132.8	146.1	622.7	670.0
Frankrig	9.8	0.7	44.7	3.2
Slagtet fjerkræ	22.9	25.3	111.6	123.4
Heraf Vesttyskland	19.5	22.4	94.0	108.0
Smør	58.4	56.7	324.2	308.6
Heraf:				
Vesttyskland	1.2	2.6	7.1	17.4
Storbritannien	50.1	50.5	247.8	271.6
Ost	37.1	37.7	158.0	159.0
Heraf:				
Vesttyskland	17.9	18.9	67.6	72.7
Storbritannien	5.2	4.8	24.6	23.0
Italien	2.7	3.5	12.4	14.1
USA	1.8	1.9	11.7	12.5
Æg	35.3	29.3	137.2	96.4
Heraf:				
Vesttyskland	28.8	22.9	110.1	75.1
Storbritannien	1.6	1.3	7.1	4.0
Schweiz	1.7	1.8	6.7	5.6

1961. I visse industrigrupper, stærkest i den kemiske industri, viser beskæftigelsesindekset (antal udførte arbejdstimer) nedgang i sammenligning med 1961, i andre – jern- og metalindustrien og transportmiddelindustrien – har det ligget noget højere, men for industrien som helhed må det gælde, at en eventuel produktionsforøgelse er sket gennem forøgelse af produktiviteten.

Om *byggevirksomheden* i januar kvartal foreligger der nærmere oplysninger for så vidt angår nybyggeriet uden for de egentlige landdistrikter. Da det fuldførte byggeri i denne periode har været lidt større end det påbegyndte byggeri, viser det samlede etageareal under opførelse ved udgan-

Byggevirksomheden uden for de egentlige landdistrikter

	Beboelsesejendomme		Erhvervs-ejendomme	Ikke-erhvervs-ejendomme	Tilsammen
	1000 m²	Antal lejligheder	1000 m²	1000 m²	1000 m²
Under opf. 1/1 62..	2756	30.468	1554	771	5081
Påbeg. 1. kvt. 62..	557	6.253	298	139	994
Fuldf. 1. kvt. 62...	530	5.706	398	93	1021
Under opf. 1/4 62	2783	31.015	1454	817	5054
Under opf. 1/4 61	2646	30.743	1452	669	4767

gen af marts en lille nedgang i sammenligning med stillingen ved årets begyndelse. Nedgangen falder, som det fremgår af ovenstående oversigt, udelukkende på erhvervsejendomme. I sammenligning med den tilsvarende periode i 1961 viser januar kvartal i år en stigning i det fuldførte byggeri, målt i etageareal, på 17 %, medens det påbegyndte byggeri lå 26 % lavere. Antallet af fuldførte lejligheder var i januar kvartal i år 5700, praktisk taget det samme som i januar kvartal i fjor, og samtidig er antallet af påbegyndte lejligheder faldet fra 8500, et ekstraordinært højt tal, til 6250.

Medens der i januar kvartal var ligevægt mellem statens ind- og udbetalinger, opstod der, som nævnt i forrige oversigt, i april og maj et stort udbetalingsoverskud og i forbindelse dermed en forøgelse af *likviditeten*. Fra udgangen af marts til udgangen af maj var der en stigning i de vigtigste likvide fordringer på stat, nationalbank og udland (seddelmængde, foliokonto i nationalbanken, ubelånte indlånsbeviser, forretningsbankernes udenlandske nettotilgodehavende samt indestående på postgiro) på næsten en halv milliard kroner. I sammenligning med stillingen ultimo maj 1961 udgjorde stigningen ultimo maj i år næsten 3/4 milliard. Da forretningsbankernes udlån i forårsmånederne i overensstemmelse med nationalbankens kreditstramningspolitik var svagt faldende, betød denne udvikling en væsentlig styrkelse af bankernes likviditet. I juni måned er der sket en stramning af likviditeten, ligesom den foregående lettelse i hovedsagen udgået fra statsfinanserne.

I de første 6 måneder af 1962 har der været en nettotilgang af børsnoterede obligationer samt indlånsbeviser på 1363 mill. kr. (pålydende værdi) mod 1046 mill. kr. i samme tidsrum i 1961. Halvdelen af denne stigning skyldes stærkt forøget udstedelse af nationalbankens indlånsbeviser. Skønt tilgangen af nyt obligationsmateriale således har været betydelig, har *obligationskurserne* samtidig været stigende, og den effektive rente er i løbet af et halvt års tid faldet med omkring 1/2 % p. a. Det må antages, at en medvirkende årsag til kursstigningen for obligationer må søges i forventninger om, at den stramning af finanspolitikken, der gennemføres i indeværende finansår, efterhånden vil medføre en rentesænkning.

Effektiv obligationsrente
(pct. p. a.)

	Statslån S. 1997 $4^1/_2$ pct.	Øst. Kreditfg. 16. serie 3. afd. $4^1/_2$ pct	Jydsk Hypotekfg. 11. afd. 5 pct.
Maj 1961	6.72	6.50	7.03
Nov. 1961	7.38	7.11	7.50
Maj 1962	6.96	6.46	6.86

Indekset for *aktiekurser* viser for de første 6 måneder af 1962 en stigning fra 123 (1958 = 100) i december til 133 i juni og ligger dermed på samme niveau som i juni 1961. Aktiebørsen synes ikke at have været nævneværdigt påvirket af de store kursfald i USA.

20. 8. 1962.
C. L

POLITISK KRONIK

UDLANDET

April 1962

1. – I Schweiz afholdes folkeafstemning om forslag til forfatningsændring, hvorefter fremstilling, import, transit, oplagring og brug af kernevåben på schweizisk territorium forbydes. Forslaget forkastes med ca. 537.000 stemmer mod ca. 286.000.

Tilhængere inden for den syriske hær af Syriens genforening med Ægypten tager magten i Aleppo. – 2. Den regerende officersjunta, de kommanderende i alle militære regioner undtagen Aleppo og politiske ledere slutter overenskomst, hvorefter lederne af kuppet 28/3 skal forlade landet, præsident Nazim el Kudsi genindsættes og forfatningen genoprettes. En overgangsregering skal afholde valg og folkeafstemning om spørgsmålet om genforening med Ægypten. – 3. Oprøret i Aleppo slås ned. – 13. Præsident Nazim el Kudsi genindsættes. – 16. Ny regering dannes med Ahmed Bashir el Azmed som ministerpræsident, general Abdel Karim Zahreddin som forsvarsminister og Adnan Azhari som udenrigsminister.

2. – Statssekretær i udenrigsministeriet Salvador Lopez kræver den britiske koloni Nord Borneo indlemmet i Philippinerne.

3. – Præsident Arosemena meddeler – efter pres fra officerskorpset og anden side – at Ecuador afbryder de diplomatiske forbindelser med Cuba (se 30/1).

6. – Præsident de Gaulle erklærer i en fjernsynstale forud for folkeafstemningen om Evianaftalerne (se 7/4), at folkeafstemninger vil indgå som et fast led i de fremtidige politiske institutioner i Frankrig.

På en konference i London om Kenyas fremtidige forfatning har Kenya African National Union (KANU) under Jomo Kenyatta krævet en stærk centralmagt og Kenya African Democratic Union (KADU) under Ronald Ngala en decentraliseret styreform. Efter langvarige forhandlinger har de to partier givet deres tilslutning til et kompromisforslag fremsat af koloniminister Maudling.

En konference i London om Zanzibars fremtidige forfatning ender uden resultat.

7. – En provisorisk regering (se 18/3) under ledelse af Abderrahman Farés og med sæde i Rocher Noir i nærheden af byen Algier overtager administrationen i Algier. – 8. Ved en folkeafstemning i Frankrig godkendes aftalerne i Evian (se 18/3) og de dertil knyttede ekstraordinære beføjelser for præsident de Gaulle med godt 90 % af de afgivne gyldige stemmer. Valgdeltagelsen er ca. 75 %. – 12. Fhv. ministerpræsident Georges Bidault »går under jorden« for at bekæmpe de Gaulles Algierpolitik. – 13. Edmond Jouhaud (se 18/3) dømmes til døden af en militærdomstol. – 20. Lederen af den hemmelige hær i Algier OAS, general Raoul Salan, tages til fange af det franske politi. – Lederen af den algierske natio-

nalbevægelse (MNA), Messali Hadj, foreslår den algierske befrielsesfront (FLN), at der gøres en ende på broderstriden, og at de to bevægelsers stridskræfter sluttes sammen.

Den tidligere jugoslaviske vicepræsident Milovan Djilas (1957 idømt 7 års tugthus for bogen »Den nye klasse«, løsladt januar 1961) arresteres.

9. – I Argentina har præsident Guido (se 18/3) udnævnt en ny regering med Mariano J. Drago som udenrigsminister, Rodolfo Martinez som indenrigsminister, Ernesto Lanusse som forsvarsminister og Federico Pinedo som økonomiminister. – 17. De intransigente radikale (UCRI) opfordrer præsident Guido til at løslade fhv. præsident Frondizi og lade kongressen afgøre, om valgene 18/3 skal være gyldige. – 19. De ledende officerer kræver valgene annulleret og skarpere forholdsregler mod perónisterne. Som protest mod officerernes indblanding i regeringens politik træder Drago, Martinez og Pinedo tilbage. – 25. Præsidenten annullerer valgene 18/3 og meddeler, at der vil blive afholdt præsidentvalg 27/10 1963. – 30. dannes ny regering med Bonifacio del Carril som udenrigsminister, Alvaro Alsogaray som økonomiminister og Jorge Walter Perkins som indenrigsminister.

10. – Ved parlamentsvalget i Jamaica (se 6/2) besætter arbejderpartiet 26 (ved opløsningen 15) og det nationale folkeparti (People's National Party) 19 (27) pladser; i det opløste parlament sad desuden 3 uafhængige. Efter valget afløser en arbejderpartiregering under den 77-årige Sir Alexander Bustamente Norman Manleys PNP-regering.

11. – Præsident Kennedy meddeler, at hans særlige repræsentant i Berlin, general Lucius Clay, vil vende tilbage til USA, men fortsat være til disposition som rådgiver i spørgsmål vedrørende Berlin. Skridtet begrundes med forbedringen af moralen og den økonomiske situation i Vestberlin. – 14. New York Times offentliggør en ny amerikansk plan til løsning af Berlinkrisen. Planen forudsætter de facto anerkendelse af den østtyske regering og anerkendelse af de eksisterende grænser. Det amerikanske udenrigsministerium protesterer over for den tyske ambassadør i Washington mod planens offentliggørelse ved indiskretioner i Bonn. Bonn afviser beskyldningerne. – 16. De sonderende samtaler om Berlinspørgsmålet mellem ambassadør Llewellyn Thompson og udenrigsminister Gromyko (se 2/1) fortsættes med samtaler i Washington mellem udenrigsminister Dean Rusk og den russiske ambassadør i Washington Anatol Dobrynin. Nye samtaler finder sted 23/4 og 27/4. – 21. New York Times meddeler enkeltheder vedrørende en planlagt international kontrolmyndighed til sikring af tilførselsvejene mellem Vestberlin og Den tyske Forbundsrepublik. – 24. Udenrigsminister Gromyko opstiller i en tale i den øverste sovjet tre krav, som må opfyldes ved en løsning af Berlinspørgsmålet: anerkendelse af den østtyske demokratiske republik, sikkerhed for, at ingen af de to tyske stater får kernevåben, ikke-angrebspagt mellem NATO og Warszavapagtens lande.

13. – 18 af stortingets udvidede udenrigs- og konstitutionskomités 24 medlemmer indstiller, at den norske regering skal anmode EEC om forhandlinger om fuldt medlemskab. Komitéen er enig om, at der, når resultatet af forhandlingerne foreligger, bør afholdes en vejledende folkeafstemning – 28. Stortinget vedtager efter 4 dages debat med 113 stemmer mod 37 (11 af arbejderpartiet, 15 af centerpartiet, 7 af kr.folkeparti, 2 af venstre og socialistisk folkepartis 2 mand) komitéens flertalsindstilling. Et forslag fra s. f. om, at Norge ikke for tiden skal rette nogen henvendelse til EEC, forkastes med 148 stemmer mod 2, og et forslag om, at Norge skal forhandle med EEC om associering, forkastes med 112 stemmer mod 38.

Den hidtidige finske udenrigsminister,

agraren Ahti Karjalainen, danner flertalsregering bestående af repræsentanter for de 4 ikke-socialistiske partier samt fagforeningernes centralforbund FFC. Forud er gået langvarige og besværlige forhandlinger, navnlig i anledning af FFCs krav om optagelse i regeringens program af et punkt om forkortelse af arbejdsugen til 40 timer, og regeringen kommer først i stand efter pres fra præsident Kekkonen på samlingspartiet og det svenske folkeparti. De 4 ikke-socialistiske partier udgør tilsammen 112 af rigsdagens 200 medlemmer (se 4.-5/2), desuden kan regeringen regne med støtte fra de frisindedes ene rigsdagsmand og – på grund af FFCs deltagelse – fra den socialdemokratiske oppositions 2 mand. Af de 15 ministre tilhører 5 agrarforbundet, 3 samlingspartiet, 2 det svenske folkeparti, 2 (den ene udenrigsministeren, professor Veli Merikoski) det finske folkeparti og 3 FFC.

14. – Ministeriet Michel Debré træder tilbage, og præsident de Gaulle overdrager sin tidligere kabinetschef Georges Pompidou at danne regering. – 15. I Pompidous ministerium fortsætter de vigtigste ministre på deres hidtidige poster: Couve de Murville som udenrigsminister, Roger Frey som indenrigsminister, Pierre Messmer som forsvarsminister, Giscard d'Estaing som finansminister og Louis Joxe som minister for Algier. I alt udnævnes 6 nye ministre, deriblandt folkerepublikanerne (MRP) Pierre Pflimlin (samarbejdet med de afrikanske stater) og Maurice Schumann (regionalplanlægning), og 3 nye statssekretærer. En nyoprettet post som minister for videnskabelig forskning besættes med ambassadøren i Rom Gaston Palewski. I det nye kabinet tilhører 11 ministre mod hidtil 9 Unionen for den nye Republik (UNR) og 5 (3) MRP. – 27. Nationalforsamlingen vedtager med 259 stemmer (UNR og MRP) mod 128 (kommunister, socialister, radikale og yderste højre) et tillidsvotum til den nye regering; 119, deriblandt flertallet af de uafhængige (konservative), undlader at stemme.

16. – Bolivia afbryder de diplomatiske forbindelser med Chile i en strid om udnyttelsen af vandet i Lauca floden.

18. – Loven om den vestindiske føderations opløsning stadfæstes (se 6/2). Den formelle opløsning sker 31/5.

19. – Samtaler i Léopoldville mellem ministerpræsident Cyrille Adoula og præsident Moise Tshombe afbrydes, uden at der er opnået noget resultat i spørgsmålet om Katangas stilling.

22. – Repræsentanter for Storbritannien og Guatemala samt Britisk Honduras har i San Juan (Puerto Rico) forhandlet om Br. Guatemalas fremtid (se 1/1). I en erklæring bebudes forstærket økonomisk samarbejde og Br. Honduras' indtræden i det mellemamerikanske fællesmarked.

24. – Præsident Kennedy bemyndiger atomenergikommissionen til at gennemføre kernevåbenforsøg i atmosfæren, og 25/4 påbegyndes en serie af sådanne forsøg i Stillehavet.

27. – Ved parlamentsvalget i Føderationen Rhodesia-Nyasaland besætter premierminister Sir Roy Welenskys United Federal Party 54 af i alt 59 pladser. Valget boycottes af samtlige afrikanske partier og de fleste europæiske oppositionspartier.

29. – I El Salvador vælges lederen af det nationale forsoningsparti (PNC) Julio Adalberto Rivera til præsident uden modkandidat. De andre partier boycotter valget, idet de hævder, at PNC, der ved valget i december 1961 besatte samtlige 54 pladser i den grundlovgivende forsamling, støttes med statsmidler.

Maj 1962

2. – Norge anmoder i Bruxelles om optagelse i EEC (se 13/4).

Den koreanske general Chang Do Yung, først dømt til døden (se 10/1) og senere til livsvarigt fængsel, benådes.

3. – I Argentina udnævner præsidens Guido José Cantilo til forsvarsminister (se 9/4). – 19. Præsidenten hjemsender kongressen og meddeler, at nye valg vil blive afholdt 31/3 1963. Han meddeler samtidig, at de politiske partier vil blive reorganiseret, og at der vil blive udarbejdet regler for partiernes rettigheder og pligter. Deputeretkammerets præsidium protesterer. – 25. Under en ny regeringskrise demissionerer indenrigsminister Jorge Walter Perkins.

4. – I Venezuela besætter marineinfanteri havnebyen Carupano og kræver præsident Betancourts tilbagetræden. – 5. Luftvåbenet sættes ind, og oprøret knuses. Regeringen gør det kommunistiske parti og den cubanske regering ansvarlig for oprøret, og 10/5 forbydes det kommunistiske parti og den revolutionære venstrebevægelse.

5. – Pathet Lao styrker erobrer byen Nam Tha i det nordvestlige Laos. 11/5 meddeles fra Vientiane, at Pathet Lao har besat Ban Houei Sai ved Mekongfloden ved grænsen til Thailand. – 9. Præsident Kennedy betegner de kommunistiske aktioner i Laos som et klart brud på våbenstilstandaftalen af 3/5 1961 og advarer mod følgerne, hvis aktionerne ikke indstilles. – 14. En amerikansk kampgruppe, der befinder sig i Thailand i anledning af SEATO-manøvrer, tager opstilling ved grænsen til Laos. Forinden har den 7. amerikanske flåde fået ordre til at landsætte forstærkninger. Landsætningen begynder 17/5. 15/5 meddeler forsvarsminister McNamara, at USA's samlede militære styrker i Thailand vil blive forøget til 5000 mand.

Den spanske regering indfører undtagelsestilstand i provinserne Asturias, Vizcaya og Guipuzcoa i et forsøg på at standse strejkebølge i Nordspanien.

6. – Til ny præsident for den italienske republik efter Giovanni Gronchi vælger en valgmandsforsamling bestående af senatets og deputeretkammerets medlemmer samt repræsentanter for de autonome regioner, i alt 854, i 9. valgomgang de kristelige demokraters officielle kandidat, udenrigsminister Antonio Segni, med 443 stemmer mod 334 for socialdemokraten Giuseppe Saragat. – 29. Viceministerpræsident Attilio Piccioni (kr. dem.) udnævnes til udenrigsminister.

I Colombia vælges Guilermo Leon Valencia med stort flertal til præsident efter Alberto Lleras Camargo.

7. – På en pressekonference i Berlin giver forbundskansler Adenauer udtryk for stor skepsis med hensyn til de amerikansk-russiske samtaler om Berlin og den amerikanske plan om en international kontrolmyndighed (se 11/4). Han meddeler, at den tyske ambassadør i Washington Wilhelm Grewe vil blive hjemkaldt. – 8. Det amerikanske udenrigsministerium offentliggør en erklæring, hvori man tager stilling til Adenauers kritik. – 9. Præsident Kennedy erklærer, at samtalerne med Sovjetunionen om Berlinspørgsmålet vil blive fortsat. Forbundspressechef Felix von Eckardt udtaler, at Adenauer med sine udtalelser kun har villet advare mod overdreven optimisme. – 14. Efter en samtale mellem Adenauer og den amerikanske ambassadør i Bonn meddeles, at der er konstateret enighed på alle væsentlige punkter. – 15. Præsident de Gaulle går ind for status quo i Berlin og betegner solidariteten mellem Frankrig og Tyskland som en vigtig forudsætning for Europas velstand, forsvar og ligevægt. – Præsident Kennedy overrækker den tyske ambassa-

dør Wilhelm Grewe et personligt budskab til forbundskansler Adenauer. – 22. Udenrigsministeriet i Bonn overrækker den amerikanske ambassadør et memorandum om de russisk-amerikanske samtaler om Berlin og planen om en international kontrolmyndighed. – 30. Samtalerne mellem udenrigsminister Dean Rusk og ambassadør Dobrynin genoptages.

9. – Lederen af den provisoriske algierske regering (GPRA) i Tunis Ben Youssef Ben Khedda advarer den muhammedanske befolkning i Algier mod at lade sig provokere af OAS og opfordrer den europæiske befolkning til ikke at identificere sig med OAS's aktioner. Han erklærer, at europæerne har deres plads i det fremtidige Algier, og at det alene kommer an på dem selv, om de gør sig fortjent til den. – 23. General Salan (se 7/4) dømmes af en militærdomstol til livsvarigt fængsel. – 27. Regeringen ophæver militærdomstolen. – 28. Den franske regering ophæver opholdsbestemmelserne for lederen af den algierske nationalbevægelse (MNA) Messali Hadj. – OAS opfordrer i en radioudsendelse den algierske befrielsesfront (FLN) til direkte forhandlinger med udelukkelse af den franske regering for at frelse Algier fra kaos. – 29. Prræsidenten for det provisoriske regeringsråd i Algier Abderrahman Farés demenierer rygter om forhandlinger mellem OAS og FLN.

13. – Den indiske Unions vicepræsident Sarveapalli Radhakrishnan er valgt til præsident efter Rajendra Prasad. Til ny vicepræsident er valgt guvernøren af Buhar Zakir Hussain.

14. – Milovan Dijlas (se 7/4) idømmes 5 års fængsel for offentliggørelse af statshemmeligheder i forbindelse med bogen »Samtaler med Stalin«.

15. – Fem folkerepublikanske medlemmer af den franske regering, deriblandt de nylig udnævnte Pierre Pflimlin og Maurice Schumann (se 14/4) træder tilbage som protest mod udtalelser af præsident de Gaulle, hvori han erklærer, at tanken om et supranationalt Europa er uigennemførlig. – 22. Den konservative gruppe (de uafhængige) opfordrer sine 4 medlemmer i regeringen, deriblandt finansminister Giscard d'Estaing og statsminister for de oversøiske departementer og territorier Louis Jacquinot, til at træde tilbage, men opfordringen efterkommes ikke.

23.–24. – Flere syriske ministre, deriblandt udenrigsministeren, træder tilbage (se 1/4).

24. – Den hollandske overkommando i Hollandia meddeler, at der på ny er landsat indonesiske faldskærmstropper i Hollandsk Ny Guinea, efter at andre faldskærmstropper, landsat i begyndelsen af maj, er tilintetgjort eller splittet af hollandske styrker.

På en konference i London er der opnået enighed om at danne en ny vestindisk føderation (The West Indies Federation) omfattende Barbados og øerne i Leeward- og Windward-gruppen (Antigua, Dominica, Grenada, Montserrat, St. Kitts-Nevis-Anguilla, St. Lucia og St. Vincent) (»de otte små«). En ny konference, hvor også oppositionspartierne skal være repræsenteret, skal træffe bestemmelse om den nærmere udformning af den nye føderation. (se 18/4).

Den amerikanske »astronaut« Scott Carpenter omkredser jorden 3 gange i en rumkapsel (se 20/2).

25. – Ved parlamentsvalget i Sierra Leone opnår premierminister Sir Milton Margai's folkeparti 28 af de 62 pladser, der besættes ved direkte valg, medens 20 tilfalder All People's Congress under ledelse af Slaka Stevens og det dermed forbundne Sierra Leone Progressive Independence Movement. Desuden vælges 14 uafhængige, hvoraf 12 erklærer at ville støtte folkepartiet. – 28. genudnævnes Sir

Milton Margai til premierminister og danner regering 5/6.

28. – Det jugoslaviske udenrigsministerium meddeler, at den russiske regering har indbudt præsident Tito til at tilbringe sin ferie i Sovjetunionen.

29. – Den øverste domstol i Jerusalem stadfæster dødsdommen over Adolf Eichmann (se 15/12 1961), der henrettes 31/5, efter at præsident Ben-Zvi har afslået en benådningsansøgning.

31. – Den tyrkiske ministerpræsident Ismet Inönü demissionerer på grund af uenighed mellem de to regeringspartier, det republikanske folkeparti og retfærdighedspartiet, i spørgsmålet om amnesti for de tidligere Menderes-tilhængere.

Juni 1962

1. – Indien har protesteret imod, at Kina og Pakistan har sluttet overenskomst om fastlæggelse af grænsen mellem den kinesiske provins Sinkiang og den del af Kashmir, som er besat af Pakistan.

2. – I Venezuela bemægtiger en bataljon marineinfanteri sig flådebasen Puerto Cabello, men oprøret slås ned af loyale tropper (se 4/5.).

Irak afbryder de diplomatiske forbindelser med USA p. g. a. USA's anerkendelse af Kuwait.

På en konference i Lagos af 19 afrikanske udenrigsministre er der opnået enighed om et revideret udkast til en interafrikansk organisation, som skal forelægges regeringerne i alle uafhængige afrikanske stater.

3. – Forbundskansler Adenauer erklærer, at han ikke tænker på at trække sig tilbage i den nærmeste tid. – 5. genvælger det kristelig-demokratiske parti på sin kongres i Dortmund Adenauer som partiets formand for 2 år med 391 stemmer mod 19; 46 undlader at stemme. Samtidig vælges til en ny post som administrerende leder af partiet indenrigsminister i Nordrhein-Westfalen Josef Dufhues.

4. – Portugal anmoder om forhandling med EEC uden at præcisere, om der eventuelt ønskes fuldt medlemskab eller associering. Hermed har alle 7 EFTA-stater anmodet om forhandling med EEC.

6. – Den syriske ministerpræsident Bashir Azmeh udtaler sig for en føderation af Syrien og Ægypten, evt. tillige Irak og andre arabiske stater. – 23. erklærer han, at hans regering som en nødhjælpsregering ikke er i stand til at træffe afgørelser om landets fremtid.

7. – I Cairo afsluttes en økonomisk konference inden for den arabiske liga. Repræsentanter for Marokko, Jordan, Syrien, Kuwait og Den forenede arabiske Republik har underskrevet en overenskomst om økonomisk samarbejde.

Efter at der i april er afholdt valg i Pakistan under en ny forfatning, indgiver regeringen sin afskedsbegæring. – 8. Præsident Ayub Khan ophæver krigsretstilstanden, der har været i kraft siden 7/10 1958. – 13. dannes ny regering, hvori præsidenten selv overtager forsvarsministerposten.

8. – På en konference i London er der truffet beslutning om, at Trinidad-Tobago fra 31/8 skal være en uafhængig stat inden for det britiske Commonwealth (se 6/2).

10. – I Spanien suspenderes en grundlovsbestemmelse, der giver borgerne ret til frit at bestemme, hvor de vil opholde sig,

for 2 år. Fem politikere, der har deltaget i en kongres i München sammen med spanske emigrantpolitikere, arresteres efter deres hjemkomst og får valget mellem at gå i landflygtighed eller få anvist bestemt bopæl i Spanien. Gil Robles og Prados Arrarte vælger landflygtighed i Paris, Fernando Alvarez de Miranda, Joaquin Satrustegui og Jaime Miralles forvisning til de kanariske øer. I de følgende dage foretager politiet yderligere arrestationer.

Ved præsidentvalget i Peru opnår ingen af kandidaterne en trediedel af samtlige stemmer, og det bliver derfor den samme dag valgte kongres, der skal vælge ny præsident efter Manuel Prado blandt de tre kandidater, der opnåede de højeste stemmetal, Victor Raul Haya de la Torre, Alianza Popular Revolucionaria Americana (APRA),Fernando Belaunde, Partido Acción Popular, og general Manuel Odria, Unión Nacional Odrista, præsident 1948–56.

12. – I Laos er dannet samlingsregering med neutralisten Souvanna Phouma som ministerpræsident og forsvarsminister. Boun Oum er ikke medlem af den nye regering, men hans forsvarsminister, general Phoumi Nosavan, er første viceministerpræsident og finansminister, og lederen af det kommunistiske Neo Lao Haksat, Souphannouvong, er anden viceministerpræsident og minister for økonomisk planlægning. Både inden- og udenrigsministerposten er besat med neutralister, den sidste med Quinim Pholsena. Den nye regering indsættes 23/6 af kong Savang Vathana, efter at Buon Oum har indgivet sin afskedsbegæring. – 24. Der proklameres våbenstilstand i hele Laos, og regeringen vælger en delegation, som under ledelse af udenrigsminister Quinim Pholsena skal rejse til Genève for at forhandle om en erklæring om Laos' neutralitet.

13. – 289 deputerede udvandrer af den franske nationalforsamling som protest mod regeringens »antieuropæiske politik«.

14. – I Paris underskriver repræsentanter for Storbritannien, Frankrig, Vesttyskland, Italien, Belgien, Holland, Danmark, Norge, Sverige, Spanien, Schweiz og Østrig konvention om oprettelse af en europæisk rumforskningsorganisation, ESRO (European Space Research Organization).

16. – Repræsentanter for Casablanca-staterne er på en konference i Cairo blevet enige om oprettelsen af et afrikansk fællesmarked. Detaljerne skal drøftes på en ny konference senere på året.

17. – Efter forhandlinger med det provisoriske regeringsråd i Rocher Noir i Algier afblæser den hemmelige hær OAS den brændte jords politik og tilbagekalder ordren til europæerne om at forlade landet.

Dr. Chawki Mostefai, muhammedansk medlem af regeringsrådet, meddeler, at der efter folkeafstemningen 1/7 vil blive givet OAS-terroristerne amnesti, og at også europæere vil blive optaget i de algierske politistyrker. Viceministerpræsident Ben Bella og andre medlemmer af den algierske eksilregering i Tunis erklærer, at de ikke vil vide af nogen overenskomst med OAS; på den anden side er den godkendt af de to fremtrædende medlemmer af eksilregeringen Belkacem Krim og Boudiaf.

18. – Ved parlamentsvalget i Canada mister det konservative parti det absolutte flertal. I 262 af 265 kredse er efter den foreløbige opgørelse valgt 117 (1958:208) konservative, 96 (49) liberale, Social Credit har fået 30 (0) mandater og det nye demokratiske parti (se 5/8 1961) 19 (8). Valgets største overraskelse er, at Social Credit under ledelse af Real Caoutte i Quebec provinsen har opnået 26 mandater.

Sydkoreas fungerende præsident, general Pak Chung-Hi, overtager tillige posten som premierminister, indtil der kan findes en efterfølger efter generalløjtnant Song Yo Chan, fratrådt 16/6.

21. – I en erklæring fra præsident Kennedys pressesekretær Salinger gives der udtryk for alvorlig bekymring i anledning af store koncentrationer af land- og luftstridskræfter i Fukien-provinsen ud for kystøerne Quemoy og Matsu. Ifl. Peking radio 23/6 forbereder general Chiang Kai-shek invasion på fastlandet. – 27. Præsident Kennedy erklærer, at USA vil tage de nødvendige skridt til at sikre forsvaret af Formosa og Pescadorerne, hvis de kinesiske kommunister angriber Quemoy og Matsu.

25. – I Tyrkiet danner Ismet Inönü ny koalitionsregering af det republikanske folkeparti (12 ministre), partiet Det nye Tyrkiet (6), det republikanske bondeparti (4) og uafhængige, der er udtrådt af retfærdighedspartiet (1). Feridun Erkin fortsætter som udenrigsminister. Spørgsmålet om amnesti (se 31/5) er løst på den måde, at de, der afsoner fængsel indtil 6 år, vil blive frigivet til oktober, og de øvrige vil få straffen afkortet med 4 år.

29. – I Brasilien forkaster deputeretkammeret et forslag fra præsident Goulart om at vælge udenrigsminister Santiago Dantas til regeringschef efter Tancredo Neves, der er trådt tilbage, med 174 stemmer (de to konservative partier: det socialistiske parti og den nationaldemokratiske union) mod 110 (væsentligst Goularts og Dantas' eget parti, det brasilianske arbejderparti).

29. – På en konference i London er der opnået enighed om, at Uganda fra 9/10 1962 skal være uafhængig. Den britiske regering vil støtte en anmodning om optagelse i Commonwealth.

Tanganyikas nationalforsamling vedtager, at landet fra 9/12 1962 skal være republik.

DANMARK

April 1962

3. – I udenrigsministeriet underskrives en 4-årig dansk-polsk handelsaftale.

Finansminister Hans R. Knudsen fremsætter forslag om forhøjelse af stedtillægget og indførelse af en særlig feriegodtgørelse for statens tjenestemænd (se 26/1). Merudgiften udgør ca. 45 mill. kr. Forslaget vedtages 27/4 med 73 stemmer mod 6 (uafh.); 48 (v. og k. f.) der har foreslået, at beløbet udbetales som overenskomsttillæg, undlader at stemme.

Trafikminister Lindberg fremsætter forslag om ændringer i lov om telekommunikation m. m. ved radio. Lovforslaget går ud på at kriminalisere de såkaldte piratsenderes virksomhed (se 22/3). Forslaget vedtages 14/6 med 83 stemmer mod 38 (v., k. f. og uafh.), medens 23 (en del v., den kons. Thestrup og grønlænderen Rosing) undlader at stemme.

4. – I folketinget oplyser trafikminister Lindberg på spørgsmål af Aksel Larsen (s. f.), at telefonselskaberne på ministerens foranledning har udmeldt sig af Dansk Arbejdsgiverforening.

8. – Statsminister Kampmann erklærer i Aktuelt, at omsætningsafgiften skal gennemføres inden sommerferien.

10. – I anledning af 7 folketingsmedlemmers henvendelse (se 16/6 1961) fastslår ombudsmanden, i modstrid med trafikminister Lindbergs opfattelse, at statens repræsentanter i SAS, i første række departementscheferne Dige og Palle Christensen, der deltog i arbejdsudvalgets forhandlinger, havde indberetningspligt til ministeren, og at indberetning i hvert fald burde være sket efter et møde 20/9 1960, hvor det blev gjort klart, at der var indtrådt en alvorlig forringelse af SAS's økonomi.

Folketinget vedtager ved 3. behandling forslag om ændring i lov om boligbyggeri (forhøjelse af m²-tilskuddet) med 91 stemmer mod 53 (v., k. f. og uafh.).

På Industriforeningens generalforsamling gør formanden for Industrirådet, direktør I. C. Thygesen, sig til talsmand for et uvildigt samordningsorgan.

11. – I udenrigsministeriet underskrives en aftale med Senegal om økonomisk, teknisk og industriel bistand samt en samhandelsaftale med årlige kontingenter på godt 10 mill. kr. hver vej.

12. – Landbrugets organisationer forhandler med landbrugsminister Skytte om kornordning og højere hjemmemarkedspriser for kød, flæsk, æg og fjerkræ m. m. (se 30/3). I øvrigt meddeles, at 2. og sidste rate (ca. 210 mill. kr.) af tilskuddene til de enkelte landbrugere i henhold til støttelovgivningen af 1961 vil blive udbetalt inden påske.

På generalforsamlingen i Handels- og Kontorfagenes Arbejdsgiverforening fremsætter formanden, direktør Aksel Nielsen, en stærk kritik af de arbejdsgivere, der byder lønningerne op.

13. – Udenrigsminister Krag fremsætter forslag om ratifikation af samarbejdsoverenskomsten mellem Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige (se 23/3). Forslaget vedtages enstemmigt 15/5.

Kulturminister Bomholt fremsætter forslag til lov om teatre, og undervisningsminister Helveg Petersen fremsætter forslag, hvorefter lærerhøjskolen får status som højere læreanstalt.

LO's forretningsudvalg vedtager enstemmigt en udtalelse, der giver udtryk for tilslutning til regeringens fællesmarkedspolitik.

17. – Et embedsmandsudvalg har til brug for folketingsudvalget afgivet en betænkning om almindelig omsætningsafgift i engrosleddet og udarbejdet et lovudkast, men mener, at en afgift i detailleddet i givet fald vil være mere hensigtsmæssig.

18. – Udenrigsministeriet meddeler, at den britiske regering har erklæret sig villig til at forhandle om en udvidelse af fiskerigrænserne ved Færøerne (se 6/2).

20. – Forsvarsminister Poul Hansen udtaler efter sin hjemkomst fra Washington, hvor han har forhandlet med forsvarsminister McNamara, at den amerikanske regering er villig til fortsat at yde Danmark våbenhjælp i 2–3 år, hvis der fra dansk side i løbet af denne tid anskaffes materiel for et tilsvarende beløb; der er også mulighed for amerikansk våbenhjælp i endnu 5 år mod en omend ikke tilsvarende så dog stærkere dansk indsats (se 28/3).

25. – Mellem landbo- og husmandsforeningerne er der opnået enighed om en forhøjelse af basispriserne for foderkorn med 6 kr. og af brødkornspriserne med 3 kr. pr. 100 kg samt om en lovfæstet forhøjelse af hjemmemarkedspriserne for flæsk, kød, æg og fjerkræ med 1,50 kr. pr. kg. Landbrugsminister Skytte erklærer, at der ikke er politisk rygdækning for et sådant forslag.

25. – Forslag til lov om afsætning af frisk dansk frugt og danske gartneriprodukter (se 11/1) vedtages enstemmigt med 92 stemmer; 18 (k. f. og uafh.) undlader at stemme.

Handelens hovedorganisationer – Butikshandelens Fællesråd, Grosserer-Societetets Komité og Provinshandelskammeret – vender sig i en udtalelse til folketingsudvalget mod en almindelig omsætningsafgift som et egnet finanspolitisk middel på kort sigt.

26. – På et nordisk ministermøde i Oslo, hvor Danmark er repræsenteret ved økonomiminister Kjeld Philip, besluttes det snarest muligt at iværksætte et fælles hjælpeprogram i Tanganyika.

27. – Forslaget om nedsættelse af en forsikringskommission (se 11/1) vedtages med 98 stemmer (s., r. v., s. f., k. f. og venstremændene Holmberg, Foged og Thisted Knudsen) mod 29 (v. og uafh.).

28. – Danmark har opsagt aftalen med Storbritannien om fiskerigrænserne ved Færøerne.

29. – Statsminister Kampmann udtaler ved et VU-møde, at regeringen ikke på noget tidspunkt har givet tilsagn om en forhøjelse af kornpriserne. På spørgsmålet om regeringen vil give yderligere tilskud til landbrugerne udtaler statsministeren, at der ikke er forelagt tilstrækkeligt talmæssigt grundlag til at foretage sig noget yderligere. På spørgsmålet, om der er enighed i regeringen om en stigning i forsvarsudgifterne på 250–300 mill. kr. svarer han, at det radikale venstre over for ham ikke har taget forbehold med hensyn til de forøgede udgifter. Endvidere erklærer han, at han ikke kan svare på, om regeringen eventuelt vil gennemføre omsætningsafgiften sammen med s. f., men han ser gerne et forlig med oppositionen.

Maj 1962

1. – I sin 1. maj tale udtrykker statsminister Kampmann håbet om forhandlinger med oppositionen i en rolig atmosfære. Han kritiserer udstedelsen af friaktier; skal arbejderne forstå, at der kræves penge til større investeringer, og at lønningerne af den grund må stige mindre, må erhvervslivet selv vise samfundssind og tilbageholdenhed.

Formanden for smedeforbundet, folke-

tingsmand Hans Rasmussen, udtaler, at det ikke for tiden vil være rigtigt at blæse til kamp for lavere arbejdstid, og at ro på arbejdsmarkedet ved hjælp af langfristede aftaler med arbejdsgiverne vil være i alles interesse. I en omtale af bestræbelserne for forbrugsbegrænsning nævner han tvangsopsparing som en mulig udvej og udtaler, at man i en demokratisk arbejderbevægelse ikke må være fremmed for at lade foretage en vejledende folkeafstemning om Danmarks indtræden i EEC.

Formanden for arbejdsmandsforbundet, Alfred Petersen, vender sig mod samarbejdet med de radikale, går imod tilslutning til EEC og er imod omsætningsafgift samt kritiserer boligpolitikken.

2. – Statsminister Kampmann indlægges på Sundby Hospital efter et hjertetilfælde forårsaget af en blodprop til hjertet.

Undervisningsminister Helveg Petersen oplyser i finansudvalget, at den nye tekniske højskole på Lundtoftesletten vil koste 525 og ikke som i 1958 forudsat 297 mill. kr.

4. – Ved NATOs ministerrådsmøde i Athen udtaler udenrigsminister Krag, at det selv med øget dansk forsvarsbidrag er nødvendigt med bistand udefra, især fra Canada og USA. Han erkender, at Vesteuropa med sin relativt høje levestandard i højere grad end tidligere må bære sine egne forsvarsbyrder, men Danmarks geografiske beliggenhed og strategiske betydning gør det til en fælles interesse for alle NATO-lande, at moderne materiel står til rådighed for Danmarks forsvar.

5. – Udenrigsminister Krag konstitueres som statsminister under Viggo Kampmanns sygdom.

7. – Landbrugsminister Skytte træffer aftale med landbrugets organisationer om en ændring af bemyndigelsesloven, hvorefter der kan indføres særlige hjemmemarkedsafgifter under monopoltilsynets kontrol for flæsk, kød, æg og fjerkræ. Endvidere er der opnået enighed om en forhøjelse af foderkornpriserne med 6 kr. pr. 100 kg, hvortil kommer et lagertillæg på 50 øre pr. måned i 8 måneder. For at holde det mindre landbrug skadesløst for de højere kornpriser tilskyder staten 20 mill. kr. til kornpuljen plus det beløb, dog højst 15 mill. kr., hvormed statens udgifter til kornordningen for 1962–63 ligger under udgifterne for 1961–62.

8. – Regeringen godkender landbrugsministerens overenskomst med landbrugsorganisationerne.

Nationalbankdirektør Svend Nielsen udtaler ved Danmarks Sparekasseforenings årsmøde, at en afdæmpning af presset på byggeriet bør være et led i et kommende økonomisk-politisk forlig.

Formanden for Provinshandelskammeret, konsul Hans Muus, udtaler i sin årsberetning, at valutatab og inflationspres vil forstærkes, dersom der indføres omsætningsafgift.

Radiorådet vedtager med 12 stemmer mod 2 (folketingsmedlem Hanne Budtz og professor Erik Rasmussen), at der snarest skal oprettees et tredie program (»melodiradio«).

9. – I den socialdemokratiske folketingsgruppe er der misfornøjelse med landbrugsministerens aftale med landbrugets organisationer om en hjemmemarkedsprisordning.

10. – Aktuelt skriver, at det er helt urimeligt at gennemføre hjemmemarkedsordninger, der medfører prisforhøjelser for landbrugsvarerne, så længe de øvrige støtteforanstaltninger løber. Den foreslåede ordning bør derfor ikke træde i kraft før de nuværende støtteordninger udløber 31/3 1963.

Dansk Arbejdsgiverforenings formand, fabrikant Sv. Heinike, henvender sig til fungerende statsminister Krag, hvem han gør opmærksom på, at der som følge af efterspørgselspresset, navnlig i bygge- og anlægsfagene, er ved at opstå en uensartet-

hed i løn- og indkomstudviklingen, der skaber uro og utilfredshed, og som derfor kan sætte et nyt kapløb i gang mellem de forskellige befolkningsgrupper for at få forhøjet deres pengeindkomster. Det er derfor af største betydning, at regering og folketing træffer effektive foranstaltninger til at bringe bedre overensstemmelse mellem produktionsmulighederne og pengeindkomsterne.

11. – Landbrugsminister Skytte fremsætter forslag om en kornordning for høståret 1962–63 og forslag om ændring af lov om afsætning af danske landbrugsvarer m. m. (bemyndigelsesloven) (se 7/5).

14. – Radikal Ungdoms landsmøde har i en resolution opfordret det radikale venstre til at afbryde regeringssamarbejdet med socialdemokraterne.

15. – Den afgående formand for Sammenslutningen af Arbejdsgivere i Jern- og Metalindustrien, direktør Povl Frigast, udtaler på sammenslutningens generalforsamling, at mange medlemmer tilsidesætter kollegialitetshensyn og medvirker ved lønglidninger, som skaber et ugunstigt klima for hovedorganisationens forhandlinger ved de generelle overenskomsters fornyelse. Ved Dansk Arbejdsgiverforenings generalforsamling den følgende dag er formanden, fabrikant Sv. Heinike, inde på samme emne.

16. – Såvel regeringspartierne som de to store oppositionspartier har i folketingsudvalget om omsætningsafgiften fremlagt forhandlingsskitser. Medens regeringspartierne foreslår, at omsætningsafgiften (5 %) skal opkræves i detailleddet og omfatte fødevarer, ønsker oppositionen en afgift på 9 % lagt i engrosleddet og fødevarer holdt udenfor.

Socialdemokratiets hovedbestyrelse bemyndiger med alle stemmer mod 2 (folketingsmand Holger Eriksen og formanden for arbejdsmandsforbundet Alfred Petersen) partiets repræsentanter til at forhandle videre på grundlag af regeringspartiernes skitse.

Retsforbundets nye formand, fhv. folketingsmand Niels Andersen, udtaler sig for ny tvangsopsparingsordning.

Justitsminister Hans Hækkerup fremsætter forslag til ny arvelov.

Folketinget vedtager enstemmigt forslag om ændring af lov om sygehusvæsenet (se 13/3).

17. – Dansk Arbejdsmands- og Specialarbejderforbunds hovedbestyrelse advarer mod inddragelse af købekraft på en måde, der er en urimelig belastning for de mindre og jævne indtægter, og finder det helt fejlagtigt, hvis man samtidig gennemfører foranstaltninger, der vil medføre højere priser på levnedsmidler og pumpe yderligere millioner ud til landbruget.

19.–20. – På det radikale venstres landsmøde i Herning oplyser landbrugsminister Skytte, at regeringens interne forsvarsudvalg har accepteret, at Danmark som våbenhjælp fra USA modtager 1½ eskadrille flyvemaskiner til ca. 375 mill. kr. under forudsætning af et tilsvarende dansk bidrag til materiel til de andre værn. Forsvarsministeren har foreslået, at denne ekstrabevilling fordeles med 137, 175 og 65 mill. kr. i de kommende 3 år. Landbrugsministeren tilføjer, at det for v. og k. f. er en udtrykkelig forudsætning for at medvirke til en økonomisk sanering, at der samtidig bringes klarhed i regeringens stilling til forsvarsudgifterne. Landsmodet godkender med 183 stemmer mod 71 (af i alt 420 stemmeberettigede) en forhøjelse af militærbevillingerne med 375 mill. kr. fordelt over 3 år. De øvrige punkter i resolutionen vedtages enstemmigt, deriblandt et krav om revision af Danmarks stilling til NATO-depoter og enhedskommando, hvis Vesttyskland bevæbnes med kernevåben.

21. – Dansk Smede- og Maskinarbejderforbund udtaler, at regering og folketing

må indstille sig på betydelige lønkrav fra industriens arbejdere, og erklærer, at den foreslåede landbrugsordning vil stå som ild til vand i den økonomiske saneringsproces.

Tekstilbranchens organisationer henstiller, at en omsætningsafgift opkræves i detailleddet.

25. – Fungerende statsminister Krag konstaterer, at der ikke på nærværende tidspunkt er grundlag for et bredt forlig, men udtaler, at man fra regeringens side er rede til nye samtaler tirsdag 29/5.

Folketinget vedtager enstemmigt forslaget om oprettelse af et lægevidenskabeligt fakultet i Odense.

27. – På provinsbankernes årsmøde kritiserer nationalbankdirektør Svend Nielsen det offentliges betydelige låntagning i udlandet gennem det sidste par år.

29. – Undervisningsminister Helveg Petersen fremsætter i folketinget en redegørelse om foranstaltninger mod lærermangelen.

31. – De 4 gamle partier slutter forlig om indførelse af omsætningsafgift m. m. (se nærmere s. 124).

Juni 1962

1. – Boligministeren udsteder forbud mod påbegyndelse af sommerhuse af enhver art samt garager.

Handelsminister Baunsgaard kritiserer, at omsætningsafgiften lægges i engrosleddet, fordi det vil begunstige udenlandske kædekoncerner.

3. – Dansk Samling og retsforbundet protesterer mod det økonomiske forlig.

5. – Formanden for den konservative folketingsgruppe, fhv. minister Poul Sørensen, udtaler, at spørgsmålet om Danmarks tilslutning til fællesmarkedet bør afgøres efter et folketingsvalg.

DsU i København har på et formandsmøde vedtaget en udtalelse, der opfordrer den socialdemokratiske folketingsgruppe til at frafalde forliget, fordi omsætningsafgiften ikke placeres i detailleddet.

6. – Kongen og dronningen ankommer til Wien på officielt besøg.

I folketinget fremsættes en række lovforslag, der er nødvendiggjort af forliget omkring omsætningsafgiften: forslag om ændringer i forbrugsafgiftslove, forslag om personfradrag og forhøjelse af børnetilskud for skatteåret 1962–63, forslag om ændring i lov om beskatning af renteforsikringer m. v., forslag om skattelettelse for opsparing, forslag om ændringer i lov om pristalsreguleret alderdomsforsikring og alderdomsopsparing, forslag om udstedelse af statspræmieobligationer og forslag om midlertidigt tillæg til folke-, invalide- og enkepensionister.

Boligministeriet udsteder en ny bekendtgørelse om regulering af byggevirksomhed, jfr. oms-forliget (se også 1/6).

7. – Folketinget foretager 2. behandling af forslaget om almindelig omsætningsafgift og 1. behandling af de 6/6 fremsatte lovforslag. Mellem partierne er der truffet aftale om, at den årlige afslutningsdebat skal finde sted ved denne lejlighed, og den kombinerede debat, der begynder kl. 9, slutter først efter midnat. Et dagsordensforslag af Aksel Larsen, hvorefter tinget opfordrer regeringen til at udskrive valg, forkastes med 131 stemmer mod 11 (s. f.).

Boligminister Carl P. Jensen fremsætter – som et led i forliget – forslag om ændringer i lov om leje (adgang til lejeforhøjelse ved lejerskifte).

8. – Landbrugsminister Skytte har afvist krav fra socialdemokratisk og fagforeningsside om, at forhøjelsen af landbrugets hjemmemarkedspriser tidligst må gennemføres efter 1/10.

V. og k. f. har meddelt, at de ikke vil medvirke ved gennemførelse af forslaget om økonomisk samordning (se 8/1).

Forslaget om ændring i lov om landbrugsejendomme (se 15/3) vedtages enstemmigt, idet dog 20 (k. f. og uafh.) undlader at stemme. Desuden færdigbehandles forslaget om ændringer i lov om folkeskolen (se 16/3), der vedtages med 131 stemmer mod 4 (uafh.), medens 3 v. undlader at stemme.

12. – Ministerialforeningen angriber administrationsudvalgets forslag om at dele ministerierne i et departement og en række direktorater (se 21/2).

13. – Regeringen meddeler, at loven om økonomisk samordning og loven om hjemmemarkedspriser for landbrugsvarer først vil kunne færdiggøres efter nærmere undersøgelse og yderligere udvalgsarbejde. Regeringen vil derfor anmode folketingets formand om at indkalde tinget til møde i sidste halvdel af august, således at de to lovforslag kan færdigbehandles i indeværende folketingsår. Det tilføjes, at der mellem regeringspartierne er enighed om at søge gennemført en ændring af bemyndigelsesloven, således at der for landbrugsvarer kan fastsættes hjemmemarkedspriser med godkendelse af monopoltilsynet. Erklæringen er tiltrådt af socialdemokratiets hovedbestyrelse. Landbrugsrådets præsident, folketingsmand Anders Andersen (v.), udtaler, at regeringen har svigtet den aftale, der er truffet med landbruget, medens landbrugsminister Skytte erklærer sig tilfreds med kompromis'et og udtaler, at det ikke vil betyde nogen forsinkelse for landbrugets udnyttelse af lovgivningen.

Regeringen beslutter at give skibsreder A. P. Møller koncession på eftersøgning i Danmarks undergrund af olie og naturgas.

14. – Grosserer-Societetets Komité henstiller til folketingets partier og til regeringen, at den fortsatte behandling af forslaget om omsætningsafgift udskydes til den planlagte møderække i august.

15. – Folketinget færdigbehandler forslaget om omsætningsafgift og de øvrige forslag i forbindelse med forliget om omsætningsafgift (se 6/6 og 7/6) bortset fra forslaget om skattelettelse for opsparing, der udskydes til efteråret. Omsætningsafgiftsforslaget vedtages med 133 stemmer mod 18 (s. f., uafh., den kons. Fanger og den rad. Aage Fogh), medens 2 (venstremanden Anker Lau og den kons. Adolph Sørensen) undlader at stemme. Holger Eriksen (s.) der er modstander af omsætningsafgiften, er bortrejst.

I øvrigt færdigbehandles forslaget om en kornordning for 1962–63, der vedtages med 140 stemmer mod 11 (s.f.) medens Axel Sørensen (r. v.) undlader at stemme, samt forslaget om ændringer i aktieselskabsloven (se 16/3).

I den forløbne del af folketingsåret 1961–62 er der fremsat i alt 150 lovforslag, deraf 144 regeringsforslag. Af de fremsatte forslag er 132 endeligt vedtaget, medens 18 ikke er blevet behandlet til ende eller er bortfaldet. Desuden er der forelagt 11 forslag til folketingsbeslutning, hvoraf 10 er vedtaget, der er stillet 9 forespørgsler, hvoraf 1 er taget tilbage, og fremsat 4 redegørelser fra ministre.

19. – Udenrigsminister Krag udtaler i fællesmarkedets ministerråd, at de danske forhandlinger om medlemskab nu er så langt fremskredne, at det ved udgangen af juli vil være muligt at have et overblik over de eventuelle løsninger.

21.–22. – På et EFTA-ministerrådsmøde i København opnås enighed om en yderligere nedsættelse af de indbyrdes toldsatser med 10 % til 50 % i forhold til udgangspunktet fra 31/10. Østrig og Norge får dog frist til henholdsvis 31/12 1962 og 30/4 1963. Danmark har opnået en

undtagelsesordning for særlig konkurrencefølsomme industrivarer, men har ikke fået gennemført krav om en forbedret landbrugsordning. Med Norge skal der finde bilaterale drøftelser sted om de danske kvantitative restriktioner for Norges industrieksport.

23. – Fungerende statsminister Krag udtaler, at spørgsmålet om grundpriserne og fremskaffelse af byggegrunde, derunder tilstrækkelige arealer til ferieformål og sommerhuse, vil blive et af de største problemer, når folketinget samles til efteråret.

25. – Østre Landsret frifinder monopoltilsynet for landbrugsorganisationernes påstand om, at det er forpligtet til at godkende en smørpris på 7,50 kr. pr. kg som grundlag for afgiftsfastsættelsen ved hjemmemarkedsordningen (se 23/3 1961).